

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA EV HİZMETİNDE
ÇALIŞAN KADINLAR VE SORUNLARI: GÜNDELİKÇİ
KADINLAR ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülay KESKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR

MART – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

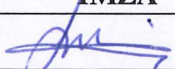
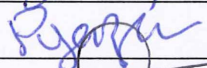
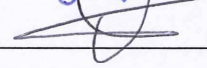
**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA EV HİZMETİNDE
ÇALIŞAN KADINLAR VE SORUNLARI: GÜNDELİKÇİ
KADINLAR ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

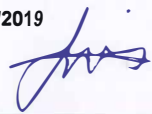
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülay KESKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

“Bu tez 28/03/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Sevim Atilla Demir	Basarılı	
Doç. Dr. Pınar YARCIHAN HEPCİ	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Aydın AKTAY	Basarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	GÜLAY KESKİN
Öğrenci Numarası	:	Y156013001
Enstitü Anabilim Dalı	:	SOSYOLOJİ
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar ve Sorunları: Gündelikçi Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma
Benzerlik Oranı	:	%16
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
.22/02/2019 Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
...../...../20..... Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR		
Tarih: .22/02/2019		
İmza:		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	
☐ REDDEDİLMİŞTİR		
EYK Tarih ve No:		

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ.....	iii
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1: TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KURAMSAL

YAKLAŞIMLAR	9
1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramı	9
1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsiyete Dayalı İş Bölümü	10
1.3. Ataerkillik	11
1.4. Özel Alan - Kamusal Alan Ayrımı.....	12
1.5. Cinsiyet Roller ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	14
1.5.1. Biyolojik Kuram	14
1.5.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	14
1.5.3. Sosyal Rol Kuramı.....	15
1.5.4. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	16
1.5.5. Psikanalitik Yaklaşım	18
1.5.6. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	18
1.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Feminist Kuramlar	18
1.6.1. Feminizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	19
1.6.2. Farklı Feminist Teorilerinde Kadının Konumu	22

BÖLÜM 2: ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN VE EV HİZMETİNDE

ÇALIŞMA.....	27
2.1. Kadının Çalışma Hayatına Girişi	27
2.2. Esnek Çalışma ve Enformel Sektörde Kadın İşgücü	28
2.3. Kadın İşgücünün Çalışma Yaşamına Katılma Biçimleri	30
2.3.1. Tele Çalışma	30
2.3.2. Kısmi Süreli Çalışma	31
2.3.3. Evde Çalışma	32
2.4. Ev Hizmetleri Kavram ve Kapsamı	33

2.4.1. Ev Hizmeti Tanımı.....	33
2.4.2. Ev Hizmetinin Tarihçesi	34
2.4.3. Türkiye’de Ev Hizmetinin Gelişimi	36
2.5. Yeniden Üretim ve Kadın Emeği	38
2.5.1. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Eşitsizliğin Yeniden Üretilmesi	38
2.5.2. Görünmeyen Kadın Emeği	39
2.5.3. Ev İçi Emeğin Görünür Kılınması	39
2.6. Ev Hizmetinde Çalışanlara Yönelik Dünya’da ve Türkiye’de Uygulanan Çalışma Koşulları ve Yasal Düzenlemeler.....	40
2.6.1. Dünya Ülkelerinde Evde Çalışanların Çalışma Koşulları	40
2.6.2. Dünya’da Ev Hizmetinde Çalışanlara Yönelik Yasal Düzenlemeler	43
2.6.3. Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanlara Yönelik Yasal Düzenlemeler	45
2.6.4. Evde Çalışanların Örgütlenmesi	48

BÖLÜM 3: EV HİZMETİNDE ÇALIŞAN KADINLARA YÖNELİK BİR

ARAŞTIRMA .....

3.1. Araştırmanın Bulguları.....	52
3.1.1. Kadınların Çalışma Hayatına Geçişine Yönelik Değerlendirmeler.....	53
3.1.2. Gündelikçi Kadınların Çalışma Koşullarına Yönelik Değerlendirmeler.....	58
3.1.3. Kadınların Çalışma Hayatına Bakış Açısına Yönelik Değerlendirmeler	62
3.1.4. Gündelikçi Kadınların Çalışma Yaşamlarının Kişisel ve Sosyal Hayatlarına Etkisine Yönelik Değerlendirmeler.....	66
3.1.5. Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Zorluklar	71
3.1.6. Gündelikçi Kadınların İşverene Yönelik Bakış Açısı.....	74

SONUÇ.....

KAYNAKÇA .....

EK.....

ÖZGEÇMİŞ.....

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 : Gündelikçi Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	52
Tablo 2 : Gündelikçi Kadınların İşte Çalışma Süresi.....	53
Tablo 3 : Gündelikçi Kadınların Çalışmaya Nasıl Karar Verdiği.....	54
Tablo 4 : Gündelikçiliği Neden Tercih Ettikleri.....	55
Tablo 5 : Gündelikçi Kadınların İşe Erişim Süreci.....	56
Tablo 6 : Gündelikçi Kadınların Sosyal Güvenliği.....	59
Tablo 7 : Gündelikçi Kadınların Aylık Hane Geliri.....	62
Tablo 8 : Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatına Bakış Açısı.....	63
Tablo 9 : Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatında Yer Almasının Ev İçi Kararlarda Etkisi.....	67
Tablo 10 : Gündelikçi Kadınların Kılık Kıyafetinde Değişim Olup Olmadığı.....	69
Tablo 11 : Gündelikçi Kadınların Rahatsız Edici Tutumla Karşılaşıp Karşılaşmadığı..	75
Tablo 12 : Gündelikçi Kadınların Aldığı Yardımlar.....	81

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
EVİD-SEN	: Ev İşçileri Dayanışma Sendikası
GSMH	: Gayri Safı Milli Hâsıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
ÖİB	: Özel İstihdam Büroları
TÜHİS	: Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜÇÖ	: Uluslararası Çalışma Örgütü

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar ve Sorunları: Gündelikçi Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma			
Tezin Yazarı: Gülay KESKİN		Danışman: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	
Kabul Tarihi: 28/03/2019		Sayfa Sayısı: vi (ön kısım)+98 tez+3 ek	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
Günümüzde küreselleşme, ihracata dayalı endüstrileşmeye geçiş ve endüstrilerin gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yerleştirilmesi enformel istihdamın artmasına yol açmaktadır. Ucuz ve esnek işgücü olarak da çoğu zaman kadınları tercih etmektedir. Ev hizmetleri sektörü ise içeriği ve sonuçları itibarı ile diğer işlerden ayrılarak çoğunlukla kadınların çalıştığı enformel iş alanını oluşturmaktadır. Ancak dünyada ve Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışan kadınlar sayıca önemli bir kesimi oluşturmalarına rağmen, resmi istatistikler de görünmemekte ve çalışan olarak algılanmamaktadır. Çalışmanın amacı gündelikçi olarak çalışan kadınlardan yola çıkarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl yeniden üretildiğini ve gündelikçi kadınların emek sömürsüne nasıl maruz kaldıklarını ortaya koymaktır. Bir diğer amacı ise gündelikçi olarak çalışan kadınların sorunlarını tespit etmek ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmaktır. Bu bağlamda çalışma nitel araştırma yöntemi ile oluşturulmuştur. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim kullanılmıştır. Böylece gündelikçi kadınların algılarına ve deneyimlerine ulaşmak amaç edinilmiştir. Çalışma İstanbul – Pendik’te ikamet eden 20 gündelikçi kadın ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilerek ve elle yazılarak kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve söylem analizi ile yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda kadınların, bu iş alanını kendi evlerinde yıllardır yerine getirdiklerinden, diğer işleri yapabilecek bilgi ve yeteneğe sahip olmadıklarından, ev ve iş arasındaki dengeyi sağlayabilecek esnek çalışma saatlerinin olmasından dolayı tercih ettikleri görülmüştür. Çalışma alanlarında ücret, sigorta, iş kazası, kayıt dışılık, psikolojik ve fizyolojik sorunlar gibi birçok sorunla karşılaştıkları, iş tanımlarının belirsiz olmasından dolayı emek sömürsüne maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Kadınların çalışma hayatında yer almaları ile kişisel ve sosyal hayatlarında birçok değişim olduğu ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, cinsiyete dayalı iş bölümünün ve ataerkil yapının devam ettiği görülmüştür.			
Anahtar Kelimeler: Ev Hizmeti, Yasal Düzenlemeler, Toplumsal Cinsiyet, Çalışma Hayatında Kadın			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: In The Context of Gender Women Working in Household and Their Problems: A Qualitative Study Day Laborer Women			
Author of Thesis: Gülay KESKİN		Supervisor: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	
Accepted Date: 28/03/2019		Number of Pages: vi (ön kısım)+98 tez+3 ek	
Department: Sosyoloji			
Today, globalization transition to export-based industrialization and localization of industries from developed countries to developing countries lead to an increase in informal employment. As a cheap and flexible workforce, the sector often prefers women. Considering its content and results the home services sector, on the other hand, constitutes the informal business area where women work, by separating them from other jobs. However, despite working mostly women in the world and home services in Turkey make up important part of creating number they are not perceived as employees don't appear in official statistics. The aim of the study is to determine how gender inequality is reproduced and how women's laborers are exposed to labor exploitation based on the women working in daily life. Another aim is to identify the problems of working women as a daily worker and to make suggestions to the solution of these problems. In this context, the study has been conducted by qualitative research method. In this study, phenomenology from qualitative research patterns has been used. Thus, it has been aimed to reach the perceptions and experiences of the everyday women. The study was carried out with 20 women residing in Pendik. In-depth interviews were conducted using semi-structured interview form. The interviews were recorded by voice recorder and written down. The data were interpreted by descriptive analysis and discourse analysis. As a result of the research, it has been seen that women prefer this work area at their own homes for years and because they do not have the knowledge and ability to do other jobs, they prefer having flexible working hours to maintain the balance between home. In the study areas, they encountered many problems such as wages, insurance, work accidents, informality, psychological and physiological problems and they were exposed to labor exploitation due to the uncertainty of job descriptions. It has been observed that there are many changes in the personal and social lives of women, but gender inequality, gender-based division of labor and patriarchal structure continue as well.			
Keywords: Home Service, Legislative Regulations, Gender, Woman in Working Life			

GİRİŞ

Sanayileşme, küreselleşme gibi olgular toplumsal yapıda birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimler ile birlikte kadın farklı roller üstlenmeye başlayarak, hizmet ve diğer sektörlerde yer alıp, eğitim hayatında daha etkin olmaya başlamıştır. Ancak kadının toplumsal yapıdaki geleneksel rolleri ile ilgili düşünceler değişmemiştir. Bu nedenle kadının çalışma hayatında sınırlamalar olmuştur. Eğitim alan kadınlar daha çok uzmanlık gerektiren işlerde, hizmet sektöründe yer alırken; eğitim almamış kadınlar ise uzmanlık gerektirmeyen, el becerisine dayalı işlerde çalışmaya başlamışlardır. Ev hizmeti çalışma alanlarından biri olan gündelikçilik ise bu sektörün başında yer almaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 195-196).

Araştırmanın Konusu

Her geçen gün ihtiyaçların artması, maddi yetersizlik insanları kendi bilgi ve becerilerine göre çalışabilecek alana yöneltmektedir. Bu ihtiyaçları karşılamaya ve çalışma hayatında yer edinmeye çalışan ancak genellikle kayıt dışı kalmış çalışanlar “gündelikçi” kadınlardır. “Toz bezi değil ev işçisiyiz” sloganı ile görünür olma mücadelesi verseler de seslerini yeteri kadar duyurabilmiş değillerdir. Çalışma şartları istenilen düzeye ulaşmamıştır. Ev İşçileri Dayanışma Sendikası’na göre ev işçilerinin %87’sini kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum ev içi işlerin tümüyle kadına bırakıldığını, kadın emeğinin toplum tarafından değersiz ve görünmez olduğunu göstermektedir. Kadının ev içinde harcadığı emeğin toplum tarafından değer görülmesi, saygınlığa kavuşması gerekmektedir (Direk, 2016: 104).

Zamanla köyden kente göç ve küreselleşme ile birlikte bu sektörde çalışan kadın sayısında artış yaşanmıştır. Kadınların çalışma hayatına girmesi ile birlikte ev ile ilgili işlere zaman ayıramama veya yorgun olma gibi sebeplerle yerini bu işleri yapabilecek başka kişilere bırakmıştır. Böylece ev işi sektörü hızla yayılarak dünyada birçok kadının yoğun olarak çalıştığı işlerin başında yer almıştır. Ancak Türkiye’de ev hizmetinde çalışanların çalışma koşulları ve yasal düzenlemelerden kaynaklı birçok sorunu bulunmaktadır. İş gücü piyasasında genellikle yedek işgücü ya da ikincil işgücü olarak değerlendirilmektedir. Ucuz işgücü olarak değerlendirilmesi kadın işgücü sorunlarını daha ciddi boyutlara taşımaktadır. Bununla birlikte yapılan işin kadına atfedilmesi ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Günlük hayatta yeniden üretim halinin gerekli kıldığı her türlü iş ve sorumluluklar, piyasa değerine kavuşarak metalaşmış, yani para karşılığı yapılmaya başlanmıştır. Ev içi işlerin yerine getirilmesinde toplumsal cinsiyet rollerinin gereği, birinci dereceden sorumlu olarak kadın görüldüğünden ev işçiliği kadınlara ait meslek olarak kabul edilmektedir. Kadınlar istihdam alanında kullanılan cinsiyetçi söylemlerle eşitsizliğe, emek sömürüsüne maruz kalmaktadırlar. Araştırmada feminist ve eleştirel yaklaşımla kadınlara özgü cinsiyetçi söylemlerin nasıl üretildiği, kadınların yeniden üretim sürecinin içinde nasıl yer aldığı ve kadının erkek karşısındaki ikincil konumunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda gündelikçi kadınların çalışma hayatı ve ev içi işlere yönelik söylemleri ve ifadeleri toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilmiştir. Ev hizmetinde kadın istihdamı geçmişten günümüze süre gelmekte ve sayıları hızla artmaktadır. Bununla beraber sorunlarında da artış olmaktadır. Bu durum başta işin tanımı olmak üzere çalışma hayatının hemen her alanında görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir diğer amacı ise ev işlerinde çalışan gündelikçi kadınların sorunlarını tespit etmek ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Genellikle kayıt dışı sektörde yer alan gündelikçi kadınlar çalışma alanında kırılgan ve sömürüye açıktır. Dolayısıyla bu çalışma gündelikçi kadınların kırılgan konumlarını ortaya çıkarmak açısından önem taşımaktadır. Ayrıca sadece gündelikçi kadınların çalışma alanında yaşadığı sorunları ortaya koymak açısından değil, aynı zamanda kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymak ve kadınların sosyal konumunu nasıl anlamlandırdığını tespit etmek açısından da önemlidir. Bununla birlikte yerli ve yabancı literatürde konu ile ilgili çalışmaların az olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma literatürdeki boşluğun doldurmasına katkı sağlaması ve ileride gerçekleştirilecek araştırmalara kaynaklık etmesi açısından da önem taşımaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Ev işi ücretli olsun ya da olmasın “kadın işi” olarak tanımlanmaktadır. Kadının ev içi işlere yönelik sorumlulukları bu işlere yönelik iş alanını oluşturmaktadır. Gündelikçi

kadınların sayısı fazladır ancak gerek kayıt dışı olması gerekse kadınların her zaman yaptığı ev işi olarak görülmesinden dolayı bu alanda çalışan kadınların görünürlüğünün az olduğu gözlenmiştir. Kayıt dışı olmalarından dolayı yeterince denetlenmemeleri bu alanda çalışan kadınların birçok sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet rolleriyle örülmüş ev işinde cinsiyetçi söylemler ve cinsiyetçi ayrımcılık yeniden üretilmektedir. Bu nedenle ev işleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretim alanını oluşturmaktadır. Dolayısıyla enformel sektörde çalışma bu kadınlar açısından zor bir süreç olduğu kadar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile de mücadele sürecidir.

Araştırmanın Soruları

Bu çalışmada araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmanın temel soruları aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

- Çalışma hayatında ve ev içinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği nasıl yeniden üretilmektedir? Sorusu araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan temel sorulardan biridir. Bu amaç doğrultusunda; Gündelikçi kadınlar çalışma hayatına nasıl başlamışlardır? Kadınların çalışma hayatına bakış açısı nasıldır? Dışarıda bir işte çalışmanın kişisel ve sosyal hayatlarına etkisi nedir? Çalışmaya başlamaları ile birlikte hayatlarında nasıl değişimler olmuştur? Soruları cevabı bulmak için alt sorular olarak belirlenmiştir.
- Çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar nelerdir? Sorusu ise çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda; Gündelikçi kadınların çalışma koşulları nasıldır? Çalışma hayatında karşılaştıkları zorluklar nelerdir? İşçi ve işveren arasındaki ilişki nasıldır? Soruları alt sorular olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Organizasyonu

Araştırmanın saha çalışmasını İstanbul - Pendik'te gündelikçiliğe giden kadınlar oluşturmaktadır. Bu alanda çalışan kadınların büyük çoğunluğu enformel sektörde yer aldığından istatistik açısından sayıları belirgin değildir. Ancak bu sektörde çalışan çok sayıda kadın olduğu ampirik olarak bilinmektedir. Bu nedenle çalışmada öncelikle kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak bu sektörde çalışan ilk kişiye ulaşılmıştır. Daha sonra çalışan diğer kadınlara ulaşmak için kartopu örnekleme yöntemi kullanılmasına karar verilmiştir. Kolayda örnekleme yöntemi, istenilen bilgiyi sağlamaya uygun ya da

hazır olan kişilerden bilgiler toplanmasını sağlamaktadır (Özdemir, 2010: 95). Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratik kazandırmaktadır. Böylece araştırmacı yakın ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçmektedir. Tanıdık bir örneklem üzerinden çalışılarak diğer örneklemelere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Kartopu örnekleme yöntemi araştırmacının problemine ilişkin zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 111-113). Araştırmada sosyal ilişkilerle evlere temizliğe giden ilk kadına ulaşılmıştır. Daha sonra görüşülen kadınların yönlendirmeleri ile diğer gündelikçi kadınlara ulaşılmıştır. Aynı mahallede oturmaları ve arkadaşlık ilişkileri kişileri bulmada etkili olmuştur. Böylelikle toplam 25 kadına ulaşılmış ancak aşağıda bahsedilecek durumlar nedeni ile 20 kadının verileri araştırmaya dâhil edilmiştir. Dolayısı ile çalışma 20 kadın ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması sürecinde, görüşme yapılacak kadınlara ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. İlk görüşme yapılan kişiden yola çıkılarak diğer kadınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak birçok kadın görüşmeyi kabul etmeyeceğini bildirmiş veya hiç dönüş yapmamıştır. İletişime geçilen bazı kadınlara ise sorular gösterilip gerekli açıklama yapılsa dahi ikna etme noktasında zorluk yaşanmıştır. Bu durumda, kadınların birbirlerini tanımasından dolayı görüşme yapılan diğer kadınların aracılığı ile kadınlar görüşme yapılmaya ikna edilmiştir. Kadınların sorulara verdikleri cevapların herhangi bir yerde isimleri ile yayımlanmasından, ev işine gittikleri kadına ulaşmasından ve işlerini kaybetmekten çekindikleri görülmüştür. Bu nedenle bazı kadınların sorulara verdikleri cevaplar kısa ve net olmuştur. Ayrıntıya girmeden açıklama yapmışlardır. Bu tip görüşmeciler ile görüşmeyi uzatmak mümkün olmamıştır. Araştırmayı gerçekleştirmek için gerekli düzeyde cevap alınamayan kadınların verdikleri cevaplar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Kadınlar hafta içi çalıştıkları için görüşmeler genellikle hafta sonu yapılmıştır. Ancak belirlenen tarihte kadınların işlerinin çıkması gibi durumlar nedeniyle planlanan yer ve zamanda görüşme yapılamamıştır. Bu durum belirlenen tarihlerde bitmesi planlanan alan araştırma süresinin uzamasına neden olmuştur. Görüşmeler 15.06.2018-20.09.2018 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir

biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma'' olarak tanımlanan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırma yaklaşımında olgubilim (fenomenoloji) olarak desenlenmiştir. Olgubilim farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada deneyimler, algılar, kavramlar, durumlar, olaylar biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Olgubilim bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zeminini oluşturmaktadır. Araştırmacı katılımcının kişisel tecrübeleri ile ilgilenmekte, bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir. Dolayısıyla günlük hayatımızda karşılaştığımız ancak yeteri kadar bilgi sahibi olmadığımız gündelikçi kadınların algılarını, deneyimlerini ortaya koymak amacıyla olgubilim araştırma deseni tercih edilmiştir. Bu araştırma deseninde, tanımlayıcı bir araştırma olduğundan genelleme yapmak değil olguları tanımlamak önemlidir. Bu bakımdan evreni temsil iddiası taşımamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 72).

Araştırmada diğer insanların deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını anlamaya çalışmak, düşüncelerini derinlemesine ortaya koymak amacıyla görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Böylece görüşmenin akışına bağlı olarak yan ve alt sorularla kişinin yanıtları açması ve ayrıntılandırması sağlanmıştır. Derinlemesine görüşmedeki amaç aktörlerin tutum ve davranışlarındaki gerçek nedenlere ulaşabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 120). Ayrıca kadınların subjektif deneyimlerini yansıtabileceği, algıları açıkça anlaşılabilirliği, duygu ve düşüncelerin araştırmanın sorunsalına katılabileceği derinlemesine mülakat tercih edilmiştir. Görüşmelerde kişilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri, duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edebilecekleri ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda görüşme yapılacak yerin seçimi katılımcıya bırakılmıştır. Görüşme yapılmadan önce katılımcılara araştırmanın konusu ve amacı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca gizlilik konusunda güvence verilerek rahat olmaları sağlanmıştır. Görüşmeler ortalama yarım saat ya da bir saat arası sürmüştür. Görüşmelerde izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ancak kimliklerinin gizli kalacağı üçüncü kişilere aktarılmayacağı vurgusu yapılsa dahi ses kayıt cihazı olmadığında daha rahat hareket edeceklerini belirterek ses kaydını kabul etmeyenler de olmuştur. Bu nedenle görüşmelerin çoğunda ses kayıt cihazı kullanılamamıştır. Ses kaydı alınamayan kadınların kayıtları elle

tutulmuştur. Ses kayıt cihazı ve elle tutulan kayıtlar soru cevap formatı ile düzenlenip bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Görüşmecilerin isimleri katılımcı 1, katılımcı 2... katılımcı 20 şeklinde belgelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ve söylem analizine tabi tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin yorumlanıp okuyucuya sunulması için betimsel analiz ve söylem analizi tercih edilmiştir. Betimsel analiz yönteminde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak için doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla öncelikli olarak araştırmanın kavramsal çerçevesinden veya görüşmelerden yola çıkarak analiz için bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin hangi tema altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenir. İkinci aşamada oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler okunur ve düzenlenir. Veriler tanımlama amacıyla seçilerek anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilir. Üçüncü aşamada düzenlenen veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Son olarak tanımlanan bulgular açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Foucault'ta Söylem Analizi

Söylem belirli kurallar terminoloji ve konuşmalardan oluşan sistematik dilsel düzenleri betimlemek üzere kullanılan kavram olarak kategorize edilmektedir. Bir iletinin tüm boyutlarını değil aynı zamanda onu dile getirenin otoritesini, dinleyiciyi ve amacını da kapsamaktadır. Söylem anlamı inşa eder böylece toplumlar mevcut semboller ve anlamlar arasında bağ kurarlar. Bu yolla konular, olaylar, olgular arasında nasıl düşünecekleri veya iletişim kuracakları söylemler üzerinden kazanılır (Çelik ve Ekşi, 2008: 100). Foucault'a göre söylem amaç, geleneksel destekler, güç ilişkilerinin yeniden üretilmesi ve onların ideolojik etkilerini inşa eden ifade sistemi, düzenlenmiş sosyal pratiklerin yansımasıdır. Bu nedenle bilgiyi iktidarı da barındırmaktadır (Demir Güneş, 2013: 61). Kadın ve erkeğin cinsel kimliklerinin oluşturulmasında iktidar ilişkileri etkili olmaktadır. Butler'e göre "“iktidar toplumsal cinsiyete dair düşünmenin ikili çerçevesinin üretiminde de işleyen bir yapıya sahiptir”". Kadın veya erkeğin toplumsal cinsiyet konumlarının belirlenmesinde toplumsal yargıların ve iktidar

ilişkilerinin etkisi bulunmaktadır. Foucault'ta "iktidarın cinsellik üzerinde her düzlemde etkinlik gösterdiği" görüşü toplumsal cinsiyet çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyetin oluşturulmasında erkek iktidarla ilişkilendirilmektedir. Böylece özne iktidar ilişkileri ile yeniden kurulup üretilmektedir. İktidar ilişkileri bilgi-söylem-iktidar çerçevesinde toplumsal cinsiyeti belirlemektedir (Aka Erdem, 2017: 937).

Söylem analizi son yıllarda sosyal psikolojideki gelişmelerle birlikte nitel araştırmalarda öne çıkan bir araştırma yöntemi olup, odağını anlamın değişkenliğine çevirmektedir. Dilin sosyal eylem yönünü vurgulamak için dil felsefesinde yer alan konuşma eylem teorisini ve insanların kendi algı dünyalarını yaratmak için günlük olaylarda dili nasıl kullandıkları üzerine odaklanan ethnometadolojiyi kullanır. Dolayısıyla söylem analizi bir anlamın çeşitliliğini ve değişkenliğini araştıran ileri düzey hermeneutik ve sosyal göstergebilim olarak görülmektedir. En basit anlatım ile dilin incelenmesidir. Ancak bu inceleme basit bir inceleme olmayıp ifadelerin/söze dökülenlerin söz dizimsel ve semantik sınırları ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlamı ve içeriğini incelemeyi gerektirmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: 104). Söylem analizinin merkezinde eleştiri vardır. Bu eleştiri grupların veya bireylerin gücü elde etmek ve ideolojik görüşlerini yaymak için dili nasıl kullandığı üzerinde yoğunlaşır. Eleştirel söylem analizi güç ilişkileri, değerler, ideolojiler gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireyler ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı, nasıl işlendiği ile ilgilenir (Çelik ve Ekşi, 2008: 113). Foucault'cu söylem analizinin en ayırt edici vasfı dil ve güç arasındaki ilişki üzerinde duruyor olmasıdır. Analiz edilmekte olan söylemin anlamına odaklanırken, gücün kendini gündelik konuşulan dilde nasıl sergileyebildiğine bakar ve bu ilişkiyi ortaya sermeye çalışır (Arkonaç, 2014: 158-160). Kendi sınırlarının ötesindeki anlamını aramaktadır. Dilin yaşamın her alanında önemli olduğu düşünüldüğünde, söylem analizinin de sosyal bilimlerde etkili olduğu düşünülebilmektedir. Diğer analiz türleriyle birlikte kullanılmaktadır (Üzümcü, 2016: 330).

Araştırmanın İçeriği

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk iki bölümünde çalışmanın kavramsal yönü ortaya konmakta, son bölümde alan araştırmasına yer verilmektedir. Araştırmanın birinci bölümünde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde durularak, toplumsal cinsiyet kuramları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca çalışmanın odağında yer alan

feminizmin tanımından ve geçirdiği tarihsel süreçlerden bahsedilerek, farklı feminist teorilerinin kadının konumu hakkındaki görüşlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümünde kadının çalışma hayatına girişı ve ev hizmetinin ortaya çıkışı hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte ev hizmetine yönelik dünyada ve Türkiye’de ki yasal düzenlemeler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümünde ise araştırmanın bulgular kısmına yer verilerek alan araştırması değerlendirilmesi yer yer tablolar kullanılarak yapılmıştır. Sonuç bölümünde ortaya konulan sonuçlar değerlendirilerek, önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM 1: TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Bu iki kavram birbirlerinin yerine kullanılırken 1960’lardan sonra siyasal, ekonomik ve toplumsal oluşumlardaki değişimler ile birlikte anlamları arasında farklılıklar oluşmuştur (Savcı, 1999: 130). Kadın veya erkek olmaya yüklenen anlamlar ile kadın ve erkek olmaları ile beklenen roller genellikle bireyin cinsel kimliğinin yani kadın veya erkek olmasının sonucu olarak görülür. Cinsiyet kavramı, kadının biyolojik cinsiyetinden kaynaklanıp kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder. Bu kavram toplum bilimciler tarafından bedenin erkek veya kadın olmasından sebep olan fizyolojik farklılıkları açıklamak amacı ile kullanılır. Kadın ve erkeğe ilişkin tanımlamalar fizyolojik anlam dışında toplumsal anlamla da ilişkilendirilerek açıklanır. Bu durumda toplumsal cinsiyet kavramı karşımıza çıkar. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla alakalıdır. Kadın ve erkek kimliğinin belirlenmesinde toplumsal ve kültürel yapı etkilidir. Bireysel olarak bir yandan kadınlık ve erkeklığe vurgu yaparken diğer yandan da sosyal yapı ve ilişkilerle bağlantılı olarak toplumsal düzeyde cinsiyeti ifade eder (Topuz ve Erkanlı, 2016: 303).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dair birçok tanım bulunmaktadır. Batı’da “sex” ile kişinin biyolojik durumunu, “gender” ile sosyal ve kültürel rolleri ifade edilmektedir. “Gender” kelimesini sosyolojiye katan Ann Oakley, “sex” ile erkeği ve kadını ayırmak için cinsiyeti ifade ederken, “gender” ile erkek ve kadın arasındaki toplumsal cinsiyeti ifade etmektedir. Bu bağlamda toplumun kadın ve erkek arasındaki farklılıkları nasıl etkilediğini göstermiş olmaktadır (Marshall, 1999: 98; Akt. Ersoy, 2009: 210). Türköne ise, “sex” yerine cins, “gender” yerine cinsiyet kelimelerini kullanmaktadır. Cins kelimesi biyolojik olarak dişiliği ve erkeklığı ifade ederken, cinsiyet hem biyolojik hem de toplumsal özellikleri de ifade etmektedir (Türköne, 1995: 7-8). Dökmen, “sex” kelimesini cinsiyet, “gender” kelimesini ise toplumsal cinsiyet olarak kullanmaktadır. Buna göre cinsiyeti bireyin doğuştan gelen biyolojik yapısıyla açıklarken; toplumsal cinsiyeti, kadın veya erkek olmaya yönelik duygu, tutum, davranışları kültürün etkilediği sonradan kazanılan özellikler olarak açıklamaktadır (Dökmen, 2004: 3-10).

Biyolojik cinsiyet farklılıkları öğrenilmemiş doğuştan var olan kadın ve erkek arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet ise, öğrenilen, sosyalleşme süreciyle

sonradan kazanılan özellikler açısından insanlar arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumlarda eşitlik, birlik, beraberlik olduğu kadar ayrımlar ve zıtlıklarda bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımı ile beraber birçok toplumda eşitsizliklerde yaşanmaktadır. Bu bakış açısına dayalı bazı konumlandırmalar ve kalıp yargılar bulunmaktadır. Bu düşünceler cinsiyetler arası ayrımcılığı arttırmaktadır. Bu durum kişisel, sosyal davranış ve tutumlarda, meslek seçimine kadar her alanda görülmektedir (Çetin ve Güler, 2018: 48).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Toplumsal cinsiyet rolleri bireyin erkek veya kadın olarak yaşadığı toplumun onları nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve nasıl davranmasını beklediğine ilişkin kalıp yargılardır. Bir başka ifadeyle toplum tarafından belirlenmiş ve bireyden yerine getirmesini beklediği rollerdir. İçinde bulunduğu toplumun zorlamasıyla veya özendirmesiyle ortaya çıkıp, çoğu zaman biyolojik cinsiyetin önüne geçmektedir. Bu bakımdan kadın toplum tarafından kabul edilen özelliklere sahip olursa kadınsı, erkek ise toplum tarafından kabul edilen cinsiyet rollerine sahip olursa erkeksi olarak tanımlanmaktadır (Çelikkaleli ve Avcı, 2016: 104).

Her toplumun kendine özgü tarihi ve kültürel birikiminin olması, kadın ve erkekler için farklı rollerin, sorumluluk ve aktivitelerin uygun görülmesine neden olmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 27-28). Toplum tarafından kabul edilen roller süreç içerisinde öğrenilerek kazanılmaktadır. Dolayısıyla geleneksel aile yapısında kız çocukları geleneksel yapıya uygun yetiştirilmektedirler. Aile içerisinde kız çocuğunun yetiştirilmesinde genellikle anne sorumlu olduğundan kız çocukları küçük yaştan itibaren yeniden üretim sürecine katılmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren başlayan cinsiyet rollerinde kız çocukları bebek, mutfak eşyaları gibi oyuncaklarla oynayarak bu role hazırlanmaktadır (Tolan, 1991: 209). Bu durum cinsiyete dayalı iş bölümünü oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde kalıplaşmış düşünceler bulunmaktadır. Bu bağlamda erkeklerin yaptıkları işler daha prestijli ve daha fazla gelir elde eden işler olurken, kadınların yaptıkları işler ise daha çok ev içi emeğe dayanıp, ücreti düşük işler olmaktadır. Bir başka açıdan da işler kadın işi ve erkek işi olarak ayrılmaktadır (Aksoy, 2006: 32-33).

Kadın erkek ayrımcılığından dolayı kadınlar yüksek statülü işlerde yer almamakta daha düşük gelirli işlerde, enformel sektörde yer alıp, sendikalardan da

yararlanamamaktadırlar. Eşit işe eşit ücret geçerli değildir. Dolayısıyla kadın emeği önemli ve değerli olmasına karşın, sömürülmekte, ikincil plana atılmaktadır. Kadınlara yüklenen toplumsal rol gereği kadınlar daha sabırlı, itaatkâr olduklarından, herhangi bir vasfa ihtiyaç duyulmayan, beceri gerektirmeyen, düşük ücretli, sıkıcı, yoğun ve dikkat gerektiren işlerde çalışmaktadırlar. Bu bağlamda bu rollerin devamını yansıtan işler (temizlik, eğitim vb.) kadın işi olarak görülmektedir (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 27-28). Dolayısıyla ev işi de toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyete dayalı iş bölümü, ataerkillik toplum yapısı ele alınarak incelendiğinde, çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan ve parasal karşılığı olmayan bir emek süreci olarak görülmektedir (Yıldırım, 2011: 105).

1.3. Ataerkillik

Ataerkillik, kültürel, kurumsal ve sosyal alanlarda öteki olarak betimlenen her şeyin boyun eğmesi, belirli ilkeleri, düşünceleri sürdürmesi sonucunu doğuran ideolojik bir yapılanmadır. Ataerkillik kavramı iktidar ilişkileri ile beslenmekte olup, bin yıldır çözülemeyen kadın erkek çelişkisinden üretilen iktidar kültürünün diğer iktidar biçimleri ile iç içe geçerek düşünsel, kültürel, sosyal-siyasal bir egemenlik sistemine dönüşmesi olarak tanımlanabilir. Bu ideoloji ilk çağlar da mülkiyet kavramının ortaya çıkışı ile eş zamanlıdır. Öncelikle aile, akraba ve mülkün paylaşımı üzerinde kurulmuş olup, daha sonra sosyal, siyasal ve kültürel yapı bu ideoloji çerçevesinde şekillenmiştir. Ataerkillik ideoloji tek bir zamanla sınırlandırılmaz tarihsel ve kültürel bağlamda çeşitli alanlarda farklılık gösterir. Ataerkillik terimi, Chris Weedon'un belirttiği gibi "kadın çıkarlarının erkek çıkarlarına tabi kılındığı güç ilişkisidir". Bu ilişki cinsiyete dayalı işbölümünden, üremenin toplumsal örgütlenmesinden, yaşadığımız dışiliğin içselleştirilmiş normlarına değin her alanda görülmektedir. Ataerkillik güç biyolojik farklılıklara dayanır ve kadının sosyal rolü eril normlara göre düzenlenir (Pira ve Elgün, 2004: 527).

Ataerkillik, toplumsal cinsiyet rollerini ve söylemleri yeniden üretmektedir. Kısaca erkeklerin kadının üzerindeki tahakkümü olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve ataerkillik ile alakalı erkek egemenliğin oluşmasında "hegemonik erkeklik" kavramı önemli rol oynamaktadır. Hegemonya kavramı ilk olarak Gramsci tarafından Marksizm'de sınıf ilişkilerinin dengelerini açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Lider, yönetici anlamlarına gelmektedir. Hegemonik erkeklik kavramı ise hegemonyadan

türemiştir. Erkek cinsiyetini tanımlamaktan ziyade kültürel bir ideali yansıtmaktadır. Ataerkilliğin meşrulaştırılması ile benimsenmiş olup, erkeklerin baskın konumları ile kadınları hâkimiyet altına alan bir kavramdır. Diğer toplumsal rolleri de belirleyerek kadına ait rolleri ve kadının konumunu dönüştüren bir yapıya sahiptir (Aydın ve Aslaner, 2015: 57).

Ataerkil ideoloji, toplumsal cinsiyetler arasındaki eşitsiz güç dağılımını, kadın ve erkeğin bütün ilişkilerini kısacası toplumsal hayatının her alanını sarmış durumdadır. Bu baskın yapı kadınların ataerkillikten kaynaklı engelleri görmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetler arasındaki güç ilişkilerini toplumsal alanın her yanına yaymakta, bu eşitsizliği meşrulaştırarak istenilen şekilde olmasını sağlamaktadır. Ataerkil ideoloji sürekli yeniden üretilmektedir. Günümüzde bütün toplumlarda etkisini sürdürmekte olup, kadın ve erkek arasında ki ayrımcılık devam etmektedir (Vargel Pehlivan, 2017: 503).

1.4. Özel Alan - Kamusal Alan Ayrımı

Özel ve kamusal alanın tarihine baktığımızda Antik Yunan'a uzandığını görmekteyiz. Kadınların ev içine kapatılması ve harem olgusu ile kent ve kentleşme yaşamı arasında sıkı bir ilişki olduğu düşünülür. Bu kapatılma özel alana kapatılma ile alakalı olup, kadınları kamusal alandan soyutlanması ile bağlantılıdır. A. Michel'e göre kadınların soyutlanması antik kentlerde öncelikle siyaset ve dinsel faaliyetlerden uzak tutulması daha sonra da her türlü zanaat alanlarından dışlanması ile gerçekleşmektedir. Özel alan birçok şeyden mahrum olmaya neden olmaktadır. Bu ayrım Yunan kentlerinde oikos-polis ikiliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Polis özgürlüğün, kamusal etkinliğe katılmanın, kendi kaderini belirlemenin, insanın özne olarak ele alınışının alanı olarak görülürken, oikos zorunluluğun alanıdır. Maddi üretim, yeniden üretim ve kadınlar bu alanda bulunmaktadır (Acar Savran, 262: 2011).

Aristoteles'e göre erkeklerin yönetim işlerini siyasal faaliyetleri yerine getirebilmesi için zamanlarının olması ve özgür olmaları gerekmektedir. Bunun sağlanması için yerine getirilmesi gereken sorumluluklar kadın ve kölelere bırakılmıştır. Böylece kadın ev içine özel alana hapsolmuşken, erkek mecliste kamusal alanda yer almıştır. Aristoteles'e göre insan "erkek" tir ve bu hayata iyi yaşamak için gelmiştir. İyi yaşaması ise politik ilişkilerle sağlanmaktadır (Şimşek, 2012: 54). Bu ayrım biyolojik farklılıklarından dolayı erkek ve kadın arasındaki ayrımı meşrulaştırıp, erkek

egemenliğine dayalı bir anlayışın günümüze kadar getirilmesinde etkili olmuştur. Bu anlayış nedeniyle feministler 200 yıl boyunca biyolojik cinsiyetlerinden kaynaklı ayrımcılıkla mücadele etmişlerdir. Bugünkü durumda kadınlar kamusal alanda dışlanmalarıyla mücadele edip, bedenlerinin kendilerine ait olduğunu belirtmektedirler. Aydınlanma döneminde de cinsiyete dayalı alan düzenlemesi yapıp, erkek kamu, kadın ise özel alanla ilişkilendirilmiştir. Bu dönemde bilimin üstünlüğü ve akıl ön plandayken, kadın bedeni özellikle “uteruss” irrasyonelitenin (akıldışılık) kaynağı olarak görülmüştür. Aydınlanma çağı düşünürlerinden John Locke kadının erkek tarafından ikincilleştirilmesinin doğadan kaynaklandığını, Hobbes, kadının haklarını kontrat ile eşine devrettiğinden siyasette yer almadığını, Machievelli ise kadının duygusal olduğunu belirterek kamusal alanın dışına itmiştir. Rousseau ise, erkeğin akıl yürütme yeteneği olduğunu bu nedenle erkeğin akli kadının ise bedeni temsil ettiğini belirtmiştir (Ersöz, 2015: 85).

Weber, Dukheim, Spencer’ın aralarında bulunduğu geleneksel sosyoloji teorisyenleri de sosyoloji olarak betimledikleri ve açıkça öncülüğünü yaptıkları şeyin içinde eleştirel bir şekilde değil alışlagelmiş bir şekilde karşıladıkları toplumsal cinsiyet konusunu kıymetsizleştirerek, çevrelerinde ki feminist iddialara muhafazakâr tepkiler göstermişlerdir. Özellikle bu noktada Durkheim kadının toplumsal konumunun ve kimliğinin üreme ve çocuk yetiştirme ile oluştuğunu belirtmiştir. İntihar adlı eserinde ise insan öldürme ve intihar da cinsiyetin organik etkisinden ziyade toplumsal etkisi üzerinde durmuştur (Hekimoğlu, 2018: 548). Habermas ise 18. yüzyıldan beri oluşan kamusal alanın tarihçesini “Kamusallığın Yapısal Dönüşümü” adlı eserinde ele almaktadır. Tarihsel süreçte kamusal alanın dönüşümünü, feodalizmden önce “temsili kamu”, sonra “edebi kamu”, daha sonra ise “politik kamunun” oluştuğunu belirtmektedir. Habermas, kamusallığın ekonomik ve toplumsal koşulların herkese eşit şekilde dağıldığı takdirde güvence altına alınabileceğini söyler. Dolayısıyla kadınlar ve ekonomik güce sahip olamayanlar eğitim imkânlarına ulaşamadıkları için ve mülk sahibi olamadıkları için kamusal alanın dışında kalmaktadırlar. Özel, kamusal alan ayrımı ekonomik nedenlerle de ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ayrışma sanayi devrimi ile başlayıp, erkek kamu, kadın aile, özel alan ile tanımlanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte üretim fabrikalara kaymış ve ev işyeri ayrımı ortaya çıkmıştır. Bu durum ekonomik, ideolojik, politik bir ayrım olarak işgücü piyasası ve hanede farklı cinsiyet rolleri oluşturmuştur. Sanayi devrimi ile erkek ev dışında çalışarak evin

geçimini sağladığından kamusal hayatta yerini almıştır. Kadın ise ekonomik açıdan bir başkasına bağlı olduğundan ücretsiz ve özel alana bağlı olduğu görüşü benimsenmiştir (Ersöz, 2015: 80-87).

1.5. Cinsiyet Rollerine İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

1.5.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram kadın ve erkek arasındaki farkın biyolojik ve psikolojik farklılıklardan kaynaklandığını belirtmektedir. Cinsler arasındaki fark kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerinden dolayı üstlendikleri rollerden kaynaklanmaktadır. Rollerin farklılaşması ise kadının üreme yeteneğinden dolayı çocuk doğurabilmesi ve evle ilgili işlerden sorumlu olmasıdır. Erkeğin ise bunu yapamayıp dış çevreyle mücadeleden sorumlu olmasıdır. Çocuk bakımı ev işleri gibi işler fiziksel yetersizliğinden dolayı kadına verilirken, erkek biyolojik yapısına uygun olarak güç gerektiren işleri yerine getirmektedir. Ev işleri kadına, saldırgan davranışlar ise erkeğe ait bir özellik olduğu vurgulanmaktadır. “Biyoloji kaderdir” görüşüne göre biyolojik yapı sosyal koşullanma doğrultusunda ortaya çıkmakta, annelik rolü ise sadece biyolojik olarak değil sosyalleşme süreciyle de edinilmektedir (Güldü ve Ersoy, 2009: 101).

Eagle’ye göre kadın ve erkek psikolojik alanda da bazı farklılıklara sahiptir. Evrimsel psikoloji yaklaşımına göre kadınlar erkeklere göre çocukla daha fazla ilgilenmektedirler. Dolayısıyla çocuğun büyütülmesi görevi kadına aittir. Ancak bunu yaparken gerekli kaynakların, güvenliklerinin sağlanmasını tek başlarına yapamamaktadırlar. Bu nedenle bu kaynakları sağlayacak erkekleri eş olarak seçmektedirler. Erkekler ise bir kadınla beraber olmak için gerekli kaynakları bulmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken diğer erkeklerle mücadele içinde olmaktadır. Evrim sürecinin sonucu olarak farklı uyum sorunuyla karşı karşıya kalan kadın ve erkeğin aynı psikolojiye sahip olmaları mümkün değildir (Güldü ve Ersoy, 2009: 102).

1.5.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Kuram Bandura tarafında geliştirilmiş olup cinsiyet rollerinin öğrenilmesi anlayışına dayanmaktadır. Çocuğun cinsiyet rollerine uygun olan veya olmayan rolleri ödüllendirme, cezalandırma, gözlem veya örnek alma yoluyla öğrendiğini belirtir. Kadın ve erkeğin arasındaki farklılıklar öğrenilmiş farklılıklardır. Örneğin kız çocukları annelerini taklit ederken, erkek çocukları ise babalarını taklit etmektedir (Vargel

Pehlivan, 2017: 505). Erkek çocukları ev işi ile ilgili sürekli gözlem yapmalarına rağmen günlük hayatta ev işini fazla yapmamaktadır. Örneğin, babasına araba tamiri sırasında yardım etmek isteyen kız çocuğu bu işin kendisine uygun olmadığı söylendiğinde ileride de böyle bir durumda babasına yardım etmeyecektir. Aynı şekilde mutfakta annesine yardım ettiğinde ödüllendirilen kız çocuğu ileride bu davranışına devam edecektir (Keskin ve Uluşan, 2016: 57).

Sosyal öğrenme toplumların yaşayış biçimlerine göre farklılıklar göstermektedir. Buna göre toplulukçu kültürlerde uygun cinsiyet rol davranışları açıkça tanımlanıp, katı kurallar konulmuştur. Belli cinsteki modellerin davranışları yoğun olarak tutarlılık göstermektedir. Uygun olan roller ödüllendirilerek gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Bireyci toplumlarda ise roller açık olarak tanımlanmamıştır. Dolayısıyla katı kurallar bulunmadığından, birbirleriyle tutarsız davranışlara rastlanmaktadır. Bu nedenle cinsiyet rolleri açısından geleneksel ve geleneksel olmayan toplumlar arasında farklı roller görülmektedir (Vargel Pehlivan, 2017: 505).

1.5.3. Sosyal Rol Kuramı

Biyolojik farklılıkların toplumsal cinsiyeti açıklamada yetersiz kaldığına vurgu yapar. Cinsiyet rolleri öğrenme ve bilişsel mekanizmalara göre şekillenmektedir. Buna göre kadın ve erkekler doğuştan gelen farklı rollere ve psikolojik eğilimlere sahip değildir. Farklı sosyalleşme sosyal yaşamda da cinsiyet farklılıklarına neden olmaktadır. Bu roller bulunduğu kültürden ziyade aile ve toplum gibi faktörlerle şekillenmektedir. Bu bağlamda toplumun kadınlarla ilgili rol beklentileri dişi cinsiyet rollerini, erkeklerle ilgili beklentileri ise eril cinsiyet rollerini belirlemektedir. Bu roller toplum tarafından belirlenen ve tüm bireylerden beklenen öğrenilmiş, toplumda kişilere uygun görülmüş rollerdir (Keskin ve Uluşan, 2016: 57). Örneğin, küçük yaştan itibaren kadınlara yemek pişirme, dikiş dikme gibi işler öğretilirken, erkeklere ekonomik anlamda kazanç sağlayacak işler öğretilmiştir. Bu rol aile üyeleri tarafından desteklenerek süreklilik kazanıp, başkalarına aktarılmaktadır. Toplum kadın, çocuk gibi bağımlı bireylerin yeteneklerini kazanmalarına uygun ortam hazırlamaktadır. Kişiler arası iletişim becerisi, özgüven, girişkenlik gibi yetenekler bunlar arasında sayılabilir. Ancak bu davranışlar daha çok erkeğin kazanması yönünde toplum tarafından desteklenir. Bu durum günümüzde kadının çalışma hayatına yansıtılmaktadır. İşgücü piyasasında önemli bir parçası olan kadın daha az söz söyleme hakkına, güce, kaynağa, statüye sahip olup,

düşük ücrette çalışmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümü içinde toplum tarafından kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmektedirler (Güldü ve Ersoy, 2009: 103). Kadın için uygun görülen öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekleri tercih etmektedirler Cinsiyet rolleri çocuğun ilk döneminde başlayarak sonraki dönemlerde sosyalleşme süreci ile birlikte inceden inceden işleyerek devam etmektedir (Keskin ve Uluşan, 2016: 54).

1.5.4. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramı bebeklikten yetişkinliğe çocuğun içinde bulunduğu dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlar. Bu kurama göre toplumsal cinsiyet rolü kazanımı çocuğun bilişsel süreçleri ile açıklanmaktadır. Çocuk toplumsallaşma sürecine katılarak cinsiyet rolünü biçimlendirmektedir. Buna “kendi kendini sosyalleştirme” denilmektedir. Çocuk kendi cinsel kimliğini oluşturduktan sonra çevresinde rol model arayarak kendini bu modelle özdeşleştirmektedir. Önce cinsel kimliğini geliştirip daha sonra kendine rol modeller aramasıyla sosyal öğrenme kuramından ayrılmaktadır (Arıcı, 2011: 23). Piaget ve Vygotsky gelişim psikolojisinin en önde kuramcıları arasında yer almaktadır. Piaget gelişim kuramını bilişsel yaklaşımla açıklarken, Vygotsky gelişim kuramını bağlamsal yaklaşımla açıklamaktadır.

Vygotsky çocuğu doğumundan itibaren tarihsel, kültürel, toplumsal bir bağlam içinde ele alır. Bu durumda çocuklar, yetişkinler veya akran gruplarıyla etkileşim sonucu içinde bulunduğu kültürün psikolojik ve teknik araçlarını kullanmayı öğrenir. Öğrenilen bilgi yeni ve gerçek bilgi olur. Yetişkin ya da akran gurupları çocukların kendilerini yetiştirmesinde rehberlik eder. Böylece kendini düzenlemeye başlayıp, karşılaştığı problemi çözer (Atak, 2017: 170). Bu bakımdan kültür ve toplumun çocuğun gelişimi açısından önemli olduğunu söyler. Karmaşık iç zihinsel süreçlerin önce sosyal süreçlerle başlayıp daha sonra özerk olduğunu belirtir. Diğer bir ifadeyle başkaları tarafından gerçekleştirilen davranışların, bireyin kendi kendine davranışları gerçekleştirmesine doğru ilerlediğini söyler. Dolayısıyla öğrenme gelişimin bir parçasıdır ve gelişim seviyesi ilerledikçe potansiyel bilgi oluşur (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014: 3). Sosyal çevrenin zenginliği bilişsel gelişime katkı sağlar. Bilişsel gelişimde çocukta 2 yaşına kadar “doğal çizgi” hâkimken, daha sonra yerini “kültürel çizgiye” bırakır. Vygotsky’nin bilişsel gelişiminde; Kültür ve sosyal çevre, yetişkin ve çocuk ilişkisi, çocukların birbiriyle ilişkisi, dil öğrenme etkilidir (Kol, 2011: 7).

Piaget çocukların yaşı ilerledikçe kavramda ve gelişimde değişimler olduğunu belirtir. Piaget'e göre basitten karmaşığa doğru 4 dönem vardır ve çocuğun bu gelişim aşamasından sırasıyla geçmesi gerekmektedir. Bu dönemler şöyledir: Duyu Motor Dönemi: 0-2 yaş dönemidir. Bebek dış dünyayı keşfetme sırasında duyularını kullanmaktadır. Başlarda kendini diğer nesnelerden ayıramayan bebek daha sonra kendi vücudunu keşfetmeye çalışır. Diğer nesnelerle etkileşime geçerek deneme yanılma yolu ile öğrenmeye çalışır. İşlem Öncesi Dönem: 2-7 yaş arası dönemdir. Bu dönemde taklit yeteneği gelişir. Çocuk etrafında olup bitenin farkına varır ancak çocuğun düşüncelerinin açığa çıkarılması gelişim açısından önemlidir. Dil gelişimi bu dönemde çok hızlıdır. Her şeyi olduğu gibi alıp kelimelerin anlamını bilmeden konuşurlar. Karmaşık kavramları ve problemleri anlayamaz, sezgilerine dayanarak hareket eder. Taklit yeteneği geliştiğinden bulaşık yıkama, evi temizlemede annelerini, tamir işlerinde babalarını taklit ederler (Başkale ve Bahar, 2008: 135-136). Sembolik Dönem veya Kavram Öncesi Dönem: 2-4 yaş arasını kapsamaktadır. Bu dönemde dil hızlı gelişmektedir ancak kullanılan sözcükler gerçek değildir. Duygularını tam ve doğru olarak ifade edemez. Ben merkezcidir, her şeyin kendisine ait olmasını ister. Çocuk hiç görmediği var olmayan nesne, kişileri temsil eden semboller geliştirir. Dolayısıyla etrafındakileri taklit edebildiği gibi kendine özgü semboller geliştirerekten hareket edebilir. Sezgisel Dönem: 4-7 yaş arası dönemdir. Çocuk tek yönlü düşünmeye başlar. Somut İşlemler Dönemi: 7-11 yaş arası dönemdir. Zihinsel olarak problem çözme, düşünme yeteneği gelişmiştir. Karşılaşılan problemleri somut olarak ele alır ve çözmeye çalışır. Soyut İşlemler Dönemi: 12 yaş ve üstü dönemdir. Kendi düşüncelerinin, söylediklerinin en doğru olduğuna inandığı dönemdir (Kol, 2011: 6).

Kohlberg'e göre toplumsal cinsiyet rolleri, üç dönemde kazanılmaktadır. Bu dönemler şöyledir: Toplumsal Cinsiyet Kimliği: Bireyin kendi cinsiyetini öğrenmesi, kız ya da erkek olarak bilişsel kendilik sınıflaması yapmasıdır. Kendisi hakkında doğru çıkarımda bulunamayıp, her zaman kız ya da erkek olacaklarını düşünememektedirler. Cinsiyetin kalıcılığı ve değişmezliği kavranamamıştır. Örneğin: Bir kız büyünce baba olabileceğini düşünebilmektedir. Toplumsal Cinsiyet Sabitliği: 3-5 yaş arası dönemdir. Bu dönemde toplumsal cinsiyet sabitliğinin olduğunu kavrarlar. Büyüyünce aynı cinsiyette kalacaklarının farkına varırlar. Ancak yine de fiziksel özellikleri fikirlerini değiştirebilmektedir. Toplumsal Cinsiyet Tutarlılığı: 5-7 yaş arası dönemdir. Çocuk artık cinsiyetin değişmeyeceğinin farkındadır. Dış görünüş ne olursa olsun aynı

cinsiyette kalacağı konusunu kavramıştır. Bu dönemde cinsiyetlerine uygun roller göstermektedirler (Zembat ve Keleş, 2012: 340-341).

1.5.5. Psikanalitik Yaklaşım

Kişilik gelişimi ile ilgili açıklamalarının yanı sıra toplumsal cinsiyete yönelik ilk açıklamalarda Freud'a dayanmaktadır. Freud'a göre toplumsal cinsiyet rolleri doğumun ilk yıllarından itibaren başlayarak çocukluk ve ergenlik dönemlerinde devam eder. Oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemlerini sağlıklı geçiren kişi yaşamında sağlıklı bir kişilik yaşar. Ancak bu dönemleri sağlıklı geçirmeyen birey cinsiyet rolünde çatışma yaşayarak psikolojik açıdan sağlığını kaybedebilir (Arıcı, 2011: 15). Freud kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini üstlendikleri süreci yazgı olarak görmektedir. Ona göre anatomi yazgıdır ve insan kaderini oluşturmaktadır. Erkek ve kız çocuğuna ait tanımlamalar getirmiştir. Erkekler babalarını örnek almakta ve annelerini rol model olarak reddetmektedirler. Aslında bunu yaparken feminem olmayı reddetmektedirler. Babaları gibi kişisel erkek kimliklerini tanımlamayı başarmak istemektedirler. Bu durumda toplumsallaşma süreci ile birlikte erkekliğin kanıtlanması için gerekli olan roller kültürel olarak şekillenmektedir. Kız çocuk için, biyolojilerinin dışındaki cinsiyet farklılıkları toplumsal cinsiyet ile tanımlanır. Buna göre kız çocukları ev işleri yapar, futbol oynamaz gibi tanımlamalar yapılır. Dolayısıyla cinsiyet karakterlerini belirler (Kabadayı, 2004: 81).

Psikanalitik kuram içselleştirme ve özdeşleştirme gibi bilinçaltı süreçlere vurgu yapmaktadır. Buna göre erkeğin erkeksi, kadının kadınsı özellikler göstererek toplumsal cinsiyete uygun davranışlarda bulunması çocuğun küçük yaştan itibaren kendi cinsiyetinden ebeveyn ile kurduğu özdeşim sonucu oluşmaktadır. Buna göre çocuk kendi cinsiyetiyle kurduğu ebeveynin davranışlarını alır. Yani erkek çocuk baba ile özdeşim kurarak nasıl bir erkek olması gerektiğini, kız çocuk ise anne ile özdeşim kurarak nasıl bir kadın olması gerektiğini öğrenir. Kendi cinsiyeti ile özdeşim kurup kimliğini oluşturan bireyler toplumsal ve psikolojik açıdan daha uyumlu bir yaşam sürer (Vargel Pehlivan, 2017: 507).

1.5.6. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı Sandra Bem tarafından ortaya konulmuş olup, toplumsal cinsiyet rollerinin kazanması ile ilgili açıklamalarda bulunan en önemli

kuramlardan biridir. Bem'e göre çocuğun gelişim çağında geçirdiği toplumsal yapı çok önemlidir. Çünkü içinde bulunduğu toplumun bakış açısına göre kadınlık ve erkeklik ile ilgili tanımlamaları öğrenmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ayrımın vurgulandığı ve belirgin olduğu toplumlarda çocuğun algıları ve bilgileri bu çağrışımlara göre belirlenip, aklında bir toplumsal cinsiyet şeması oluşur. “Çocuk toplumsal cinsiyet şemalarını öğrenme sürecinde iki cinsiyet arasındaki gözlenebilir farklılıkları görür, kendi cinsiyeti ile ilgili bilgiler edinir ve bunlar doğrultusunda kendi cinsiyetini tanımlar”. Böylece aklında oluşturduğu bu şema ile hangi davranışın hangi cinsiyete uygun olduğuna karar verir (Çelikkaleli ve Avcı, 2016: 105).

Bu şema kişilik özellikleri, toplumsal cinsiyet ile alakalı aktiviteler gibi bilgilerle genişler. Çocuktan toplumsal cinsiyet rolüyle tutarlı davranışta bulunması beklenir. Çocuklar aynı cinsiyete sahip diğerleri ile aynı olmak için toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak hareket eder (Topuz ve Erkanlı, 2016: 305). Kadın ve erkek özelliklerinin algılanmasında, algıların yönlendirilmesinde, bilginin işlenmesinde etkilidir. Bir şema gelen bilgiyi şemayla ilgili terimlerle işleyip anlamlandırır. Bilgileri şema yardımı ile kodlayıp, kategorileştirip yargılarda bulunmasını sağlar. Bilgiyi toplumsal cinsiyet şemasına göre işleyen bir kişinin cinsiyet ile ilgili çağrışımları diğer insanları ve durumları anlamlandırmada etkilidir. Buna göre kadın ve erkek ayrımının belirgin olarak vurgulandığı bir toplumda çocuk “hassas” denildiğinde kadınsı özellikler, “atılgan” denildiğinde erkeksi özellikler kategorisine yerleştirilerek rollerini kadınsı ve erkeksi kategorilere ayırır (Arıcı, 2011: 26).

1.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Feminist Kuramlar

1.6.1. Feminizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Feminist düşüncenin birçok perspektifiyle uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Sosyal, kültürel, politik olarak kadına yönelik baskıların patriarki ile ilişkisini ele almaktadır. Erkeğin ayrıcalıklı olduğu bir düşünce sisteminde kadının hakları ile ilgilenmektedir. Feminizmin tek bir tanımından söz etmek güçtür. Çünkü bu hareket içinde mücadele eden kadınların düşünceleri, sorunları ve politik amaçları farklılık göstermiştir. Farklı konuma ve mekâna sahip olan kadınlar kadın ile ilgili görüşlerini kendi sorunları ve politik anlayışları çerçevesinde ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu durum sayısız feminist eylem ve anlayışı getirmiştir. Feminizm en temel tanımıyla “cinslerin eşitliği kuramına dayanan kadınlara eşit haklar isteyen temelde kadın ile erkek arasındaki

iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan bir siyasal akımdır” (Tunç, 2013: 210). Genel anlamda cinslerin eşitliğine önem veren ve kadınların erkeklerle eşitliğini savunan bir öğretilerdir (Buz, 2009: 54). Feminizmi genel olarak “kadın hakları hareketi” ve “kadınların kurtuluşu hareketi” olarak ikiye ayırabiliriz. Kadın hakları feminizmi savunanlar kadınların görünürlüğüne sağlamak ve haklarını savunmak amacındadırlar (Kurt Ayyıldız, 2015: 14). Bu nedenledir ki aydınlanma döneminden sonra kadınlar toplumsal rollere cinsler arasındaki eşitsizliğe karşı itirazlarda bulunmaya başlamıştır. Fransız devrimi ile insan haklarına vurgu yapılması kadınların bu konudaki görüşlerini dışa yansıtmasını arttırmıştır (Kolay, 2015: 5). Bu dönemin ilkelerini referans alan İngiliz Mary Wollstonecraft’ın 1792 yılında yayınladığı “A Vindication of the Rights of Woman/Bir Kadın Hakları Savunması” adlı denemesi feminist düşünce için özel öneme sahiptir. Kadınların insan haklarına vurgu yaparak her bireyin eşit, bağımsız ve özgür olarak dünyaya geldiğini savunmaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliklerini eleştirerek politik ve sosyal düzenin bireyin doğuştan sahip olduğu hakları elinden aldığını belirtmektedir (Alptekin, 2011: 36).

Eşitlik 1. Dalga Feministlerin hareket noktası olmuştur. Kadınların oy kullanması, eğitimde fırsat eşitliği ve kadınların mülkiyet haklarını savunması biçiminde kendini göstermektedir. Kadınların ev dışında da özgürce hareket etmesi gerektiğini belirtip, ev hayatını eleştirmektedir. Kadınların erkeklerle aynı temel hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bu dönemde bu taleplerinin yer aldığı birçok eser ortaya konulmuştur. 1.Dünya Savaşı sona erdiğinde ABD, İngiltere, Rusya, Almanya ve 21 ülke kadınlara koşulsuz olarak oy hakkı tanımıştır. Fransa’da ise kızların eşit eğitim alması yönünde, kadınların kamusal alanda çalışması ile ilgili ve eşit işe eşit ücretin sağlanmasına yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Bu durum diğer Avrupa ülkelerinde de yaygınlaşmıştır. Birinci dalga feministleri ataerkil toplum yapısına karşı direnmişlerdir (Taş, 2016: 167-169). Ayrıca “Uluslararası Kadın Konseyi”, “Kadın Oy Hakkı Birliği” gibi feminist örgütler kurularak savaşın önlenmesi ve kadın emekçilerin haklarını savunmak amaç edinilmiştir (Alptekin, 2011: 36).

İkinci Dalga Feministler 1960’lardan sonra Simone de Beauvoir’in “kadın doğulmaz, kadın olunur” düşüncesinden hareketle kadınların erkeklerden farkı olduğuna vurgu yapmışlardır. ABD, Avrupa ülkelerinde gelişerek 1970 yıllarında kadın haklarının ülkelerin hukukunda düzenlenip garanti altına alınmasıyla toplumun her alanında

görölmeye başlanmıştır. Dönemin “kişisel olan politiktir” sloganıyla sadece kamusal alanda değil özel alanda ve cinsiyete dayalı iş bölümünde de dönüşüm olması gerektiğini ifade etmektedir (Berktaş ve diğerleri, 2013: 6). Kendi bedenleri üzerinde başkasının söz hakkının olmasına karşı çıkmıştır. Bu sloganla beraber kişisel alana dâhil edilen kürtaj, hastalık, işsizlik, ölüm gibi konuların politik alan içerisinde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Türkoğlu, 2015: 9). Kadınların ortak ezilmişliğe maruz kaldığından çıkarlarının aynı olduğu düşüncesi ile “kız kardeşlik kavramı” ön plana çıkmıştır. Bu düşünceden hareketle kadınların algılayışlarının erkeklerden farklı olduğu, erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurduğu ve yarar sağladığı belirtilip, bununla mücadele edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Aydın Koyuncu ve Tür, 2010: 6). İkinci dalga feminist hareket sadece toplumsal, siyasal alanda değil, bilimsel alanda da etkinliğini göstermiştir. Sosyal bilimlerin tanımlamalarına, yöntemlerine, araçlarına yönelik eleştiriler getirerek, sosyal bilimlerin temelinde erkek bakış açısının olmasına tepki gösterilmiştir. Kadınların sosyal bilimler alanında yaptığı çalışmaların görünür olmadığını, göz ardı edildiğini, bu nedenle bu alanların feminist bakış açısıyla yeniden ele alınıp değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur (Aydın Koyuncu ve Tür, 2010: 6). Çok sayıda kadın merkezli öncelik ve projeler hayata geçirilerek “Kadın Çalışmaları” adı verilen yeni disiplinler arası araştırma alanı ortaya çıkmıştır (Berktaş ve diğerleri, 2013: 6).

Üçüncü dalga veya post feminizm olarak adlandırılan dönem 1990’ın ilk yarısından itibaren etkili olmaya başlamıştır. Üçüncü dalga feminizmi kendisinden önce yer alan feminist iki dalganın postmodernist bir eleştirisi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde “kişisel olan politiktir” sloganı “siyasal olan özeldir” şeklinde dönüştürölmüştür. Bundan önceki anlayış kadınların özgürlüklerine kavuşup erkeklerle eşit haklara sahip olması düşüncesi bulunmaktaydı. Kadınların hepsi tek bir kategori içerisinde ele alınmaktaydı. Üçüncü dalga feministler farklılıkları ön plana çıkarmışlardır. Ayrıca feminist hareketin sadece batılı orta sınıf ve beyaz kadınların mücadelesi olmadığına vurgu yapmışlardır (Türkoğlu, 2015: 13). Bununla kadın sorunlarının sadece beyaz kadınlarının sorunları olmadığını kadınları bireysel olarak değerlendirmek gerektiğini belirtmektedirler. Genellikle toplumsal cinsiyet, etnisite, ırk, sınıf, cinsellik, siyaset gibi birçok konuyu ele alıp, feminist bakış açısıyla teorikleştirmeye çalışmışlardır. Bireysel olarak kadınların sorunları üzerinde siyaset yapmayı amaçlamaktadır. Kadını hem cinsiyet rolü hem de bir kimlik olarak

görmektedir. Bireysel bakış açısıyla her kadının farklı sorunları olduğunu bu sorunları görüp, ortak noktalarını tespit edip siyaset yapmak gerektiğini vurgulamaktadır. Farklılıkların ortaya konması ve dile getirilmesi gerektiğine inanılmaktadır (Taş, 2016: 172).

1.6.2. Farklı Feminist Teorilerinde Kadının Konumu

1.6.2.1. Liberal Feminizm

Liberal feminizm hem düşünce hem de kuramdır. Nitekim liberal teoriden etkilenmiş olup, eşitlik, özgürlük, bireysellik kavramları üzerinde durmaktadır. Tarihsel olarak diğer feminist türlerden önce gelmekte olup, ilk feminizm türü olarak bilinmektedir. Liberalizm bakış açısından yola çıkarak egemen gücün bireyin üzerindeki iktidarını eleştirdiği gibi, erkeğinde kadınlar üzerindeki iktidarına karşı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu nedenle liberal görüşlerin kadınlar için uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Kadınların erkeklerle eşit olması ve erkeklerin sahip olduğu her şeye sahip olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bunları gerçekleştirmek için önce oy hakkı sonra eğitim hakkı ve daha sona eşit işe eşit ücret talebi olmuştur (Yiğit Çavuşoğlu, 2015: 22).

Akademik anlamda Mary Wollstonecraft'ın öncülüğünde ortaya çıkmıştır. “Vindication of the Rightsof Women” adlı kitabında “kadınlarında erkekler kadar Tanrı'nın yarattığı varlıklar olduğu daha ciddi bir biçimde eğitilmeleri ahlaksal ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine izin verilmesi gerektiği”ni savunmaktadır. Liberal feminizm ataerkil toplum yapısına karşı çıkıştan ziyade kadın ve erkek arasında kamusal alanda eşit haklar tanınması gerektiğini savunmaktadır Daha fazla iş, eşit ücret ve kadının daha fazla temsil edilmesiyle güç kazanacağına inanmaktadırlar (Dikici, 2016: 524-525). Kadın hakları savunucusu John Stuart Mill ve Harriet Taylor'ın düşünceleri de liberal feminizm sınıfında değerlendirilmiştir. Taylor kadınların demokrasi sürecinden dışlamasını tartışarak, demokrasiden bahsetmek için halkın yarısını oluşturan kadınların da seçme hakkına sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu durumu kadınların çıkarları için en iyi yol olarak görmüştür. Aynı zamanda erkekle aynı konuma gelmesi için kadınında çalışma hayatında yer alıp, aile ekonomisine katkıda bulunması gerektiğini belirtmiştir. Mill ise kadınların ezilmişliğinin kabul edilemez bir durum olduğunu belirterek eşitlik ve bireycilik kavramlarına vurgu yapmıştır (Altınbaş, 2010: 30-34).

1.6.2.2. Radikal Feminizm

Radikal feminizm Simone de Beauvoir'ın “The Second Sex” adlı eseriyle ortaya çıkmıştır. Eva Figes, Germaine Greer gibi ilk feministler tarafından geliştirilmiştir. Toplumda ataerkilliğin önemi üzerinde durup, kadının ezilmesinin sebebini, ataerkillik, ataerkil aile ve ataerkil kapitalizm olduğunu savunmaktadır. Ataerkillik sosyal ve kültürel hayatın her alanında yer almış erkek egemenliğidir. Evrensel erkek üstünlüğü ve kadınların ikincil olarak görülmesine vurgu yapar. Kadının toplum içerisindeki sosyal rolü ve doğası erkek normlarına göre tanımlanmaktadır (Atan, 2015: 8).

Radikal feministlere göre, ataerkil bir toplumda dünyaya gelen bir kadın, çocuk bakımı, ev işleri, erkeklerin isteklerini yerine getirme gibi davranışları içselleştirmektedir. Böylece kendisini özel alana hapsedmektedir. Bu durum kadının erkek karşısındaki ikincil konumunu sağlamlaştırıp kadını kamusal alanın dışına itmektedir. Bu güç ilişkisini ortadan kaldırmak için hukuksal veya siyasal yapılarla yapılan değişimlerin yeterli olmayacağını aile, bilim gibi toplumsal yapıların temelini oluşturan yapıları da ortadan kaldırıp yeni bir düzen inşa edilmelidir. Yeni düzende kadın ve erkek yeniden düzenlenip, dil ve kültür içerisinde erkek egemenliği ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca kadın ve erkeklere eşit haklar verilerek politik düzen kurulmalıdır (Çetinel ve Ersoy Yılmaz, 2016: 125-126).

Kadınların ezilmeleri cinsellik, üreme, annelik gibi konularla biyolojileriyle ilişkilendirilmektedir. Bu durum istenmeyen gebeliklerin önlenme tekniklerinin yaygınlaştırılmasını ve kürtaj hakkını gündeme getirmiştir. Kadınların cinsellik ve yaşantılarında kendilerini kontrol edebileceğine vurgu yapılmıştır. Bu nedenle kadın bedenini aşağılayan pornografi ve fuhuşa karşı çıkmaktadırlar. Kadınların birlik olup erkek egemenliği ile mücadele etmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Ecevit ve diğerleri, 2011: 15).

1.6.2.3. Marksist ve Sosyalist Feminizm

Marksist feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların ekonomik sistemle ilişkilendirilmesidir. Feminizmin ortaya çıkışında 18. yüzyılın Avrupa'sında işçi sınıfı kadınların çalışma hayatında yaşadığı zorluklar, can ve mal güvenliklerinin olmayışı kadınları farklı çözüm yolları aramaya itmiştir. Bu dönemde başta sanayileşmenin yaygınlaştığı İngiltere ve Almanya olmak üzere birçok ülkede kadınlar seslerini

duyurmaya çalışmışlardır. Aydınlanma düşüncesinin etkisi, Marksist teoride kadınlara yer verilmesi, kadınların işçi hareketlerine katılması Marksist feminizmin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Marksist feminizm üç ana teması bulunmaktadır. Bunlardan ilki kapitalizmin işçileri sömürmesi gibi erkeklerinde kadınları sömürmesidir. İkincisi kadın emeğinin erkek tarafından sömürülmesi ve bu nedenle kadının kendi emeğine yabancılaşmasıdır. Kadın emeğinin sömürülmesinin ise ancak aile kurumunun ortadan kaldırılarak yok edilebileceğini savunmaktadır. Üçüncüsü ise erkek dışarıda çalışırken kadının da içeride çalışması yani bir emek harcamasından dolayı kadına da ücret verilerek, ev işinin ücrete tabi tutulmasıdır (Öztürk, 2003: 60-62).

Sosyalist feministlere göre, Marksizm'in kadınların ezilmişliğini sınıf içinde ele alması yetersizdir. Kadınların ekonomik olarak nasıl ezildiğini ve sömürüldüğünü kapitalizm içerisinde açıklamaktadır. Kadınların kadın olarak ezilmelerindeki asıl neden ise ataerkilliktir (Güneş, 2017: 247). Sosyalist feministler kadınların sınıfsal konumları ve emeklerinin sömürülmesini ataerki kuramı içerisinde açıklar. Kadının çalışma hayatında emeğinin sömürülmesinin yanında evde de emeğinin sömürüldüğünü, ev içinde erkeklerin kadın emeğine el koyduğunu belirtirler. Sosyalist feminizme göre erkek emeğini sadece çalıştığı yerde harcamaktadır. Kadın ise hem iş yerinde hem de evde emek harcamaktadır. Cinsiyetçi iş bölümü anlayışı sonucu kadın eve geldiğinde yemek, çocuk bakımı, ev işleri gibi işlerle ilgilenip, ikinci defa sömürülmektedir. Bu nedenle kadınların ezilmesinin en önemli nedeni ataerki kapitalizmdir. Kadının işte çalışmasıyla sermaye, hem evde hem de işyerinde çalışmasıyla erkekler çıkar sağlamaktadır (Ulusoy, 2012).

1.6.2.4. Postmodern Feminizm

Batılı feministlerin geri kalan dünyayı göz önünde bulundurarak kuramlar geliştirmediklerini eleştirip, tekdüze feminist anlayışa tepki olarak çoğulcu bakış açısını getirmiştir. Postmodern feministler sınıf, ırk, kültür, cinsel uygulamalar açısından kadın ve erkek arasındaki ilişkide “ötekililik” üzerinde durmaktadır. Aynı zamanda “batılı, orta sınıf, beyaz” kadın ile bu özelliklere sahip olmayan diğer kadınlar arasında “ötekililik” olduğunu belirtir (Ecevit ve diğerleri, 2011: 165). Batılı değerlerin (Batılı kalkınma, demokrasi modelleri, Hristiyan toplumsal reformları) bütün dünya kadınlarını temsil edemeyeceğini, tek tipte bir kadın bulunamayacağını, farklı kültürdeki kadınların farklı feminist düşünceler geliştirdiğini ifade etmektedir (Ataman,

2009: 21). Postmodern feministlere göre ataerkil yapının var olması ve varlığını sürdürmesi kadınların ikincil konumda olması dilin kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda dilin kullanım biçimi önem arz etmektedir. Nitekim bireyler doğdukları toplumdaki dili öğrenerek o toplumun iktidar ilişkilerini, ataerkil düşünce sistemini öğrenip kimlik geliştirme sürecine girmektedir. Erkek egemenliğine dayanan bir dilin olması kadının ikincil konumda olmasına neden olmaktadır. Erkek özne, kadın nesne konumuna düşerek iyi-kötü, güçlü- zayıf gibi ikili karşıtıklarda olumsuz olan düşünceler kadına atfedilmektedir. Erkeğe ait olarak kabul edilmeyen ikincil sıfatlar kadına yüklenmekte ve kadını öteki olarak tanımlamaktadır. Postmodern feminizm bu dil sistemine karşı bir yaklaşım sergilemektedir. Ona göre kadın erkeğin zıddı değil, birbirlerinin tamamlayıcılarıdır (Çetinel ve Ersoy Yılmaz, 2016: 136).

1.6.2.5. Kültürel Feminizm

Kültürel feminizm siyasal değişimden ziyade kültürel dönüşüme odaklanıp, kadını “farklı” olarak tanımlar. Kadını kişisel güç, gurur ve kamusal yenilenme kaynağı olarak görür. Akıldan ziyade duygusal ve sezgisel olana vurgu yapar. Kültürel feministler liberal feministlerin savunduğu kadın haklarının kendi içinde çözümlendiğini düşünerek, ampirizm ve pozitivizmi aşip liberal feministlerden bir adım daha ileriye giderler. Onlara göre kadının oy hakkı istemesi erkeklerle eşit olmak değildir. Kadınlık kültürünü kamusal alana yaymaktan dolayıdır. Böylece toplumsal çatışmaların biteceğine, doğaya karşı kötü davranışların kontrol altına alınacağına vurgu yaparlar. Toplumlarda var olan kültürün ataerkil yapıya dayandığını, bu durumun değişiminin iki cinsiyete doğru evrimle olacağını belirtirler. Bu kültürel yapıda işbirliği, barışseverlik gibi değerlere yer verilmesi gerektiğini söylerler (Şerbetçi, 2013: 35).

Kültürel feminizmde kadınlara yönelik kültürel tanımlamalar biyolojik farklılıklarının dışında toplumsal çevrenin ürünüdür. Toplumun sahip olduğu geleneksel değerler sistemi özel alandan başlayarak kamusal alana yayılır. Bu nedenle kadına ve erkeğe atfedilen özellikler değişim gösterebilir. Kültürel feministlere göre toplumun kültürel yapısı kadının ikincil ve baskı gören konumunu temellendirir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumu biyolojik farklılıklardan ziyade toplumsal sorunlar ve kültürel yapıdan kaynaklanır (Aktaş, 2013: 65).

Charlotte Perkins Gilman ise kadının bağımlı olmasına, ayrımcılığa uğramasına karşı çıkmaktadır. Gilman, erkeğin evdeki baskıcı tutumunu eleştirerek tavırlarını despotizm

olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle ailenin ekonomik bir birim olarak kabul edilmesine karşı çıkmaktadır. Gilman’a göre; “Erkek ailenin reisi sayılır ev ona aittir. Onu korur ve geri kalan dünya eskiden olduğu gibi diğer erkeklerle rekabet edeceği geniş av ve savaş alanıdır”. Gilman’ın “yuva” adlı eserinde eleştirdiği aile anlayışı şöyledir: Kadınlar hane içerisinde erkeğin malıdır. Aile ilişkilerinde her kanun eril bakış açısına göre şekillenir. Kadınların erkeklere hizmet etmesi gerektiği anlayışı vardır. Kadına bir mal gibi sahiplenilir, erkek her türlü sosyal ilişkileri kurarken kadın bir dizi kısıtlamalarla kuşatılmıştır. Bu durum kadının insanca gelişimini engellemiştir. Bu sorunların ortadan kalkması için radikal bir değişimin gerçekleşip ev içi işlerin meslekleştirilmesi gerekmektedir. Çocuk yetiştirmekte dâhil her işin meslekleştirilmesini belirten Gilman anaerkilliğin hâkim olduğu bir ütopya kurmaktadır (Özsöz, 2008: 54).

BÖLÜM 2: ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN VE EV HİZMETİNDE ÇALIŞMA

2.1. Kadının Çalışma Hayatına Girişi

Osmanlı döneminde, kadınlar kırsal alanda ve şehirlerde çalışma hayatının içinde yer almışlardır. Ancak toplumsal hayatın getirdiği durumlar nedeniyle zaman içinde değişiklikler olmuştur. 16. ve 17. yüzyılda Osmanlı kadını tarlada, dükkânlarda, pazarda yer alıp üretime birebir katkı sağlamıştır. Fakat sanayi inkılâbının ortaya çıkması, ekonomide değişimlerin olması, köylerde tarımın azalması, şehirlere göçün artması ve akabinde ki işsizliğin artışı kadının ekonomide ki yerini azaltmıştır. Eğitim ve sağlık alanı gibi kadınla ilişkilendirilen bazı işler yine kadın tarafından yapılmaya devam etmiştir (Yılmaz ve Zoğal, 2015: 10).

Kadın tarihsel süreç içerisinde her dönemin getirdiği farklı ekonomik faaliyet içinde yer almıştır. Sanayi devrimi ile birlikte sektörel değişimlerle kadın işgücü piyasasında artış olmuştur. Bu artışın nedeni emek arzı ve emek talebinin oluşmasıdır. Bu dönemde kadın ilk kez emeğini bir ücret karşılığında satmaya başlamıştır. İş bölümü ve uzmanlaşmanın olması, makinelerin olması özellikle dokuma sanayisinde kadın emeğinden yararlanmayı kolaylaştırmıştır. Ancak katı liberal iktisat anlayışı, kadının düşük ücret ile ağır şartlarda çalışmasına neden olmuştur. Kadın işgücü üretim sürecinde sömürüye maruz kalmıştır (Bozkaya, 2013: 72). 1. ve 2. dünya savaşında ise sosyal ve siyasal hayatta büyük değişimler olmuş ve bu değişimden en çok kadınlar etkilenmiştir. Savaşa giden ve geri dönmeyen erkek işgücünün olması ailelerinin gelirlerinin düşmesi sonucu yerine kadın işgücü dâhil olmuştur. Bütün bu gelişmeler kadının emek piyasası içinde yer almasını olumlu etkilemiştir. Böylece kadın işgücü hem tecrübe sağlamış hem de kadının çalışma hayatına katılma kararlarını olumlu yönde etkilemiştir (Konak, 2016: 8).

1950'li yıllarda sanayi hız kazanmış köyden kente göç artışı olmuştur. Ekonomide dönüşüm, tarım sektöründe azalma yaşanırken, hizmet ve sanayi sektöründe artış olmuştur. Ancak bu durum kadın işgücünün sanayi sektöründeki yerini arttırmamıştır (Erdoğan ve Yaşar, 2018: 21-22). Kırsaldan kentlere yaşanan iç göç tarım kesiminde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınları işgücü dışına itmiştir. Kentlerdeki iktisadi faaliyetlere katılmak için gerekli vasıflara sahip olmadıklarından çalışma yaşamında istenilen düzeyde yer alamayıp, ev kadını olarak devam etmişlerdir (Makal, 2011: 123).

1970’li yıllarda ise Türkiye yüksek enflasyon gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu problemi giderebilmek amacıyla ihracata yönelik sanayi politikaları uygulanmaya başlanmış ancak kadının işgücüne katılımında artış olmamıştır. 1980’li yıllarda uygulanan neo liberal politikalar ekonomide değişimlerin yanı sıra sosyal ve kültürel hayatta da değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemden sonra istihdam oranları, eğitim seviyesi ve boşanma oranlarında artış olmuş, evlilik ve çocuk doğurma oranları azalmıştır. Yaşanan bu gelişmelerle kadının tarım sektörü dışında sektörlerde de istihdamı artmış, düşük oranlarla da olsa iş hayatına geçiş yapmıştır (Erdoğan ve Yaşar, 2018: 21-22).

2000’li yıllarda toplumsal yapıdaki değişim ve gelişmelerle birlikte farklı roller üstlenmeye başlamıştır. Eğitim almaya, kendi konumunun farkına varıp, hizmet sektörü ve diğer sektörlerde yer almaya başlamıştır. Fakat toplumsal yapıda yerine getirilmesi beklenen geleneksel roller, kadının ev dışında çalışmasında sınırlamalar getirmiştir. Bu yılda ekonomik, siyasi ve sosyal yapıda köklü değişimler yaşanmıştır. Değişim sonucu tarım göreceli olarak önemini kaybetmiş, kamunun iktisadi sistemdeki ağırlığı azalmıştır. Ekonomideki değişimler ve yaşanan krizler sonucu işsizlik artmış, toplumun refah seviyesi azalmıştır. Bu durum yoksulluğun artıp sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Genişleyen istihdam ve işgücü sorunundan kadın işgücü daha çok etkilenmiştir. Ancak artan işsizlik ve yoksulluğun önlenmesi için ekonomik bir unsur olan kadın işgücü çalışma hayatına dâhil edilmiştir. Kadınların çalışma hayatına katılımını arttırmaya yönelik politikalar geliştirilmiştir (Gündoğdu, 2018: 18). Türkiye’de kadının ekonomik konumuna baktığımızda, TÜİK 2017 temel işgücü göstergelerine göre toplam nüfus içinde istihdam oranı erkeklerde %65,8 iken, kadınlarda %29,3’tür. İşgücüne katılım oranı erkeklerde % 72,1 iken, kadınlarda % 33,8’dir. Erkeklerde işsizlik oranı %8,8 iken kadınlarda bu oran %13,7 ‘dir (Uyar, 2018).

2.2. Esnek Çalışma ve Enformel Sektörde Kadın İşgücü

Tarcan’a göre işgücü piyasası esnekliği işletme açısından “işgücünün yani çalışanların işletme içinde gerekli zaman ve sayıda kullanılması”, işçi açısından “çalışma süresinin çalışanın ve işverenin anlaşması neticesinde çalışanın koşullarına uydurulmasıdır”. Ekonomi esnekliği ise “çalışanın yasaların korunması ve düzenlenmesi altında bir iş yerinde başlangıcı ve bitişi önceden belirlenmiş kurallarla çalışması yerine, işverenin ve

çalışanın toplu iş sözleşmesi veya hizmet akdi gibi hukuki araçları da kullanarak çalışma koşullarını ihtiyaçlara göre değişik şekilde düzenleyebilmeye imkân veren açık ve serbest bir sistemin kurulması’’ olarak tanımlanmaktadır (Taşoğlu ve Limoncuoğlu, 2010: 78). Bir işin nerede ve ne zaman yapılacağına resmi veya resmi olmayan uygulamalarıdır. Esnek çalışmada kişiler bir işyerinde başlangıcı ve bitişi belirlenmiş kurallarla çalışmayıp, kendi istediğine göre çalışma saatlerini belirlemektedir. Böylece işletmeler hem artan rekabete, teknolojik gelişmelere ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlamak hem de çalışanlar çalışma koşullarını istedikleri gibi ayarlayabilmektedirler (Doğan, Bozkurt ve Demir, 2015: 380). Ülkemizde gittikçe yaygınlaşan enformel çalışma alanı, her türlü denetimden uzakta, güvencesiz çalışma, örgütlenememe, kayıt dışılık gibi birçok sorunları da beraberinde getirmektedir (Kaya ve Doğan, 2016: 1072).

Enformel işgücü piyasası kavramı ise “göç alan kentlerde formel işgücü piyasasında sürekli bir iş bulamayıp gündelik veya geçici olarak ücretli statüde çalışan niteliksiz işgücünün ve hizmetler sektöründe çok küçük bir sermaye ile bağımsız çalışarak gelir sağlayanların oluşturduğu gayri resmi veya marjinal sektör olarak anılan ikincil bir piyasayı betimlemektedir’’ (Erdut, 2005: 12). Türkiye’de cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik kalkınma sanayileşme ve kentleşme politikaları oluşturulmuştur. Siyasi, ekonomik, sosyal dönüşüm ise devlet eliyle yapılmıştır. Bu dönemlerde oluşturulan istihdam olanağı zamanla yerini özel sektöre bırakmıştır. 1960 ve 1970’li yıllarda ithal ekonomi modeli uygulanmıştır. Köyden kente göç eden bireyler formel sektörde kısmen de olsa yer almıştır. 1980’li yıllarda ise ithalata dayalı model yerine ihracata dayalı ekonomi modeli uygulanmaya başlanmıştır. Daha önceden formel ekonomide çalışan kesim enformel sektörde çalışmaya başlamıştır. Enformel sektör 1950-1960’lı yıllarda iç göç ile büyüyüp, 1980’de hızla gelişme göstermiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde ise gelişmekte olan ülkelerin GSMH’nin önemli bir kısmını oluşturmuştur. Enformel sektörün dünya genelinde büyümesinin en önemli sebebi yeniden yapılanma sürecinde ihracata dayalı büyüme modelinin benimsenmesi ve bu durumun tüm ülkelerdeki emek yoğun sanayiler üzerindeki etkisidir. Uluslararası piyasalarda rekabet işgücü maliyetinin düşmesine ve birçok firmanın enformel sektöre kaymasına neden olmuştur. Bu sektörde çalışanların düşük ücretle çalışmaları ve önemli ölçüde çıktı sağlamaları enformel sanayinin büyümesinde etkili olmuştur. İhracata dayalı büyüme modeli ile daha önce kentlerde formel sektörde yer alan, göç eden kesim enformel sektörde yer almaya başlamıştır (Aydın, 2009: 15-16). Enformel istihdamın en önemli kaynaklarını çocuklar,

kadınlar ve göçmen işçiler oluşturmaktadır. Enformel sektörde çalışma yüksek düzeyde bilgi ve beceri gerektirmeyip, çalışma saatleri esnektir. Böylece kadınlar ev içi sorumluluklarını da yerine getirebilmektedirler (Erdut, 2005: 34).

2000’li yılların başından beri kentte kadınların kayıt dışı sektöre katkısı artarak devam etmektedir. Bu sektörde çalışan kadınların çalışma alanlarını üçe ayırabiliriz. Bunlardan ilki; kadınların endüstriyel ev eksenli çalışmasıdır. İkincisi kent merkezlerinde kadınların aileleri için ücretsiz çalışmasıdır. Üçüncüsü ise kadınların ev işçisi olarak çalışmasıdır. Ev işi veya bakım hizmeti yapmasıdır (Doğan, 2016: 57). Çalışan kadınların %65,2’si ücretli veya yevmiyeli, %1,4’ü işveren, %9,3’ü kendi hesabına ve %24,1’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Ekonomik faaliyetler açısından incelendiğinde kadınların %26,8’i tarımda, %14,7’si sanayide, %0,9’u inşaat ve %57,6’sı hizmet sektöründe yer almaktadır. İşte sigorta ve kayıtlılık durumunda cinsiyetler arası fark bulunmaktadır. Tarımda çalışan erkek ve kadın sayısı birbirine yakın olmasına rağmen kadınların %93,7’si, erkeklerin %76,4’ü kayıt dışı çalışmaktadır. Tarım dışı faaliyet alanında ise kadınların %24,7’sinin sosyal güvencesi bulunmamaktadır (Uyar, 2018).

Kadınlar düşük ücretlerle vasıfsız işlerde, otorite hiyerarşisinde, düşük konumlarda, kötü iş koşullarında çalışmaya kolaylıkla mahkûm edilmektedir. İşverenlerin kadınları bu koşullarda çalıştırmaktan kazancı oldukça büyük olmaktadır. Ucuz işgücünü oluşturan kadınlar emek sürecinde ezilmeye açık, kolay işten çıkarılan ve yedek iş ordusu niteliği taşıyan bir kesimdir. Dolayısıyla kadınlar yasal düzenlemeler, sosyal haklar gibi düzenlemelerle iş hayatında çok fazla yer almıyor olsalar da eğitimleri, yaptıkları işler, aldıkları ücret göz önünde bulundurulduğunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmaktadırlar (Yıldız, 2013: 99).

2.3. Kadın İşgücünün Çalışma Yaşamına Katılma Biçimleri

2.3.1. Tele Çalışma

Bilgisayar ve haberleşme teknolojisinde ki gelişmelerle ortaya çıkan bir atipik çalışma türüdür. İşin iş yerinde yapılma şartı ortadan kalkmakta ve işyeri ile arasında elektronik iletişim ağı bulunan bir büro ya da evde iş görülmektedir. Esneklik çok fazladır. Bu çalışma türü işçi açısından her gün işyerine gitmek zorunda kalmaması, yol parası vermemesi, evine çocuklarına zaman ayırabilmesi, yapması gereken işleri istediği

zaman kendisine göre programlayabilmesi açısından tercih edilmektedir. İşin başlangıç ve bitiş saatini kendisi ayarlamaktadır. Ancak işyerine online olarak bağlı olduğundan belirli oranda işyerinin kendisine de bağlıdır. İşin işyerinde yapılma zorunluluğunun olmamasından işyeri giderleri azalmakta ve engelli personellere, kadınlara çalışma fırsatı sunmaktadır. Ancak çalışan kişiyi asosyal hale getirmesi, işçi sağlığı ve güvenliliğinin sağlanmaması, sendikasızlaşmanın olması, sosyal güvenliğin olmaması gibi dezavantajları bulunmaktadır (San, 2006: 40).

2.3.2. Kısmi Süreli Çalışma

Kısmi süreli iş sözleşmesi 4857 sayılı İş Kanunu'nda "İşçinin normal haftalık çalışma süresinin tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmesi durumunda sözleşme kısmi süreli iş sözleşmesi" olarak tanımlanmaktadır. İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği'ne göre de işyerinde tam süreli iş sözleşmesinin üçte iki oranına kadar yapılan çalışmadır. Buna göre haftalık 30 saat ve 30 saatin altında kalan sözleşmeler iş sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2007: 21).

Kısmi süreli çalışma bazıları için işgücü piyasasına katılmanın ve kalmanın tek yolu olarak görülmektedir. Sektör daha çok kadınlar, yaşlılar ve gençlerden oluşmaktadır (Sağlam, 2009: 3). Esnek istihdam içerisinde en eski ve en bilinenidir. Uluslararası çalışmalar kısmi süreli çalışmanın ABD, Japonya ve diğer Batı ülkelerinde artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Avrupa işçilerinin %17,7'sini, içermektedir. Buna göre en yüksek oran %41 ile Hollanda'dır. Kısmi süreli çalışmada en çok kadınlar yer almaktadır. Hollanda'da çalışan kadınların %59'u, Almanya ve İngiltere'de %92'si, Fransa'da %83, İrlanda'da %66'sı ve AB'de % 85'i kadın işçilerden oluşmaktadır. Türkiye'de ise %83,3'ü kadın, %15,7'si erkek çalışanlardan oluşmaktadır (Topcuk, 2006: 24).

Kısmi süreli çalışma mesleklere ya da işletmenin ihtiyacına göre düzenlenmektedir. Buna göre vardiyalı çalışma, yarım gün çalışma ve haftanın belirli günlerinde çalışma olarak uygulanmaktadır (Tan, 2014: 31). Kısmi süreli çalışmanın avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. İşçilerin ve işverenlerin kendileri için en uygun seçimlerinin sonucu olup ikisinin yararına sonuçlanmaktadır. Böylece işverenler maliyetlerini azaltmakta, çalışan ise işyeri ile aile ve boş zaman dengesini sağlayabilmektedir. Bu durum kısmi süreli çalışmanın avantajlarını oluştururken,

işverenin düşük ücret, kötü çalışma koşulları, becerilerin gelişmesine imkân vermeyen rutin çalışmalar sunması bu sektörün dezavantajları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kısmi çalışma isteğe bağlı normal çalışma süresinden kısa olmasına karşın düşük ücret ve diğer çalışma koşulları güvence altında olmayan ve daha çok kadınların tercih ettiği çalışma biçimidir (Sağlam, 2009: 11).

2.3.3. Evde Çalışma

Bir kişi işini kendi evinde veya başkasının evinde gerçekleştirebilir. Evde çalışma denilince insanın aklına kişinin kendi evinde çalışması gelmektedir. Ancak evde çalışma kendi içinde birçok çalışma biçimlerini barındırır (Karadeniz, 2011: 105). Ev eksenli çalışma bilimsel yazında evde çalışma (homeworking) veya “dış çalışma” olarak Türkçeleştirebileceğimiz “OutWork” olarak adlandırılmaktadır. Dış çalışma kavramı fabrikanın dışarıda olmasını ifade etmektedir. Bu kavramda ayırım fabrika ekseninde yapılmakta ve emeğin harcandığı esas yerin de fabrika olduğu varsayımı bulunmaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2012: 4). ÜÇÖ’nün 177 sayılı sözleşmesinde ev işçisi şu şekilde tanımlanmaktadır. Ev işçisi kendi evinde veya işverenin işyeri dışında olmak kaydıyla kendi seçtiği yerlerde bir ücret mukabilinde malzeme, ekipman ve diğer girdilerin kendisi, işveren veya aracı tarafından temin edilmesine bakılmaksızın üretim ya da servisin işveren tarafından kararlaştırıldığı, işverence belirlenen mal ve hizmetlerin üretimi için çalışan kişidir. Ev işçisi ulusal yasa, tüzük ve mahkeme kararları uyarınca bağımsız çalışma için gerekli olan özerklik ve bağımsızlığa sahip olmayan kimsedir (Topcuk, 2006: 34).

Evde çalışma 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkmış ve gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşmıştır. Evde çalışanlar bir veya birkaç işverene bağlı olarak çalışmaktadır. Aralarında hukuki bağlılıktan ziyade ekonomik bağlılık bulunmaktadır. İşçinin ürettiği her parça mal için başta anlaşılan ücret verilir. İşveren eğer yapılan işten memnun kalmazsa bir daha iş vermez. Evde çalışma işçiye çalışma zamanını kendisinin belirlemesi, işyerine gidip gelme zorunluluğunun olmaması gibi sebeplerden tercih edilmektedir. Çoğunlukla kadınların çalışması açısından ideal olarak görülmektedir. İşveren açısından işyeri masraflarının azaltılması, maliyetin düşürülmesi gibi avantajları bulunurken, çalışan açısından sosyal ilişkinin olmaması, ücretin düşük olması ve kısmen de olsa sosyal güvenlikten yoksun bırakılması açısından sakıncalıdır (Tan, 2014: 32). Evde çalışma özellikle tekstil ve giyim sektöründe yaygınlık göstermektedir.

Yüksek beceri düzeyi gerektirmemesi ve günlük hayatta ulaşılan işler olmasından dolayı genellikle kadınlar tarafından yapılan işler olmaktadır. Avrupa Konseyi'nin araştırmasına göre Almanya, Hollanda, İrlanda, İtalya, Yunanistan gibi ülkelerin evde çalışanların %90-95'i kadınlardan oluşmaktadır. ABD'de ise eve iş götüren, evde çalışanların sayısı 20 milyondur. %67'sini kadın, %33'ünü erkek oluşturmaktadır. İngiltere'de ise bu oran %70'tir (Topcuk, 2006: 36).

Türkiye'de kadınların ev dışında çalışamamasının önündeki en büyük engellerden biri cinsiyete dayalı işbölümüdür. Buna göre çalışan kadının ev içindeki sorumluluklarının da devam etmesi, toplumsal çevrenin baskısı sonucu kadının çalışmasına izin vermeyen aile üyelerinin olması kadını ev içinde çalışmaya itmektedir. Evde çalışan kadınların bazıları dokuma, nakış, dantel, yiyecek, giyecek yaparak pazarda satmaktadırlar. Bu kişiler kendi hesabına çalışanlar veya bağımsız çalışanlar olarak adlandırılmaktadır. Sipariş üzerine çalışanlar ise, işverenin isteklerini dikkate alarak dantel, dikiş, sarma, mantı gibi işler yapıp müşteriye teslim eder. Fason çalışanlar ise fabrikalardan veya işverenden aracı vasıtasıyla alınan pul, dantel, boncuk işleme gibi işleri işverenin istediği zaman ve nitelikte üreterek teslim ederler. Bu işlerde parça başı ücretlendirme söz konusudur (Kocabaş, Besler ve Özgüler, 2017: 182-183).

2.4. Ev Hizmetleri Kavram ve Kapsamı

2.4.1. Ev Hizmeti Tanımı

Ev işi Ann Oakley'in 1975'te yazdığı makale ile önem kazanmıştır. Oakley ev işini; daha çok kadınlar tarafından yapılan parasal karşılığı olmayan bir emek süreci olarak tanımlamaktadır. Ev işi belirli bir ücret karşılığında, ev halkının kendini yeniden üretmesine katkıda bulunarak ev halkı dışından temin edinilen her türlü ev işi hizmetini içermektedir (Akçay Odabaşı, 2009: 15). Ev hizmeti işi yasal olarak, bir kişinin günlük yaşamı içerisinde kendisinin yerine getirebileceği bir işi hastalık, çalışma, başka işlere zaman ayırma ya da ev işi yaparak kendini yormak istememesi gibi nedenlerle yap(a)madığı işleri genellikle ev dışından birine ücret karşılığı yaptırılan işler olarak tanımlanmaktadır (Güzel ve Okur, 2004: 106; Akt. Sarı Gerşil ve Temel, 2016: 1119).

Ev hizmetleri çalışanlarını korumaya yönelik yapılan ulusal yasalarda açık bir tanım bulunmasına rağmen, tekdüze bir tanıma rastlamak mümkün değildir. Ev hizmetlerini genel olarak “uşak, kâhya, hizmetçi, gündelikçi, aşçı, çocuk bakıcısı, şoför, bekçi,

hayvan bakıcısı, bahçıvan gibi kişiler tarafından görülen, bir evin hizmeti ile ilgili işler” şeklinde; ev hizmetleri çalışanları da bu işi yapan kişiler olarak tanımlanabilir (Maria ve Makhado, 2003: 9-15; Akt.Gökçek Karaca ve Kocabaş, 2009: 162). Bu bağlamda doğrudan evin kendisine ve yaşam koşulluna yönelik evlerde yapılan hizmet işleri ev işi olarak tanımlanırken, bu işi yerine getirenlerde ev hizmetlerinde çalışanlar olarak adlandırılır (Topgül, 2016: 340). TÜİK Hane Gelir Tüketim Anketi tarafından yapılan tanımlama neticesinde ise ev hizmetleri, evlerde yaptırılan hizmet işleri olarak tanımlanırken, ev hizmetinde çalışanlar; “Bahçıvanlar (özel), bekçi (özel; ev, tarla, mülk vb. benzeyen), evde çalışan aşçılar, dadılar, mürebbiyeler, hizmetçiler, eve gelen özel öğretmen (evde özel ders), evlerde yaptırılan hizmet işleri, gündelikçi, temizlikçi kadınlar, kâhyalar, uşaklar, kapıcılar, seyis, şoför (özel)” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2014: 47).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak ev hizmetlerini, bedeni ve fikri çalışmaya dayanan ev hizmetleri olarak iki başlık altında toplayabiliriz. Karadeniz’in (2008) yaptığı sınıflamaya göre; aşçı, bekçi evde sürekli ve aylık çalışanlar, evin dışarı işlerini yapan kapıcılar, evin temizlik işini yapan gündelikçiler bedeni çalışma grubunda yer almaktadırlar. Özel ders verenler, eğitilmiş hastabakıcıları ise fikri çalışma grubunda yer almaktadırlar. Bir işin ev hizmetleri kapsamında değerlendirilmesi için belirli şartları taşıması gerekmektedir. Bu sektörün yer aldığı yaklaşık altmış ülkenin 19’unun mevzuatında yer alan ortak düzenlemelerin sonucuna göre; bir işin ev hizmeti olarak değerlendirilmesi için işin yapıldığı yer olarak ev şahsa ait olmalıdır. Yapılacak iş evin hizmeti ile ilgili olup, işverenin otoritesi, yönetimi, denetimi altında onun yerine yapıp, düzenlilik ve süreklilik göstermesi gerekmektedir. Ev hizmetleri çalışanları tarafından yapılan faaliyetlerden işveren maddi kazanç sağlamayarak, belirli bir ücret karşılığı yaptırmalıdır. Ayrıca ev hizmeti çalışanın ikametgâhı işin tanımını etkilememelidir. Eve özgü nitelikteki bir iş olmakla birlikte söz konusu ev hizmetleri kapsamında değerlendirilebilmesi için yasalarda istisnai olarak gösterilmemesi gerekmektedir (Gökçek Karaca ve Kocabaş, 2009: 162-165).

2.4.2. Ev Hizmetinin Tarihçesi

15. yüzyılda gayri Müslimler tarafından köle kullanılmasının yasaklanması ile birlikte ücretli hizmetçilik ortaya çıkmaya başlamıştır. 17. yüzyılda ise ekonomik faaliyetlerin ev de yapılması sebebiyle tüccar, zanaatkar veya bağımsız toprak sahiplerinin eşleri de

kocaları ile beraber üretim sistemine katkıda bulunmuşlardır. Bu sebepten dolayı çamaşır, bulaşık, yemek gibi işler ev kadınının görevlerinin küçük bir bölümünü oluşturmuştur. Bu dönemin üst sınıf kadınları ise ev işlerini başkası tarafından yapılması gereken işler olarak gördükleri için evlerde hizmetkârlar bulundurmuşlardır (Yıldırım alp, 2011: 109).

18. ve 19. yüzyıla gelindiğinde endüstri devrimi ile birlikte makineli üretim sistemine geçilmiştir. Bu süreç toplumsal yaşamın her alanında derin izler bırakmıştır. Özellikle çalışma hayatında büyük değişiklikler meydana getirerek insanların ev dışında çalışmasına sebep olmuştur (Erdem ve Şahin, 2008: 44). Sanayileşmeyle birlikte ev ve iş yeri ayrımı yapılarak, erkekler ev dışında kadınlar ise ev içinde yerini almışlardır. Bu bağlamda işyeri üretim alanında erkekler, ev içi iş ve aile gibi alanlarda ise kadınlar etkili olmuştur (Yıldırım alp, 2011: 110). Ancak daha sonra farklı iş alanlarının çoğalmasıyla endüstri devriminden önce ev işi işlerde ya da tarımda çalışan kadın, bu süreçten sonra farklı rollerle çalışma hayatında yer almaya başlamıştır. Kadın çalışma hayatına girmesi ile birlikte ev işlerini başka bir kadına bırakmıştır. Bu işi yapabilecek kadınlara yeni bir iş alanı açılmasını sağlayarak ev hizmetlerinin günümüzde yaygın istihdam alanını oluşturmasında etkili olmuştur (Erdem ve Şahin, 2008: 44).

Literatürde, birçok araştırmacı tarafından 19. yüzyılda ABD ve Britanya gibi ülkelerde ücretli ev hizmeti işinin istihdam alanının fazla olduğu belirtilmektedir (Yıldırım alp, 2011: 109). Ayrıca bu dönemde Müslüman ailelerin farklı rol ve cinsiyetteki insanları evlerde çalıştırmaya başladıkları görülmektedir. Batı kültürünün etkisi ile birlikte bu kültüre ayak uydurmak için ücretli yabancı öğretmenler, aşçılar, dadılar evlerde bulundurmaktaydılar (Özbay, 2002: 22). 19. yüzyılın ilk yarısında fabrikalarda çalışan sayısı artarken, tarımda da iş sözleşmeleri aylık değil, yıllık yapılmaya başlanmıştır. Ardından Efendi-Hizmetçi yasası kaldırılarak, 1875 yılında İşçi-İşveren yasası getirilmiştir. Ancak bu yasa 19. yüzyılda çalışan kadınlar arasında en kalabalık grubu oluştursa da ev hizmetçilerini kapsamamıştır. İşçi sendikaları bu sektörde faaliyet gösteren birçok kadının haklarını korumada etkili olmamıştır. Sigorta düzenlemelerinde ev hizmetlilerine yer verilmemiştir. Evleri ve mülkleri olmayanların seçmenlik hakları dahi bulunmamaktadır (Davidof, 2002: 111-120; Akt. Yıldırım alp, 2011: 109).

Küreselleşmenin getirdiği çeşitli olanaklarla birlikte enformel hizmet sektörü içerisinde yer alan ev hizmeti işinde büyüme gerçekleşmiştir. Bu durum kırsal alandan kente göç

eden eğitim ve vasıf seviyesi düşük kadınlarla birlikte, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere göç ederek bu alanda çalışan kadın sayısında hızla artışa yol açmıştır. Özellikle yoksulluk nedeniyle daha iyi yaşamak için yoksul kadınlar ev işi sektörüne yönelmiştir. 1984 yılında Avrupa’da ev işi hizmet alanında çalışanların %6’sı göçmenlerden oluşurken bu rakam 1987’e gelindiğinde %52’ye yükselmiştir. 2008 yılı Dünya Göç Raporu verilerinde ise %50’sinden fazlasının Filipinli kadınlar olmak üzere AB ülkeleri dışından gelen göçmen kadınların oluşturduğu belirtilmektedir. Filipin, Endonezya, Meksika, Peru ve diğer Latin Amerika ülkelerinden, Kanada, Avrupa Birliği, Amerika gibi gelişmiş ülkelere göç eden kadınların yüksek gelirli ya da orta sınıftan ailelerin evlerinde çalışmaktadırlar. Ancak ev hizmetinden yararlanmak isteyenlerin belli bir ekonomik güce sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla kadının bağımsız bir gelirin olduğu veya eşlerin her ikisinin de çalıştığı hanelerde ev işinin dışarıdan biri tarafından yaptırılma oranı daha yüksektir (Yıldırım alp, 2014: 46-47).

2.4.3. Türkiye’de Ev Hizmetinin Gelişimi

Türkiye’de kadınların ev hizmetlerin de yer alması yeni bir olgu değildir. Nitekim Osmanlı döneminde seçkin sınıftan kadınlar ev işleri yapmaz, evin kontrolünden ve idaresinden sorumlu olurlardı. Ev işlerinin sorumluluğu ise temizlik, çamaşır, yemek yapma, bulaşık gibi işleri yapan başka kadınlara bırakılırdı. Dolayısıyla bu işleri yapacak sosyal ve ekonomik anlamda alt sınıftan olan kişiler bulundurulardı (Özbay, 1996: 55; Akt. Akçay Odabaşı, 2009: 17). Orta sınıflı aileler ise, evlatlık veya besleme olarak aldıkları kız çocuklarına herhangi bir ücret ödemedi işleri yaptırırlardı. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise savaş nedeniyle eşlerini kaybetmiş kadınlar veya yetim kalmış çocuklar ev hizmetlerinde çalışırlardı. 1920’ler de Amerikalı bilim adamlarının İstanbul’da yaptıkları araştırmaya göre; savaş nedeniyle dul kalan dört yüz kadının %50’sinin hayatlarını idame ettirmek için gündelikçilik yaptıkları tespit edilmiştir (Yıldırım alp, 2011: 113).

1950’li yıllara gelindiğinde ise, sanayi işçiliği ve hizmet sektöründeki gelişmelerle birlikte kadınlar erkekler kadar olmasa bile yavaş yavaş iş hayatına atılmaya başlamışlardır (Ecevit, 1995: 120-121). Bu dönem itibariyle yaşanmaya başlayan kırdan kente göç süreci, kadının aile içindeki konumunu ve çalışma yaşamındaki yerini büyük ölçüde etkilemiştir. Kırdan gelen ailelerin kent ile ekonomik bütünleşme sürecinde, evi geçindirecek esas kişinin erkek olarak görülmesinin yanı sıra kadın ve çocukların da

istihdama katıldıkları gözlenmektedir. Yaşanan göç ile birlikte düşük eğitimli ve eğitimsiz, beceri düzeyi, vasfı düşük büyük bir kesim şehirlere gelmiştir. Gecekondu erkekler şehirlerde marjinal işlerde yer bulurken, bu dönemde hizmet sektörü hızla gelişmiştir. Üst sınıf kadınlara yönelik iş olanaklarının arttığı bu dönemde, kırsaldan göç etmiş gecekondu kadınlar için üst sınıftan çalışan kadınların evleri istihdam alanı oluşturmuştur (Şenyapılı, 1979: 295).

1960 ve 1970’li yıllarda kentleşme, endüstrileşme ve ekonomik kalkınma sonucu enformel sektör gelişme göstermiştir. Özellikle 1970’lerde hem endüstriyel üretim organizasyonunda hem de işgücü ilişkilerinde uluslararası düzeyde değişimler olmuştur. Bu değişim dünyada endüstriyel üretimin mekânsal olarak yeniden düzenlenip iş bölümüne yol açmıştır. İş bölümü ise beraberinde sanayi üretiminin çok merkezli hale gelip işgücünün enformelleşmesi ve esnekleşmesi sonucunu doğurmuştur (Dedeoğlu, 2000: 163). 1980’li yılların sonlarından itibaren esnek çalışma biçimi yaygınlık kazanmaya başlamış ve işverenler arasında tercih edilmiştir. Eğitim ve vasıf seviyesi yüksek kişiler için iş olanakları artarken eğitim seviyesi ve vasfı düşük kişiler için tam tersi bir durum oluşmuştur. Doksanlı yıllarda hizmet sektörünün büyümesi kadınların çalışma hayatına katılımını etkilemiştir. Bu durum ise gelişmekte olan ülkelerde kadınları ve erkekleri enformel ekonomiye çalışmaya zorlamıştır. Ancak enformel sektörde kadın oranının erkeklere göre daha fazla olduğu belirtilmektedir (Erdem ve Şahin, 2008: 45-48).

Kadınların ataerkil aile yapısı içerisinde yeniden üretim ile ilgili sorumlulukları formel eğitim olanaklarından yararlanmalarını engellenmektedir. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik ve ayrılmalar kadınların işgücü piyasasına vasıfsız olarak girmelerine ve enformel sektörde yoğunlaşmalarına neden olmaktadır. Özellikle çalışma saatlerinde esnekliğin olması evli ve çocuklu kadınların istihdama katılmalarında etkili olmuştur. Aile üyelerinin sayısının yüksek olduğu ancak çalışan kişi sayısının az olduğu durumlarda istihdam olanaklarının azalışı, ihtiyaçların artışı ve tüketim mallarındaki fiyatların artışı gelir seviyesini düşürürken geçim yükünü arttırmaktadır. Yaşamak ve geçinmek için gerekli gelirden yoksun olduklarından düzensiz ve düşük ücrette çalışmaktadırlar. Eğitim ve vasıf seviyesi düşük kadınlar çoğunlukla temizlik, ev işi ve çocuk bakıcılığı gibi işlerde yoğunlaşmışlardır (Önder, 2013: 43).

2.5. Yeniden Üretim ve Kadın Emeği

2.5.1. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Eşitsizliğin Yeniden Üretilmesi

Üretim ve yeniden üretim Marksist kuramın temel kavramları arasında yer alır. Feministler, yeniden üretim kavramı ile ilgili tartışmaları da bu görüşten yola çıkarak yaparlar. Özel alan, hane içinde doğurganlık, aile ile yeniden üretimi açıklarlar. Engels “Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni” isimli kitabında: “Maddeci anlayışa göre, tarihteki egemen faktör son tahlilde, maddi hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. Ama bu üretim ikili bir tabiata sahiptir. Bir yandan, yaşam araçlarının, beslenmeye, giyinmeye, barınmaya yarayan şeylerle bunların gerektirdiği aletlerin; öbür yandan bizzat insanların üretimi, türün üremesi. Belli tarihsel dönem ve belli bir ülkedeki insanların içinde yaşadıkları toplumsal kurumlar, bu iki türlü üretim tarafından bir yandan çalışmanın, öbür yandan da ailenin erişmiş bulunduğu gelişme aşaması tarafından belirlenir”. Bu cümleler üretim ve yeniden üretimin sınıf ve cinsiyet açısından ne anlama geldiğini ortaya koymaktadır. Hayatta kalmayı sağlamak, geçinebilmek için gerekli ihtiyaçların ve aletlerin üretilmesi erkek emeğine bağlıdır. Yeniden üretimin olduğu yer ise ev işlerinin yapıldığı ailedir ve burada kadın emeği görülmektedir. Engels, kadın ve erkek arasındaki gerçek eşitliğin ancak ev işlerinin toplumsal bir sanayiye dönüştürülmesi ile gerçekleşeceğini ifade eder. Marksist kuramda ise yeniden üretim “bir üretim tarzının ve o üretim tarzına özgü toplumsal ilişki biçimlerinin varlığını sürekli kılan mekanizmaların bütünü”nü ifade eder”. İnsanların dünyaya gelmesi, büyütülmesi ve bu sürecin içinde bulunduğu toplumun ihtiyacına göre yapılması yeniden üretim kavramına yüklenen anlamlardır (Güneş, 2015: 2-3).

Evde çalışma geleneksel iş bölümüne bağlı olarak ataerkil yapının kaçınılmaz sonucudur. Çünkü ev işlerinin kadınlara yüklenen sorumluluk alanı olmasından dolayı ücretli bir işte çalışmalarını etkilemektedir. Bu nedenle evde çalışmanın bir bölümünü oluşturan gündelikçilik ailenin, çalışma hayatının yüklediği sorumluluklar nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini arttırmaktadır. Erkekler ataerkil yapının ortaya koyduğu cinsiyete dayalı iş bölümünü sürdürerek ev içi işlerden uzak durup, aile ilişkilerini ikinci plana atabilmektedirler. Dolayısıyla kadınların ev işlerinin çoğunluğunu yaptığı toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik yeniden üretilmektedir. Ayrıca kadınların aile

sorumluluklarını yerine getirmek için kayıt dışı istihdama yönelmeleri cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinde bir araç olmaktadır (Erdut, 2011: 77).

2.5.2. Görünmeyen Kadın Emeği

Görünmeyen emek kadının ev içerisinde yeniden üretim süreci ile harcadığı emeği kapsamaktadır. Bu emeğin görünmez kılınmasının nedenlerinden biri: Yaptığı işler hayatın bir parçası haline gelerek yaşamla iç içe geçmektedir. Kadın ev içinde harcadığı emeğin karşılığını almamaktadır. İş piyasasında olduğu gibi çalışma saatleri ve süresinin olmaması karşılıksız kılmaktadır. Bu durum emeği görünmez yapmaktadır. İkinci bir neden; Ev içi alan özel bir alandır ve bu özel alanda temizlik, yemek, ütü yapılan tüm işlerin kadının doğasından kaynaklanıyor olmasıdır. Yani cinsiyete dayalı bir ayrımcılık yatmaktadır. Diğer bir neden ise; Evde yapılan işler iş olarak görülmemektedir. Evdeki üyelere bir sevgi karşılığında yapılıyor olması emeği görünmez kılmaktadır (Aldemir, 2016: 17-21).

Kapitalist üretimde ki gelişmeler ev ve işyerinin ayrılmasına erkeğin dışarıda kadının ise evde bırakılıp “ev kadını” olarak görülmesine neden olmaktadır (Bora, 2005: 60). Ev içi özel alandaki cinsiyete dayalı iş bölümü ile birlikte bu alandaki işler kadın doğasının bir parçası olarak kadına bırakılır. Ancak kadının ev içerisindeki fiziksel ve duygusal emeğin karşılığında ücret ödenmez ve emek görünmez olur (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 27). Feminist teoride ev içi emek, ev işi önemli konular arasında yer almaktadır. Genellikle karşılığı ödenmeyen ev içi emek bir iştir ve ekonomik karşılığı vardır (Başak, Kınır ve Yaşar, 2013: 20). Ev işinin yüzyıllardır kadının evde gerçekleştirmesi ve günlük yaşam içerisinde alışkanlık haline gelmesi, kadın emeğinin doğru olarak değerlendirilmesini, ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle kadın emeği değerlendirilirken haksızlık yapılmaktadır. Kadın ev işini kırdı ya da kentte yapsın, işgücü piyasasına girsin ya da girmesin harcadığı bir emek vardır (Yıldırım, 2011: 105).

2.5.3. Ev İçi Emeğin Görünür Kılınması

Türkiye’de uzun yıllar devam eden ve kırsalda yaşayan kadınlara göre bir üst sınıf kadınlar için kullanılan ev kadınlığı dünyadaki gelişmeler neticesinde özel alandan çıkıp kamusal alanda mesele haline gelmiştir. Ev içerisinde ki emek artık görünür kılmak için çözüm önerileri aranmaktaydı (Aldemir, 2016: 48). Medeni Hukuk içerisinde eksiklikler

ve eşitsizlikler değişikliklerle giderilmeye çalışılmıştır. Evlilik ile ilgili; koca evlilik birliğinin reisidir, kadının ikametgâhı kocanın ikametgâhıdır, oturulacak evin seçimi kocaya aittir, kadın kocasının soyadını taşır, evlilik içinde çocukların velayeti anne babaya ait iken, herhangi bir anlaşmazlıkta babanın oyu yeğ tutulur, kadın meslek ve iş seçiminde eşinin iznini almak durumundadır gibi maddeler yer almaktadır. 2002 yılında çıkan kanunlar ile bu eşitsizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. 2002 yılında Medeni Kanunda yasal mal rejiminde de değişikliğe gidilmiştir. Böylece mal ayrılığından edinilmiş mallara katılma hakkı doğmuştur. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması yerine, evlilik birliğinin sona ermesi sonucu malların paylaşılması maddesi getirilmiştir. Ancak kişisel mallar paylaşımına girmemektedir (Demir, 2011: 33).

Ülkemizde kadının üzerine kayıtlı herhangi bir gayrimenkul olmadığından kadın boşandıktan sonra hiçbir geliri kalmamaktadır. Boşanma durumu kadını mağdur etmektedir. Ayrıca evlilik süresi içerisinde kadınların verdiği emek katkısı yok sayıldığında eline hiçbir şey geçmemektedir. Çıkan kanun ile kadınların evde yaptığı işlerin maddi bir değeri olduğu ortaya konmuştur. Kadın çalışsın ya da çalışmasın sosyal güvencesi veya yıllık izni olmadan evde çocuk bakma, yemek yapma gibi evin bütün sorumluluğunu yıllarca üstlenmektedir. Edinilmiş mallara katılma rejimi ile birlikte kadının çocuk bakımı, yaşlı bakımı ve ev içerisinde diğer yaptığı işleri görünür kılmak ve emeğinin karşılığını vermeyi amaçlamaktadır. Bütün bu işler maddiyat gerektiren işlerdir. Çünkü bu işler dışarıda biri tarafından belli bir ücret karşılığı yapılmaktadır. Ancak kadın bu işleri yaparak aile bütçesinin belli bir kısmını emeğiyle karşılamaktadır. Bu sebeplerden dolayı özellikle kadın örgütlerinin çabaları ile birlikte evlilik ile birlikte evlilik içerisinde edinilen malların eşit paylaşılması maddesi yer almıştır. Kabul edilen madde ile kadının ev içerisinde harcadığı emeğin bir değer olarak sayılması sağlanmıştır (Kaynak, 2013: 18).

2.6. Ev Hizmetinde Çalışanlara Yönelik Dünya’da ve Türkiye’de Uygulanan Çalışma Koşulları ve Yasal Düzenlemeler

2.6.1. Dünya Ülkelerinde Evde Çalışanların Çalışma Koşulları

2.6.1.1. Ücret

Birçok ülkede evde çalışanların hakları işyerinde aynı işi veya benzer işi yapanlara ödenen ücretin eşit olmasından dolayı veya asgari bir ücret belirlenmesi amacıyla yasalarla korunmaktadır. Ancak yasalarda boşlukların olması, düzenli ve yeterli

denetiminin olmaması gibi sebepler nedeniyle istenilen amaca ulaşılamamaktadır. Evde çalışanların ücret eşitliği konusunda Japonya, Meksika, Fransa gibi ülkeler yasal asgari ücret öngörmüştür. Bu bağlamda Japonya’da evde çalışanlara yönelik asgari ücretin tespitini çalışma bakanı yapmaktadır. Meksika’da yerel asgari ücret komisyonları tarafından belirlenmektedir. Fransa’da ise ulusal asgari ücret uygulaması yapılmaktadır (Çarhoğlu, 2011: 25). Dünya genelinde ev hizmetinde çalışanların ücretleri yasalarla belirlenirken Türkiye’de yasal olarak belirlenmiş bir ücret sistemi bulunmamaktadır (Atila Demir ve diğerleri, 2017: 187).

2.6.1.2. Çalışma Süresi

Çalışma süreleri genellikle işveren tarafından belirlenmektedir. Ancak bu durum çalışan açısından uzun bir çalışma süresine neden olmaktadır. Bu nedenle Fransa, Rusya, Haiti, Fas gibi ülkeler iş yerinde çalışanlarla evde çalışan işçilere aynı çalışma süresi uygulamaktadır. Avusturya, Almanya, Japonya gibi ülkeler ise uzun çalışma sürelerini aşmak için çalışmalar yapmaktadırlar. Ancak Belçika, Kanada, Türkiye gibi bazı ülkelerde evde çalışanların çalışma süreleri ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır (Çarhoğlu, 2011: 26).

2.6.1.3. İş Güvencesi

Evde çalışanları işçi olarak kabul edip, yasalarıyla koruyan ülkelerde çalışanların, iş güvencesi de garanti altına alınmıştır. Örneğin; Almanya’da işverenin çalışana yönelik haksız işten çıkarmasına karşın hakları işyerinde çalışan diğer işçilere uygulanan yasalarla korunmaktadır. Ayrıca Portekiz, Uruguay, Almanya gibi ülkelerde işçi ve işveren arasında ki sözleşme bittiğinde evde çalışana tazminat ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bazı ülkelerde işveren iş olmadığı zaman çalışanı işten çıkarmakta ve iş vermemektedir (Çarhoğlu, 2011: 27).

2.6.1.4. İş Sağlığı ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışan hayati risk taşıyan durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kullanılan malzemelerin gerekli denetiminin yapılmaması ve korunmalarına yönelik tedbirlerin alınmaması beraberinde kötü durumlara sebep olabilmektedir. Aynı zamanda meslek hastalığına yakalanma riskleri fazladır. Bu nedenle bazı ülkeler iş sağlığı ve güvenliğini sağlayıp oluşan riskleri ortadan kaldırmak için yasal düzenlemeler getirmişlerdir. Örneğin; Fransa, Portekiz, Japonya, İtalya gibi

lkeler iş kazasına yol açacak bazı işleri yasaklamışlardır. İtalya'nın sağlığa zararlı ve tehlikeli maddelerle yapılan çalışmaları yasakladığı görülmektedir. Avusturya'da ise oluşabilecek tehlikeleri önlemek için her işveren nlem almak zorundadır. Alınmadığı takdirde ve tehlikeli malzemeler kullanıldığı zaman evde çalışma yasaklanmaktadır. Ancak Bolivya, Finlandiya ve Singapur gibi ülkelerde evde çalışanların iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak için herhangi bir yasal uygulama bulunmamaktadır (arhoğlu, 2011: 28).

2.6.1.5. Evde alışanların Sosyal Güvenliği

Evde alışanların sosyal güvenlikten yararlanmaları için yasalarda işçi olarak tanımlanmaları gerekmektedir. Ancak birçok ülkede bu durum yasalarca sağlanmadığı için evde çalışanlar sosyal güvenlik hakkında yararlanamamaktadırlar. Bu bağlamda tüm primleri kendileri ödedikleri takdirde sigortadan faydalanabilmektedirler. Evde alışanları yasalarında işçi olarak kabul eden ülkelerde sigortadan yararlanabilmektedirler. Ancak bu talebin yerine gelmesi için çalışanların asgari bir çalışma süresi ve kazancı olmak zorundadır. Çalışma koşullarına baktığımızda düzensiz ve işverene bağlı olarak düşük ücretlerde çalışanların bu şartı yerine getirmesi zor görünmektedir. Portekiz'de evde çalışanlar sosyal güvenlik sistemine alınarak kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmaları sağlanmıştır. Hollanda ve İspanya'da ise özel sosyal güvenlik düzenlemeleri yapılmıştır (arhoğlu, 2011: 29).

2.6.1.6. Evde alışanların Denetimi

Evde alışanların haklarının korunması için işveren tarafından yasaların uygulanıp uygulanmadığı denetlenmelidir. Denetlemeyi yapan kişiler genellikle iş mfettişleridir. Denetimin yapılabilmesi için rneğin, Almanya, Avusturya ve İsveç'te evde çalışanların işverence ilgili kurumlara bildirmesi gerekmektedir. Fransa, Brezilya, İspanya'da işverenin çalışana yaptırdığı işleri, verdiği creti, çalışma koşullarını içeren defter tutması gerekmektedir. Rusya ve Kanada'da işverenin evde birini alıştırması için özel izni veya lisansı olması gerekmektedir. Ulusal hukukta var olan yasaların uygulanmadığı takdirde cezai işlem yapılmaktadır. Bu durumda Japonya'da iş sağlığı ve güvenliği ihlalinde, Arjantin'de asgari ücret denmediğinde, Almanya'da iş güvenliği ile ilgili çalışan bilgilendirilmediğinde, Dominik Cumhuriyeti'nde ise gizlice evde işçi bulundurulduğunda hapis cezası verilmektedir. Tüm bu yaptırımlar olsa da evde

Çalışanların kayıt dışı çalışmasından dolayı gerekli denetimler yapılamamaktadır (arhoğlu, 2011: 30).

2.6.2. Dünya’da Ev Hizmetinde alışanlara Yönelik Yasal Düzenlemeler

2.6.2.1. Uluslararası alışma rgt (ILO)

ILO tüm çalışanların haklarını güvence altına almak amacıyla 1919 yılında kurulmuş Birleşmiş Milletler topluluğudur. 2011 yılında Uluslararası alışma Konferansı’nın 100. toplantısında ev işçilerinin insana yakışır iş olanaklarının sağlanması ve haklarının korunması için 189 sayılı Ev Işileri Sözleşmesi kabul edilmiştir. 189 Nolu Sözleşmeyi genel olarak incelediğimizde:

Temel alışma haklarının güvence altına alınması için; Sözleşmenin 3. maddesinde, ev işçilerinin örgütlenme özgürlüğü ve toplu iş sözleşmesi imzalama hakkı olduğu ifade edilerek bu konuda işçilere olanak sağlanması gerektiği yer almaktadır. Sözleşmenin 4. maddesinde ocuk işçiliğini önlemek için çocukların evde çalıştırılmasının engellenmesi gerektiği belirtilmektedir. Sözleşmenin 11. maddesinde kadın erkek arasında ki ayrımcılığın engellenmesi ve eşit işe eşit ücret verilmesi ifade edilmektedir. Ev işçilerinin çalışma koşularını iyileştirmek için; Sözleşmenin 7. maddesinde, ev işçilerinin istihdam şartları ve çalışma koşulları hakkında bilgilendirilmesi hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir. Sözleşmenin 10. maddesinde, ev işçilerinin yasalarda düzenlenen veya toplu iş sözleşmelerinde yer alan çalışma saatleri, yıllık izin, fazla mesai gibi konularda diğer işçilerle aynı haklardan faydalanması gerektiği belirtilmektedir. Sözleşmenin 11. 12. ve 15. maddesinde ücretlendirmeler hakkında bilgi verilmektedir. Bu bağlamda ev işçilerinin en az asgari ücret olacak şekilde ücretlendirilmesi, kadın erkek arasında eşit işe eşit ücret uygulanması, ayda en az bir kez olmak üzere düzenli aralıklarla ücret ödenmesi gerektiği ve doğrudan ev işçilerine verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Sözleşmenin 13. maddesinde, her işçinin iş sağlığı ve güvenliği için tedbirlerinin alınması gerektiği ifade edilmektedir. Sözleşmenin 14. maddesinde ev işçilerinin tüm sosyal güvenlik haklarından yararlanması gerektiği belirtilmektedir. Sözleşmenin 15. maddesinde, ev işçilerini işe alan özel istihdam brlerinin amaçlarını kötüye kullanmasını önlemek amacıyla; özel istihdam brlerinin işe alım ve yerleştirme koşullarının belirlenmesi, ev işçilerine yönelik suistimallerin önlenmesi, paralarının kesilmesi, dolandırıcılık yapılması durumunda ye devletlerin cezai yaptırımlar uygulaması gerektiği belirtilmektedir. Sözleşmenin 16. ve

17. maddesinde ise sözleşme hükümlerinin uygulanması gerektiği, ev hizmetlilerinin haklarını araması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve bir denetim sistemi kurulması ifade edilmektedir (ILO, 2011: 1-6).

2.6.2.2. Avrupa Konseyi Sözleşmelerinde Ev Hizmetleri

Avrupa Konseyi'nin 1961'de "Avrupa Sosyal Şartı" sözleşmesi ile sosyal haklar bakımından ileri hükümler getirerek en önemli belge niteliği taşımaktadır. 1996 yılında sözleşmeye yeni haklar eklemek amacıyla yeniden gözden geçirilerek herkesin sosyal ve refah hizmetlerinden yararlanma hakkı olduğu, tüm çalışanların bakmakla yükümlü olduğu kişiler dâhil sosyal güvenlik ve tıbbi yardım alma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. 1972 yılında imzalanan "Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi" ile sosyal haklar bakımından vatansız ve mülteci kişilere kendi ülke vatandaşları ile eşit davranılacağı güvence altına alınmıştır. Bununla beraber 1997 yılında imzalanan "Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi" ile birlikte Avrupa konseyi üyesi ülke vatandaşlarıyla göçmen işçilerin yaşama ve çalışma koşullarının eşit olması amaçlanmıştır (Dursun, 2009: 219-222).

2.6.2.3. Birleşmiş Milletler Antlaşmalarında Ev Hizmetleri

Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 22. ve 25. maddesinde hiçbir ayırım gözetmeksizin herkesin ekonomik, sosyal, kültürel ve sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu bu hakların sağlanması ve korunmasında devletin sorumlu olduğu belirtilmektedir. 1951'de B.M. tarafından kabul edilen "Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme" ile sosyal yardım bakımından mülteci ve vatandaşlarla eşitlik anlayışı benimsenirken, 1966 yılında "Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" ve "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme" ile sosyal güvenlik haklarından bahsedilmiştir. Bununla beraber 1980 yılında "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yasaklanması Sözleşmesi" ile kadınların çalışma hayatındaki ayrımcılığın önlenmesi, iş ve meslek seçmede, sosyal güvenlikle yararlanma gibi konularda eşit haklara sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca konuyla doğrudan veya dolaylı olarak alakalı olan B.M.'nin kabul ettiği diğer sözleşmeler; "İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol", "Çocuk Hakları Sözleşmesi", "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme" olarak sıralanabilir (Akbıyık, 2013: 212).

2000 yılında ev işçiliği piyasasında değişimler yaşanmıştır. Ev işçiliğinde talebin artması sonucu 1997 yılında ILO tarafında Özel İstihdam Büroları Kongresi (ÖİB) düzenlenmiştir. Böylece uluslararası düzeyde kabul edilen şartları uygulamak amacıyla ILO ve İŞKUR arasında Özel İstihdam Büroları anlaşması yapılmıştır. İşsizlikle mücadele ve enformel iş süreçlerini düzenlemek amaçlanmıştır. Bu sayede hizmet sektörünün çalışma koşullarında düzenlemeler yaşanılacağı düşünülmüştür. ÖİB'ler belirli alanlarda uzmanlaşmaktadırlar. En önemli faaliyet alanları ise ev işçiliğidir. Dolayısıyla ev işçiliği yeniden düzenlenmeye ihtiyaç duyulan alanlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bürolar firmalarla anlaşma yaparak, çalışmalarının İş Kanunu'na uygunluğunu denetlemektedir. Ancak yapılan düzenlemelere rağmen işin enformel olmasından dolayı birçok firma kayıtsız olarak hareket etmekte ve İş Kanunu'na uygun davranmamaktadır. Genellikle işlerin gündelik veya tek seferlik olmasından dolayı sosyal sigorta yapılmamaktadır. ÖİB'lerin ve firmaların birlikte hareket edip daha güvenli iş alanı oluşturulması beklenirken, kayıt dışılığın ağır basmasından dolayı bu firmalar farklı emek gücü sömürülerine yol açmaktadır (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2012: 13).

2.6.3. Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanlara Yönelik Yasal Düzenlemeler

2.6.3.1. İş Kanunu Kapsamına Göre Ev Hizmetinde Çalışanlar

4857 sayılı İş Kanunu çerçevesinde çocuk bakıcısı, hizmetçi, temizlikçi, şoför, bahçıvan, aşçı, özel öğretmen vb. işlerde istihdam edenler İş Kanunu kapsamı dışında tutulmaktadır. Ev hizmetlerinde geniş istihdam alanı bulunmasına rağmen 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında çalışanların yararlandığı haklardan ve korumalardan yararlanamayıp büyük hak kayıplarına uğramaktadır. Bu bağlamda ev hizmetlerinde çalışanların haftalık çalışma süresi azami sınır, fazla mesai ücreti, kıdem tazminatı, işten çıkarmada ihbar süresi, yıllık izin, iş güvencesi gibi hak ve güvencelerden yararlanamamaktadır. Ancak çocuk bakıcısı, evde hasta bakan hemşirenin yaptıkları iş ev hizmeti işi olarak değerlendirilmediği için İş Kanunu kapsamında yer almaktadır (Sarı Gerşil ve Temel, 2016: 1121).

2.6.3.2. Borçlar Kanunu’na Göre Evde Çalışanlar

Ev hizmetleri ile kastedilen temizlik, çamaşırcılık gibi işler Borçlar Kanunu’na göre çalışan bahçıvan, gündelikçilik, mürebbiye olarak adlandırılan kişiler tarafından yerine getirilmektedir. Yargıtay’ın kararına göre ülkemizde ev hizmetinde iş sözleşmesi ile çalışanlar İş Kanunu kapsamı dışında bırakılmaktadır (Topgül, 2016: 342). Bu nedenle

ev hizmetinde çalışan kişilerin iş sözleşmesinden kaynaklanan hak ve borçları 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na göre belirlenmektedir. İşçi ve işveren arasındaki hukuki ilişkilerde Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmesinin hükümleri uygulanmaktadır (Manav, 2015: 515).

2.6.3.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na Göre Ev Hizmetinde Çalışanlar

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun "Kapsam ve İstisnalar" başlığı altındaki ikinci maddesinin c bendindeki ev hizmetleri kanunun uygulama alanına girmediği için iş sağlığı ve güvenliği düzenlemelerinin kapsamı dışında tutulmuştur (Manav, 2015: 516). Ancak yasanın kapsamını belirleyen 2. madde de "Bu kanun; kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işverenlerin işverenleri ile işveren vekillerine, çırağa ve stajyerlerde dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır" yer almaktadır. Kanun İş Kanunu kapsamına girmeyen işyerlerinde çalışanları da iş sağlığı ve güvenliği koruması altına almıştır. Burada ki temel yaklaşımın nedeni olarak ev hizmetlerinde çalışan işçilerin işyerlerinin özel konut olmasından dolayı teftiş kapsamı dışında tutulmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle işyerinde yaşadıkları kazalar, ölümler, yaralanmalar, kimyasal maddelerden dolayı oluşan cilt hastalıkları iş kazası ve meslek hastalığı olarak görülmemektedir (Topgöl, 2016: 341). Düzenlemelerin dışında bırakılmış olmalarından dolayı kaza ve meslek hastalığı nedeniyle uğradıkları gelir kaybı ve gider artışı nedeni ile çalışan işçiler korumasız bırakılmaktadır (Manav, 2015: 516).

2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanunu kamu ve özel sektördeki "tüm çalışanları faaliyet konularına bakılmaksızın" içermesine rağmen ev hizmetlerinde çalışanlar kapsam dışı bırakılmıştır. İşverenin Borçlar Kanunu'na göre ev hizmetlerinde çalışanlar için iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alma yükümlülükleri bulunmaktadır. Ancak 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun, iş kazaları bakımından önemsiz sayılamayacak bu risk grubunu, kapsam dışında tutması kanunun önemli eksikliklerinden biridir. Bu nedenle 1 Nisan 2015 tarihinde 5510 sayılı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanununa madde eklenerek ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı ve çalıştırana ilişkin yükümlülükler yeniden düzenlenmiştir. (Topgöl, 2016: 342).

2.6.3.4. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortasına Göre Düzenlemeler

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından hazırlanan “Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun 9. maddesi kapsamında sigortalı çalıştırılması hakkında Tebliğ” 1 Nisan 2015 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na madde ekleyerek ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı ve çalıştırana ilişkin yükümlülükler değiştirilmiştir. Kanunun 9. maddesine göre ev hizmetinde çalışanların sigortalı olması için bildirimde bulunacak kişinin gerçek kişi olması, yapılan ev hizmeti tanımına uygun olması ve ev tanımı kapsamında yer alması gerekmektedir (Manav, 2015: 517).

Ev hizmetlerinde 5510 sayılı kanunda yapılan tanıma göre; ev hizmeti, ev içerisinde yaşayan aile bireyleri tarafından yapılabilecek temizlik, yemek yapma, çamaşır, ütü, alışveriş, bahçe işleri gibi gündelik işler ile çocuk, yaşlı veya özel bakıma ihtiyacı olan kişilerin bakım işlerinin aile bireyleri dışındaki kişiler tarafından yapılmasını ifade eder (Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ, m.1.3) Ev hizmetlisi ise bu işleri yapan kişidir.

Ev hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun 01/04/2015 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Ek 9. maddesine göre; bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olanlar ile aynı veya farklı gerçek kişi yanında 10 günden az çalışanlar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Ev hizmetlerinde ay içerisinde işverenin yanında 10 gün ve daha fazla çalışanlar, kanunun ek 9. maddesine tabi sigortalılar 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaktır. Bu sigortalılara, kanunun uzun ve kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası ve 4447 Sayılı Kanun’un 46. maddesine göre işsizlik sigortası hükümleri uygulanacaktır (Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanun, 2015: 1).

10 günden az çalışanlar ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından yararlanacaklardır. Bu sebeple sigortalı çalıştıranlar 10 güne kadar çalıştırdıkları sigortalılar nedeniyle işveren sayılmayacaklar, sigortalı çalıştırdıkları her gün için sigortalı çalıştıranlar prime esas günlük kazanç alt sınırının %2’si oranında iş kazası ve meslek hastalıkları primi ödeyeceklerdir. Yapılan düzenleme ile ay içerisinde 10 gün ve daha fazla çalışanlar tam sigortalı, 10 günden az çalışanlar ise kısmi sigortalı olarak belirtilmiştir. 10 günden az çalışanlar iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından, 10 gün

ve 10 günden fazla çalışanlar ise kısa ve uzun vadeli tüm sigorta dallarından yararlanmaktadırlar (Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanun, 2015: 4).

2.6.4. Evde Çalışanların Örgütlenmesi

2.6.4.1. Dünya’da Evde Çalışanların Örgütlenmesi

Ev eksenli çalışan kadınların sendikal biçiminde örgütlenmeleri Hindistan’da SEWA (Serbest Çalışan Kadınlar Örgütü), Avustralya’da Avustralya Tekstil, Giyim ve Ayakkabı İşçileri Sendikası (TCFUA), Portekiz’de Maderia Nakış İşçileri Sendikası, Güney Afrika’da SEWU (Serbest Çalışan Kadınlar Sendikası), Japonya’da Tüm Japon Ev İşçileri Sendikaları Genel Konfederasyonu, Kanada’da Uluslararası Kadın Giysi işçileri içinde oluşturulan Ev İşçileri Birliği’dir. Bir diğer kuruluş ise 2002 yılında kurulan Street-Net International’dir. StreetNet’in üyeleri, enformel sektörde çalışanlar için sendika ve dernekleri tek bir çatı altında toplama görevi bulunmaktadır. Ayrıca internet ortamında örgütlenen ve ev eksenli kadınlara yönelik çalışmalar yürüten en geniş ağa sahip olan “Uluslararası Ev Eksenli Çalışan İşçiler Ağı” (HomeNet) bulunmaktadır. Bu kurul çeşitli ev eksenli çalışan örgütlerin temsilcileriyle bir araya gelip 1994 yılında kurulmuştur. Tüm kıtada üyeleri bulunmasının yanı sıra ülkemizde de birçok ilde bu örgütlenmeye dâhil olan kişiler bulunmaktadır. Kuruluşun amacı çalışanların birbirlerine destek olması, bilgilerini paylaşması, tecrübelerden faydalanması ve gerekli durumlarda kampanyalar düzenlenmesidir (ÇSGB, 2017: 20-21).

Avustralya Tekstil Giyim ve Ayakkabı İşçileri Sendikası (TCFUA)

Sendika 1986’da evde çalışanların işçi sayılması ve haklarının yasalarca korunması amacıyla mücadele etmiştir. Evde çalışanların çoğunlukla kadın olması sömürüye maruz kalmaları ve savunmasız olmaları yasal haklarını elde etmelerini kolaylaştırmıştır. 1987’de iş yasaları işyeri dışında çalışanları da kapsayarak yıllık izin, ücret, çalışma saatleri gibi haklara sahip olmuşlardır. Bu haklardan yararlanmak isteyen kadınlar sendikaya üye olmaya başlamıştır. Evde çalışanları bilgilendirmek için kampanyalar yürütmüşlerdir. Bu mücadeleler sonucunda evde çalışanlar ile ilgili önemli yasal reformlar gerçekleşmiştir. Konfeksiyon sektöründe evde çalışanların yasal işçilik hakları kabul edilmiştir (Ev Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri, 2003: 42-46).

Tayland

HomeNet Tayland wiego'nun ve diğer partnerlerinin desteği ile 10 yılı aşkın bir süredir ev işçilerinin yasal korumadan yaralanması için kampanyalar yürütmüştür. Bunun sonucunda 2011 yılında ev işçilerinin korunması yasası ve sosyal koruma politikası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile evde çalışanların yaptıkları işler nedeniyle yaralanmaları veya ölmeleri halinde işveren tedavi ve cenaze masraflarını karşılamasından sorumludur. Bağımsız çalışanlar 1994 yılından beri istedikleri takdirde hem işçi hem de işveren payını ödemeleri halinde sosyal güvenlik programının üyesi olabilmektedirler. 2013 yılında yapılan araştırmaya göre enformel sektörde yer alanların %5'inden daha azının bu uygulamadan yararlandığı sonucuna ulaşılmıştır (ÇSGB, 2017: 50).

Hindistan

1972'de kurulan Bağımsız Çalışan Kadınlar Sendikası SEWA enformel sektörde kadınların en geniş çaplı örgütlenmesine sahiptir. Üyelerinin beşte birini ev eksenli çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Hindistan hükümeti ile birlikte hareket ederek 1991 yılında enformel sektördeki yoksul insanları sigortalamayı içeren bir hükümet programı oluşturulmuştur. Böylece sigorta şirketi ile Hindistan hükümeti arasında SEWA üyelerine hayat sigortası sağlayabilecek bir anlaşmaya varılmıştır. İlk kurulduğu yıllarda üyelerden birinin ölümü veya sürekli engellilik durumunda eşine 3000 rupi ödeme yaparak hayat sigortası oluşturulmuştur. Daha sonra ise buna hastane masraflarını da ekleyerek sağlık sigortası ve mal varlığı sigortasını da dâhil etmiştir (ÇSGB, 2017: 53).

2.6.4.2. Türkiye'de Evde Çalışanların Örgütlenmesi

Çalışma Bakanlığı ve TÜHİS verilerine göre kamuda çalışan kadınların sendikalaşma oranı yüzde 10 civarındadır. Özel sektörde de aynı düzeyde olduğu varsayıldığından Türkiye'de kadınların sendikalaşma oranı yaklaşık yüzde 3 olduğu belirtilmektedir. Bu oran erkeklerde ise yüzde 7,7'dir. Dolayısıyla kadınlar erkeklere oranla daha az sendikalaşma ve toplu sözleşme imkânlarından daha az yararlanmaktadır (Sosyal İş Sendikası, 2010: 28).

Ülkemizde evde çalışanların çoğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu sebeple kadınları görünür kılmak, düzenli iş ve sosyal güvence sağlamak gibi hedeflere ulaşmak için kendi içlerinde dayanışma oluşturmak zorundadırlar. Zira mevcut yasalara göre evde

Çalışanlar sendika üyesi olamamaktadır. 1999 yılında bir araya gelen ev eksenli çalışan kadınlar çalışma grubunu kurmuşlardır. Bu grup Tayland’da düzenlenen genel kurul toplantısında ILO’nun 177 nolu Evde alışma Sözleşmesi’ni esas alan bir ülke politikası oluşturmayı, evde çalışan kadınların kendi örgütlenmesini sağlamak, Türkiye’de Evde alışan Kadınlar 1.lke Konferansını düzenlemeyi amaç edindiklerini bildirmişlerdir. İlk kez 2004 yılında düzenlenen bu konferansta evde çalışanların sosyal ve ekonomik sorunlar hakkında tartışılmıştır. Bu sorunların çözümü için sadece politika üreten bir grup olarak değil, aynı zamanda kanun sosyal tarafı olarakta tanınmak istemişlerdir (arhoğlu, 2011: 37-39). Sendikaların ev hizmetlerinde çalışan kadınları yeterince temsil etmemesi sonucu 2000’li yıllarda kadın emeğini görünür kılmak, bu işlerde çalışan kadınların işçi olarak tanımlanmasını ve yasal haklarının verilmesini sağlamak ve saygınlığını arttırmak amacıyla kadın örgütleri kurulmuştur (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2014: 169).

2001-2002 yıllarında Ev Eksenli alışan Kadınlar grubunda yer alıp faaliyetlere katılan kadınlar 2002 yılında İstanbul Avcılarda ilk kez ev eksenli “Sınırlı Sorumlu Avcılar Ev Eksenli alışan Kadınlar Küçük Sanat Kooperatifi” ni kurmuşlardır (arhoğlu, 2011: 37-38). İşçi sendikasının desteğini de alarak üyelerinin işçi sendikası üyesi yapmayı da amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda yapılan çalışmalarla birlikte ev hizmetlerinde çalışanların sorunlarına yönelik siyasi partilerin de gündeminde olup 2012 yılında çalıştaylar yapılarak sorunlar tartışılarda yer almıştır. Ancak ILO’ nun 189 sayılı sözleşmenin imzalanması talebi karşılanmamaktadır. Bu sözleşme ev işçilerinin örgütlenmesi toplu sözleşme haklarının etkin olarak tanınması amacıyla kurulacak örgütlerin yasalarla bağımsız ve özerkliğinin sağlanmasını ve üyelerinin çıkarlarını korumayı öngörmektedir (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2014: 170). Genel işler iş kolu da, örgütlü işçi sendikaları da ev işçilerinin sorunlarını bilmekte ve örgütlenmeleri üzerinde durmaktadır. Ancak “Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası” sendikaların örgütlemelerine olanak vermemiştir. Dolayısıyla ev hizmetleri çalışanları örgütlenme açısından sorunlar yaşamışlardır. Genel olarak sendikalar ev işçileri ile ilgili yayın yapmadıklarını bu konu üzerinde durulmadığını belirtmişlerdir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013: 36).

Ev hizmetlerinde çalışanların haklarını savunmak amacıyla kurulan EVID-SEN ve İmece Kadın Sendikası kadın emeğinin değersizleştirilmesine ev içi emeğin görünmez

olmasına, sadece kadınlar tarafından yapılmasına karşı çıkmaktadır. Bu yönde faaliyetleri bulunmasının yanı sıra sendika haline gelebilmek için var olan yasal süre ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. EVID-SEN ev işinin ve ev işçiliğinin yasalar önünde tanınması gerektiğini, bir meslek olarak ele alınıp, çalışma saatleri, ücretleri, dinlenme saatleri, fazla mesai, ücret gibi konularda diğer çalışanlarla aynı haklara sahip olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca işverenlerin çalışanları sigortalı yapmasını, iş sözleşmelerinin işçiyle sendika üzerinde yapmasını ve işçi arayanların bunu sendika yoluyla yapmasını belirtmektedir. Hükümetin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yasal düzenlemeler getirmesini şiddet, cinsel istismara karşı koruyucu önlemler almasını ILO 189 sözleşmesindekine göre çalışanları sosyal güvenlik kapsamına almasını ve göçmen işçilere yönelik düzenlemeler yapmasını istemektedir (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 39-40).

İstanbul Esenyurt'ta 2001 yılında “Kadın Araştırmaları ve Dayanışma Merkezi” kurulmuş kadınların ekonomik ve demokratik hakları için mücadele etmişlerdir. 2006 yılından itibaren ise ev işçilerinin sorunlarına odaklanarak kadın sendikası kurma yönündeki çalışmalar devam etmiştir. İmece kadın dayanışması sendikası ise ev işçilerini etkinliklere katma, mücadele yer almalarını sağlamaya çalışmaktadır. Bununla beraber “Ev İşçilerine İnsanca İş” adı altında ev işçileri ile ilgili toplantılar düzenleyerek ILO'nun 189 sayılı sözleşmesinin onaylanması ve şartlarının uygulamaya koyulması için kampanyalar yürütmüştür. Ayrıca Uluslararası Ev İşçileri Ağı ile ilişki kurup, ev işçilerinin hakları ile ilgili miting ve toplantılara katılmıştır. ÇSGB ve siyasi partilerle iletişim kurarak ev işçilerinin çalışma koşullarına ilişkin taleplerini iletmıştır. İmece Kadın Sendikası esas olarak ev işçilerinin 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına alınmasını istemektedir. Bu bağlamda 5510 sayılı kanundaki sigortalı sayılmayanlar hükmü yeniden düzenlenmelidir. Ev hizmetlerinde çalışanların çalışma koşullarını düzenleyen ayrı bir yönetmelik ve tüzük çıkarılmalıdır. Ev hizmetleri ile ilgili esaslar ayrı bir yönetmeliğe tabi tutularak “ev işlerinin denetlenmesi” başlığı ile yeniden düzenlenmesini talep etmektedir (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 41).

BÖLÜM 3: EV HİZMETİNDE ÇALIŞAN KADINLARA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Bulguları

Bu çalışmada kavramsal çerçevenin dışında, gündelikçi olarak çalışan kadınların algılarının, deneyimlerinin ve bakış açılarının çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülerek alan araştırmasına da ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda saha araştırmasını gerçekleştirmek için niteliksel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın yönteminin ana temeli: İstanbul- Pendik'te, yarı yapılandırılmış soru formunda hazırlanmış ve 7 başlık altında alt sorular içeren toplam 20 gündelikçi kadınla yapılan yüz yüze görüşmeler üzerine oturmaktadır. Görüşmecilerin isimleri katılımcı 1, katılımcı 2...katılımcı 20 şeklinde kodlanmıştır.

Niteliksel yöntemin uygulanması sırasında derinlemesine görüşmeler, açık uçlu sorular ve sohbet şeklinde geçen görüşmeler, kadınların deneyimlerini, görüşlerini yansıtabilmek için kullanılmıştır. Açık uçlu sorular aynı zamanda olaylar ve insanlar arasındaki bağlantıları ve etkileşimleri açığa çıkarmak açısından etkin bir yöntem olduğundan tercih edilmiştir. Alan araştırmasının ilk basamağında çalışmacının araştırmayı hedeflediği, temel sorunsal etrafında görüşmeler sırasında araştırmacıya kontrol listesi sağlayacak bir dizi soru hazırlanmıştır. Bu sorular sıkı sıkıya bağlı kalınmak için değil, araştırmacının amacına uygun genel sorun alanlarını belirlemek için kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların sosyo-demografik özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1
Gündelikçi Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı Sayısı	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim Durumu	Eşinin Mesleği
Katılımcı 1	32	evli	3	ilkokul	fabrikada işçi
Katılımcı 2	46	evli	4	ilkokul	tersanede işçi
Katılımcı 3	44	evli	2	ilkokul	serbest meslek
Katılımcı 4	37	evli	3	ilkokul	çalışmıyor
Katılımcı 5	48	evli	3	ilkokul	tersanede işçi
Katılımcı 6	31	evli	2	İlkokul	memur
Katılımcı 7	50	evli	2	ilkokul	çalışmıyor
Katılımcı 8	40	evli	3	lise	fabrikada operatör
Katılımcı 9	48	evli	2	ilkokul	emekli
Katılımcı 10	45	evli	4	ilkokul	bekçi

Tablo 1 (Devamı)

Katılımcı Sayısı	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim Durumu	Eşinin Mesleği
Katılımcı 11	43	evli	3	ilkokul	fabrikada işçi
Katılımcı 12	43	evli	2	ilkokul	işçi
Katılımcı 13	39	evli	2	ilkokul	fabrikada işçi
Katılımcı 14	45	evli	2	ilkokul	emekli
Katılımcı 15	35	evli	3	ilkokul	yat ustası
Katılımcı 16	43	evli	3	ilkokul	işçi
Katılımcı 17	30	evli	2	ilkokul	marangoz
Katılımcı 18	46	dul	3	ilkokul	
Katılımcı 19	35	evli	3	lise	tersanede işçi
Katılımcı 20	32	evli	3	ilkokul	şoför

Tabloyu incelediğimizde araştırmaya katılan kadınlar 30-50 yaş aralığında yer almaktadır. Kadınların medeni durumlarını incelediğimizde 19'u evli iken 1'inin eşi vefat etmiştir. Katılımcıların 8'inin 2 çocuğu, 10'unun 3 çocuğu, 2'sinin ise 4 çocuğu bulunmaktadır. Eğitim durumlarını incelediğimizde 18'i ilkokul mezunu iken, 2'si lise mezunudur. Okuma yazma bilmeyen veya üniversite mezunu bulunmamaktadır. Görüşmeye katılan 9 kadının eşi işçi, 1 kadının serbest meslek, 1 kadının memur, 1 kadının bekçi, 1 kadının yat ustası, 1 kadının marangoz ustası, 1 kadının ise şoför olarak çalışmaktadır. Bununla beraber 2 kadının eşi emeklidir. 2 kadının eşi ise çalışmamaktadır.

3.1.1. Kadınların Çalışma Hayatına Geçişine Yönelik Değerlendirmeler

Gündelikçi kadınların bu sektörde kaç yıl çalıştığı ile ilgili bilgiler aşağıda tablo ile gösterilmiştir.

Tablo 2
Gündelikçi Kadınların İşte Çalışma Süresi

İşte Çalışma Süresi	Kişi Sayısı
1-3	5
4-9	9
10-14	4
15+	2
Toplam	20

Araştırma kapsamında 5 kişinin 1 ile 3 yıl, 9 kişinin 4 ile 9 yıl, 4 kişinin 10 ile 14 yıl, 2 kişinin ise 15 ve üzeri sürede çalıştığı görülmektedir.

Tablo 3
Gündelikçi Kadınların Çalışmaya Nasıl Karar Verdiği

Gündelikçi Kadınların Çalışmaya Nasıl Karar Verdiği	Kişi Sayısı
Aile Bütçesine Katkı	19
Daha İyi Bir Yaşam	1
Toplam	20

Araştırma kapsamında kadınların 19'unun aile bütçesine katkı sağlamak, 1'inin ise daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla çalışmaya karar verdiği görülmektedir. Dolayısıyla ailede ki gelir türü ve sahip olunan kaynakların miktarı kadınların çalışma hayatına katılmasında etkili olmaktadır. Bir kişinin ücretli çalışması diğer aile fertlerinin ücretli iş aramasına yol açmaktadır (Dedeoğlu, 2000: 153). Çocukların okuyor olması ve yaşlarının küçük olmasından dolayı ailenin geçimine katkı sağlanması gerektiğinde ilk akla gelen ise kadının çalışma hayatına girmesidir. Dolayısıyla kadını çalışmaya iten sebeplerden biri yoksulluktur, geçinmek zorunda olduklarından çalışmaya yönelmektedirler. Bu nedenle iş imkânları ve iş piyasasında çalışılacak alanın azlığından dolayı düzensiz ve ucuz işgücünde gelir getirici işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Görüşme yapılan kadınlara çalışma nedenleri sorulduğunda, aile gelirine katkı sağlamak, evin ihtiyaçlarını gidermek, çocukların ihtiyaçlarını, okul masraflarını karşılamak temel nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“15 senedir evliyim eşim bir fabrika da çalışıyor. Çocuklarım okuyor yani hayat şartları beni çalışmaya zorladı açıkçası çünkü üç çocuk okuyor. Her şey parayla dönüyor yani eşimin maaşı yetersiz kaldığı için bu da onun sağlık durumunu etkilediği için ben de eşime destek olmak amaçlı çalışmaya karar verdim. Hem ona destek olup hem de kendi özgüvenimi sağlamak için. Çocuklarımın daha iyi eğitim alması için çalışmaya başladım” (katılımcı 1).

“Aileme, çocuklarımın istediğini almak katkıda bulunmak için başladım” (katılımcı 17).

Kadınları çalışma hayatına iten en önemli nedenlerden biri ise, eşlerinin geliri yüksek işlerde çalışmamasından dolayı aldığı maaşın ihtiyaçların tamamını yeterli bir şekilde karşılayamamasıdır. Ayrıca eşlerinin hasta olması da çalışma hayatında yer almalarında etkili olmaktadır. Bu gibi durumlarda evi tek başlarına geçindirmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle ek işte yaptıkları görülmektedir. Görüşme yapılan kadınlardan ikisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“4 çocuğum var eşim siroz hastası bekçilik yapıyor. Kızlarım okuyor. Mecbur kaldım evin geçimini sağlamak için...” (katılımcı 10).

“Eşim hastalandı çocuklarım küçüktü biri 1 yaşında biri 13 yaşındaydı okuyordu mecbur kaldım hasta adam içerde yatıyordu ben gidip çalışıyordum. Ondan sonra evim kiradaydı yetmiyordu gidiyordum merdiven siliyordum. Baktım yetiştiremiyorum mecburdum kızımın dersi çok güzeldi okuldan aldım almak zorunda kaldım. Yok, napayım okutamadım alamadım hiçbir şeyi ancak küçüğün sütünü, bezini hasta adamın ilaçlarını zor karşılıyordum. Sigortası yoktu eşimin benim de yok sigortam halende çalışıyorum yapacak bir şeyim yok” (katılımcı 18).

Dolayısıyla evde bir kişinin çalışması evi geçindirmek için yeterli değildir. Bu durum günümüzde ücretli çalışan birçok kişinin sosyal ve ekonomik açıdan yoksulluk sınırında veya altında yaşayan çalışan yoksulların olduğunu destekler niteliktedir (Suğur, 2009: 101).

Tablo 4
Gündelikçiliği Neden Tercih Ettikleri

Gündelikçiliği Neden Tercih Ettikleri	Kişi Sayısı
Saatlerinin esnek olması	8
Eğitiminden dolayı	2
Yapabilecekleri tek iş olarak görmeleri	10
Toplam	20

Araştırma kapsamında kadınların 8’i gündelikçiliği esnek çalışma saatlerinden dolayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Böylece çocuklarını bir süreliğine başka birine bırakabilmekte veya yanlarında götürme avantajları olmaktadır. Görüşme yapılan kadınlardan biri bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Sabah 8 akşam 8 gidemem çocuklar küçük gündelikçilikte çocuğu adama, komşuya atar gidersin saati belli değil öbüründe saati doldurmak zorundasın çocuğunu da yanına alıp gidebilirsin ama işte yanıma alıp gidemem” (katılımcı 4).

Ev hizmetine giden kadınların başka iş yerine gündelikçiliği seçmelerinin nedenleri araştırıldığında kendine özgü sebepleri ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlardan 2’si özellikle daha önce başka işte çalışmamış olmalarından ve eğitim seviyelerinin düşük olmasından dolayı bu işi tercih ettiklerini, 10’u ise yapılabilecek tek

iş olarak gördükleri için gündelikçiliği tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumu görüşme yapılan kadınlardan ikisi şöyle ifade etmektedir:

“Bekârken hiç çalışmadım elimde mesleğim olmayınca bu işe başladım. Çevrem geneli ev işi yapıyor... Bunun için ben okumadım kızlarım okusun diye çalışıyorum. Onları okutmak istiyorum geleceği için çalışıyorum. Çocuklarla ancak bu işi yapabilirdim aylık işte istediğim zaman izin alamam” (katılımcı 6).

*“Başka yapacak işim yok **cahilim okumuş değilim**”* (katılımcı 7).

Kadınların gündelikçiliği tercih etme nedenlerine yönelik söylemler toplumsal cinsiyet eşitsizliğini öne çıkarmaktadır. Bu durum içinde yaşanan toplumun geleneksel değer yargılarının, algıların kadınlara yükledikleri sorumluluk ve rollerden kaynaklanmaktadır. Nitekim ev işi küçük yaştan itibaren kız çocuklarının annelerinden görerek öğrendiği, basit ve kolay işler olarak kabul edilip her kadının yapabileceği işler olarak görülmektedir. Kadının yaptığı işin ev işi olması ve kadınla özleşen iş olmasından dolayı ev işini tercih etmektedirler. Kadının daha önce çalışmamış olması ve mesleğinin olmaması kadını en iyi yapabildiği işe ev işine yöneltmektedir. Ayrıca çocuk bakımının genellikle kadına yüklenen sorumluluk olarak atfedilmesi kadının başka işlere yönelmesinin önüne geçmektedir. Böylece kadınlar hem ev işini kendi işleri olarak gördüklerinden hem de kendi ev içi işlerini yerine getirmek için zaman ayırabildiklerinden gündelikçiliğe yönelmektedirler. Dolayısıyla kadınlara yüklenen cinsiyetçi iş bölümü devam etmekte ve kadınlar toplumda kabul edilen cinsiyet rollerini yerine getirmektedirler.

Tablo 5
Gündelikçi Kadınların İşe Erişim Süreci

İşi Hangi Yolla Buldukları	Kişi Sayısı
Akraba	1
Arkadaş tavsiyesi	19
İlan	0
İşkur	0
Toplam	20

Kadınların iş bulma yöntemleri incelendiğinde 1’inin akraba aracılığı ile 19’unun ise arkadaş tavsiyesi üzerine işleri buldukları görülmektedir. İlan veya İŞKUR aracılığı ile iş bulan bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni kadınlar arasında geleneksel dayanışmanın olması ve tanımadıkları bir eve çalışmaya gitmeleri güvendikleri kişiler

tarafından sağlanmış olmasıdır. Ayrıca yanında çalıştığı kadının bir başka kadına tavsiye etmesi de işe erişimlerini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla sosyal ağlar işe erişim de en önemli vasıta olarak görülmektedir. Görüşme yapılan kadınlardan işleri nasıl buldukları konusunda şöyle cevaplar alınmıştır.

“Etrafta tanıdıklar oluyor memur kesim genellikle gider misin diyorlar önce mesela hemşire vardı oraya gittim sonra öğretmene yani ordan öyle öyle o ona o ona verdi öyle gittim yani...” (katılımcı 19).

“5 senedir bu işe gidiyorum arkadaş tavsiyesi üzerine çalışmaya karar verdim arkadaş cam silmeye çağırmışlar ben kendime güvenemedim dedi sen çok temizsin dedi. Ben de eşime söyledim cam silmeye gidicem diye eşim yok olmaz falan dedi ama ben çalışmaya başladıktan para getirdikten sonra eşim çalışmaya izin verdi” (katılımcı 15).

Kadınların işleri tanıdıklar vasıtasıyla bulup, herhangi bir kuruma bağlı olmamaları ilerleyen bölümlerde bahsedilecek üzere başta sigorta olmak üzere çalışma koşullarında, karşılaştıkları sorunlar karşısında resmi olarak bir şey yapamamalarına neden olmaktadır. Bu durum kadınların ev işini bir iş alanı olarak görmemelerinden ve bu konuda yeterince bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Kırda çalışan kadın evin dışında tarlada çalışarak üretim süreçlerini yerine getirirken üretimde aktif olarak yer almaktadır. Ancak istatistiklere ücretsiz aile işçisi olarak yansımaktadır. Kırdan kente göç eden kadın ise üretim süreçlerinin dışında kalmakta ve genellikle eve kapalı bir hayat yaşamaktadır. Eğitim, bilgi ve beceri yetersizliği nedeniyle istihdam da yer alması zorlaşmaktadır. Toplumda kadının rolünün ev işi ve çocuk bakımı olması kadının ev içinde kalması, erkeğin ise aile reisi olmasından dolayı ev dışında çalışması anlayışı bulunmaktadır. Kırdan kente göç eden erkek elinde bir birikimi ve istihdam da yer alabilecek vasfı olmadığından iş bulmakta zorlanmaktadır. İş bulması durumunda da özellikle kalabalık ailelerde geçimini sağlamada, çocukların eğitiminde zorlanmaktadır. Bu durum aile üyelerinden birinin daha çalışma hayatına girmesini gerektirmektedir. Ancak erkeğin aile reisi olması ve kadının çalışmasına olumlu bakılmaması kadının iş hayatına girmesini zorlaştırmaktadır. Kadın hem eşinden hem de aile üyelerinden izin almak durumunda kalmaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger Tılıç, 2012: 11).

Araştırmada kadınların işe başlama sürecinde eşlerinden izin alma konusunda sorun yaşadıkları görülmektedir. Görüşme yapılan kadınların geneli ataerkil engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. İşe başlama sürecinde eşlerinin “kadınlar çalışmaz”, “kadının çalışmasını kim çıkardı” ifadeleriyle kadınların dışarıda bir işte çalışmasının doğru olmadığı, dışarıda sadece erkeğin çalışması gerektiği ve kadının yeri evi olduğu anlayışına vurgu yapılmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve cinsiyete dayalı iş bölümünün devam ettiğinin göstergesidir.

“Eşim başkaları çalışırken kadın çalışmaz diyordu hala istemiyor ben zorlayarak gidiyorum” (katılımcı 15).

“Eşim önceleri çok karşı çıktı bağırdı çağırdı... Kadınların çalışmasını kim çıkardı kadınlar çalışmaz diyor ama çokta kaydeye almıyorum keşke daha önce çalışsaydım” (katılımcı 3).

Öte yandan kadınlardan birkaçı maddi anlamda sıkıntı yaşadıkları için eşlerinin kabul etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle başlangıçta izin konusunda sorunlarla karşılaşan kadınlar daha sonra eve para gelmesi ve maddi sıkıntılarda azalma olması ile birlikte eşlerinin kabul ettiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadının aile bütçesine katkısı erkeğin zamanla bu durumu içselleştirmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum kadınların dışarıda enformel sektörde bir ücret karşılığı çalışsalar dahi aile geçiminde oynadıkları rolün önemini göstermektedir.

“Eşim başlarda razı olmadı ama dinlemedim sonra sonra alıştı. Sonra gönlü oldu destek çıkınca” (katılımcı 5).

“Eşim başta istemedi zor ikna ettim. Çocuklarımızın geleceği daha iyi şartlarda olması için sonradan kabullenmek zorunda kaldı hatta tek git demeye başladı biz ilkten iki arkadaş gidiyorduk” (katılımcı 13).

3.1.2. Gündelikçi Kadınların Çalışma Koşullarına Yönelik Değerlendirmeler

3.1.2.1. Yapılan İş ve Sigorta Durumları

Ev hizmetleri niteliği açısından çok çeşit hizmetleri kapsamaktadır. Görüşme yapılan kadınların hepsi aynı şeylerden bahsederek ütü, cam silme, tuvalet, banyo temizliği, yer silme gibi işler yaptıklarını söylemişlerdir. Dolayısıyla yapılan işlerin neler olduğu sorusuna “evde yapılan işlerin hepsini yapıyorum” şeklindeki söylem kadınların

yeniden üretim içinde olduklarını göstermektedir. Hem evde hem de işyerinde döngü olarak hareket eden iş süreci bulunmaktadır.

“Camdan tut, pencere, resmen çarşaflarına varana kadar değiştiriyorum ben nevresimlerine varana kadar. Elinin değmedik hiçbir yer kalmıyor... Evde yapılan işlerin hepsini yapıyorum” (katılımcı 19).

“Cam silme, ütü, halı silme, tuvalet banyo temizliği yani genel temizliği yapıyorum” (katılımcı 3).

“Temizlik bütün eşyaların altı çekiliyor, siliniyor kapı, cam, buzdolabı genel temizlik yapılıyor, günlük temizlikler ütü de var... İki üç tane de kedi var her taraf kıl tüy biraz daha zor oluyor” (katılımcı 20).

Tablo 6
Gündelikçi Kadınların Sosyal Güvenliği

Sigortalı Olup Olmadığı	Kişi Sayısı
Evet	2
Hayır	18
Toplam	20

Araştırma kapsamında gündelikçi kadınların 2’sinin sigortasının olduğu, 18’inin ise sigortasının olmadığı tespit edilmiştir. Sigortalı olmamak yaptıkları işte en önemli sorunlardan biridir. Nitekim Türkiye’de 4857 sayılı İş Kanunu, 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi kapsamındaki düzenlemeler ev hizmetlerinde çalışanların sosyal haklarını ve çalışma ilişkilerini kapsamaktadır. Ancak kanunun taraflarca bilinmemesi veya bilindiği halde yapılmaması pek çok soruna neden olmaktadır. Bir takım yeni düzenlemeler olsa da uygulamada yapıcı bir tablo bulunmamaktadır (Yıldırım, 2014: 52). Görüşülen kadınlar işverenin sigorta konusuna hiç değinmediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Sigorta yok en kötü şey o zaten. Çalıştığım kadınlardan hiçbiri sigortadan bahsetmedi. Onlar sana verdiği her şeyi hesap ediyor. 10 lira verip yol parası bile vermiyorlar” (katılımcı 6).

“Sigorta yapmıyorlar. Beş liranın lafını yapan insan sigorta yapmaz ben çok istiyorum en azından sigorta girişim olsun diye. Ben yıllardır istiyorum ama eşime de diyorum ama eşim de serbest çalışıyor maddi olarak yapamıyor” (katılımcı 17).

Kadınlara yeni çıkan yasa hakkında bilgisi olup olmadığı sorulduğunda bir kişi bilgisi olduğunu ancak yaşından dolayı istemediğini söylerken diğerleri duymadığını belirtmiştir. Görüşme yapılan kadınlardan ikisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Evet, duydum ama sigorta yaşlıyım diye söyleyemedim. Güzel bir şey ama yaşıma geçti olsa güzel tabi başına bir iş gelse sigortalısın güzel ama yok keşke önce olsaydı” (katılımcı 7).

“Haberim yok duymadım öyle bir şey olsa güzel olur ama çalıştıran da bahsetmiyor ki sigortadan” (katılımcı 8).

Bununla birlikte gündelikçi kadınlardan biri geçirdiği büyük bir kaza sonucu sigortanın ne kadar önemli olduğunu şu sözleriyle anlatmaktadır.

*“Ben 2008’de çalışıyordum banyoyu silerken düştüm düşme de son işim bitmişti çıkacaktım kadın dedi burasını da yapar mısın eski zamandan kalan banyoda perde gibi muşamba oluyor ya orayı da silip takar mısın dedi. Bende silip taktım ayağım aniden kaydı ben yüzükoyun düştüm o zaman akciğeri patlatmışım anlamadım eve geldim evde iş yapıyorum ama eğildiğim zaman sanki bütün organlarım ağzımdan geliyor yüzüm morarıyor fakat yürüyüş esnasında hiçbir şey yok yatmakta sıkıntı çektim ben öleceğim dedim. Bütün işimi, evimi bedensel temizliği yaptım. Sonra komşular ısrar etti parka gittik temiz hava almak için sonra komşuya dedim beni hastaneye götür dedim. Gittim akciğerin patlamış dedi 5 dakika gecikersen ölürsün dedi hemen ameliyat oldum... Doktor kâğıdı buruşturup attı çöpe şu an bir sigortan olsaydı sen emekliydin dedi. Malulen emekliydin şimdi bir hayatını topladık çöpe attık dedi. O zaman çok ağlayıp çok üzül müştüm geçen zamana mı çocuklarımı büyütmediğime mi hiç zaman geçirmediğim çocuklarımla okulları olurdu asla yanlarında olamazdım... **Doktor kâğıdı çöpe atınca sigortanın önemini anladım**” (katılımcı 14).*

Kadınların yaptıkları işler ev içi işler olsa da, iş kazası geçirme riskleri de bulunmaktadır. Özellikle hiçbir güvenlik önlemi alınmadan cam silme gibi yapılan işler ölümle karşıya gelmelerine sebep olabilmektedir. Bu nedenle iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli tedbirlerin alınıp, bilgilendirmelerin yapılması önem arz etmektedir.

“İş kazası geçirdim. Cam silerken peteğiyle birlikte aşağıya geldim cam elimde kaldı evin içine düştüm. Cam elimi kesti, bacağında morluklar oluştu. Ev sahibi yardım etmeye çalıştı ama olan olmuştu” (katılımcı 10).

Ev İşçileri Dayanışma Sendikası’nın resmi olmayan verilerine göre 2011’de Türkiye’de en az 51 kadın işçi, iş yaparken gerekli önlemler alınmadığı için hayatını kaybetmiştir. 400’ün üzerinde ev işçisi olarak çalışan kadın taciz ve tecavüze uğramıştır. 3 binin üzerinde ev işçisi kadın da iş kazası geçirmiştir (Direk, 2016: 113).

3.1.2.2. Ücret Anlaşması

Ev işçisi kadınlar ile işverenler arasında ücretin miktarı ve ne şekilde verileceği aralarındaki sözlü anlaşma ile olmaktadır. Bu nedenle hem işveren hem de çalışanlar belirlenmesi gereken ücretleri kurdukları sosyal ağ ile bu işi yapan kadınların ne kadar ücret aldığına dair duyumlar üzerine miktar belirlenmektedir. Ayrıca gittikleri semtlerde ücretin miktarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Sözlü olarak belirlenen ücretler işin yoğunluğuna göre de değişiklik göstermektedir. Görüşülen kadınların geneli ücreti işverenin ortamdaki fiyatı araştırıp belirlediğini şöyle ifade etmektedir:

“Ücreti onlar kendisi belirliyor. Araştırıyorlar diğerleri orada ne kadar ücret veriyor diye öyle belirleniyor. Ne derlerse kabul ediyorum” (katılımcı 18).

“Mesela ben 150 tl ile başlamıştım bir yılı doldurdum zam yaptı belli olmuyor yani onlar kendileri ayarlıyorlar eğer vicdanlı birine denk gelirsen hakkını yemiyorlar. Ama vicdansıza denk gelirsen kesin fiyattan hariç bir kuruş yüksekte vermez aşağıda vermez” (katılımcı 19).

Gündelikçi olarak çalışan kadınların verdikleri cevaplar neticesinde ücrette standart bir fiyatın olmadığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasının en büyük nedeni çalışan kadınların kayıt dışı olmasıdır. Bu nedenle işverenin belirlediği ücrete bağlı olarak çalışmaktadırlar. Bu durum aynı işi yapan birçok kadının hem ücret eşitsizliğine maruz kalmasına hem de işin belirsizliğinden dolayı fazla iş yapıp az ücret almalarına neden olmaktadır.

3.1.2.3. Çalışma Saatleri

Ev hizmetinde çalışanlar yarı zamanlı veya tam zamanlı çalışmaktadırlar. Uygulamaları ülkeden ülkeye değişse de ev hizmetlerinde çalışanların çalışma saatlerine dair herhangi

bir düzenleme bulunmamaktadır. Örneğin; Filipinler, Kanada gibi ülkelerde ev hizmetlerinde çalışanların çalışma süreleri ile ilgili bir düzenleme bulunmazken, Fransa’da 40 saat, Portekiz’de 44 saat gibi haftalık azami çalışma saati uygulaması bulunmaktadır. Bazı ülkelerde ise bu durum bazı ölçütlere göre belirlenmektedir. Örneğin, Şili’de ev hizmetlerin de çalışanların çalışma saatleri çalıştığı yerde ikamet edip etmemesine göre, Finlandiya, Meksika, Panama gibi ülkelerde ise çalışanların yaşına göre belirlenmektedir (Gökçek Karaca ve Kocabaş, 2009: 168). Görüşme yapılan kadınların geneli çalışma saatleri ile ilgili belirsizlik olduğunu, işin bitme süresine, eve göre değiştiğini ifade etmişlerdir:

“Belli bir saati yok evine göre değişiyor” (katılımcı 16).

Çalışma saatlerinin belirsizliği kadınların aynı ücretle daha fazla iş yapmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla kadınların emek gücünün sömürüldüğü görülmektedir. Araştırmaya katılan kadınlardan biri bu durumu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Belirli bir saati yok işin. En küçük şeyi sana yaptırır. Bütün işleri sana yaptırır. Akşam 7 olur zar zor bırakır. Parayı az verir ama bütün işi sana yaptırır. Zam isteyince zor yapar... İşleri bitirmiyor iş üstüne iş bırakıyor eşim bazen kızıyor” (katılımcı 13).

3.1.3. Kadınların Çalışma Hayatına Bakış Açısına Yönelik Değerlendirmeler

Görüşülen gündelikçi kadınların aylık hane geliri tablo 7’de görülmektedir. Buna göre 3’ü 1600-2000, 1’i 2100-2400 ve 16’sı 2500 ve üzeri gelire sahiptir. Bu gelir kadın ve erkeğin eve getirdiği toplam geliri kapsamaktadır.

Tablo 7
Gündelikçi Kadınların Aylık Hane Geliri

Aylık Hane Geliri	Kişi Sayısı
1600-2000	3
2100-2400	1
2500+	16
Toplam	20

Hane gelirinin az olmasından dolayı kadınlar yeni geçim kaynakları bulmak üzere enformel sektörde yer almaktadır. Ancak aldıkları ücret ailenin geçimini sağlamada önemli katkı sağlasa da, düzenli ve yeterli bir gelir sağlamamaktadır. Görüşme yapılan kadınlar aldıkları parayı elektrik, su, çocukların kırtasiye masraflarına harcadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla düzenli bir maaş olmadığından ve özellikle günlük alınan

ücretin o gün içerisinde harcanmasından dolayı aldıkları ücret ile ilgili “ek gelir olarak işime yarıyor”, “elimde harçlığım oluyor” ifadeleri kadınların çalışma hayatında yer alsa dahi toplumsal cinsiyet rolleri açısından evin geçimini sağlayan kişinin erkek olduğu anlayışının devam ettiğini göstermektedir.

“Aile bütçesine çok şey yapmıyor kira, elektrik, su aylığın bitmiş ama elinde harçlığın oluyor. Çocukların kalem, silgi, ufak çapta taksit ödüyorum mesela ocağım bozuldu onun taksidini ödüyorum ek gelir olarak işime yarıyor aylık almıyorum gidince işim bittiğinde paramı alıp geliyorum” (katılımcı 4).

“Aile bütçesine katkısı hiç olmadı ben sadece borca verdim. Çünkü eşim evin geçimini sağlayan elektrik, su ben borca veriyorum” (katılımcı 2).

Tablo 8
Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatına Bakış Açısı

Kadınların Çalışma Hayatına Bakışı	Kişi Sayısı
Olumlu	20
Olumsuz	0
Toplam	20

Geçmişten günümüze kadın evle, özel yaşamıyla sınırlandırılıp üretimden uzak kalmıştır. Üretim işleri erkeğe verilirken, üreme ve ev işleri kadına atfedilmiştir (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 206). Erkek eve ekmek getiren kişidir ve kadın ekonomik anlamda erkeğe bağlıdır. Evin ihtiyaçlarını karşılayan erkek, çocuklara, aileye bakan ise kadın olunca bu işbölümü toplumsal rol bölünmesinin sonucu olmaktadır. Erkek kendisine yüklenen bu rolle ekonomik olarak üretken olmakta ve toplumsal değer kazanmaktadır. Kadın ise ekonomik olarak erkeğe bağlı olmasından ve yaptığı işlerin ekonomik değeri olmadığından toplumda değersizleştirilmektedir. Bu nedenle kadının toplumda ailede bir değeri olması eğitimin yanı sıra ekonomik bağımsızlığına da bağlıdır. Kentleşme, sanayileşme ile beraber toplumsal değişme sonucu kadına yeni yeni roller eklenmiştir. Kadının ücretli bir işe başlaması ile birlikte ekonomik gelir elde ettiğinden hem kendisine olan özgüveni gelişmiş hem de toplum ve ailede konumu güçlenmiştir (Kaya, 2009: 33). Dolayısıyla kadınların enformel sektörde ücretli, devamlılığı olmayan bir işte çalışmaları sadece evin birkaç ihtiyacını karşılamaya katkı sağlamamaktadır. Kadınlar açısından ataerkil baskıdan, toplumsal eşitsizlikten kurtularak kamusal alana dâhil olma durumudur (Suğur, 2009: 108-109).

Özgürleşme, özgüven olması çocuklarına iyi gelecek verebilme açısından işgücünde yer almaları önem taşımaktadır. Ancak yaşanan gelişmelere rağmen geleneksel düşünce sisteminde kadının yeri kocasıdır, evidir, çocuklarıdır anlayışı devam etmektedir. Bu süreçte kadınlar ataerkil yapıyla ve cinsiyet eşitsizliğiyle başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Başka kadınlarında çalışıyor olması onlara cesaret vermektedir. Nitekim eşleri izin vermese dahi gizli giden kadınların olması, ya da ikna ederek gitmeye çalışmaları bu görüşü destekler niteliktedir. Bu araştırma da kadınların hepsinin çalışmaya önem verdikleri görülmüştür. Ekonomik zorluklarla işe başlamış olsalar da çalışmanın kendilerine özgürlük ve özgüven sağladığını ifade ederek her kadının çalışması gerektiğini şu ifadelerle belirtmişlerdir:

“Çalışınca kendime güvenim geldi eve katkıda bulunduğum için mutlu oluyorum bence bütün kadınlar çalışmalı çünkü kendilerine güveni gelir erkeklerin eline bakmaz” (katılımcı 13).

Görüşme yapılan kadınlar çalışmaya başlamaları ile birlikte daha bağımsız hareket ettiklerini söyleyerek, bir kadının kendi parasını kazanmasının önemini şu sözleriyle ifade etmektedirler:

“Bence bir kadın çalışmalı ben çalışmadan önce Pendik’e cesaret edip gidemezdim. Şimdi her yere giderim parasal olarak rahatım her yere giderim. Tek kişinin çalışmasıyla zor tabi bu devirde kadının çalışması lazım” (katılımcı 6).

“Kendime güvenim geldi çünkü ben öz güveni eksik bir insanım özgüvenim geldi baktım kendim eşime sormadan istediğimi alabiliyorum o yönden çok hoşuma gidiyor maddi yönden çok sıkıntım yok ama eşime sormadan bir şey alamıyordum. Çocuklar bir şey istediğinde kredi kartı borcu olduğunda ben eşime veriyorum az bir para gibi geliyor ama bazen bir ayı peşin veriyorlar çok iyi oluyor elimde harçlık oluyor bana yetiyor yani” (katılımcı 17).

Gündelikçi kadınlar çalışmaya olumlu baksalar da aşağıda örneklendirilen söylemlerle başkasının işini yapmanın aslında zor olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yapılan işin ev işi olması ve ev sahibinin gündelikçi kadınlar üzerindeki iktidarı bu durumun oluşmasında etkili olmaktadır. Kendisini ötekiyle karşılaştıran kadın kendisini değersiz hissedebilmektedir. Görüşme yapılan bazı kadınlar temizlik işinin zor olduğunu ancak mecburiyetten bu işi yaptıklarını belirtmektedirler.

“Çalışma hayatı zor hele temizliğe gidiyorsan herkes sana yüksekte bakmaya başlıyor. Durumun çok iyiysen böyle dara düşüp başkasının işini yapmak çok zor. Sırf para ödüyorlar diye bir yeri iki kere sildirmeleri insanın kendisini değersiz hissetmesine sebep oluyor” (katılımcı 8).

“Temizlik en son yapılacak iş yapılmaması gereken bir iş ama mecbur işte yapacak başka iş olmadığı için” (katılımcı 19).

Sosyal ve ekonomik konumu güçlenen kadın kendi evi dışında başka bir yerde ve işte çalışma cesaretinin artması ile birlikte zaman içinde yeni iş arayışlarına girmektedir. Ayrıca çalışma alanlarının enformel olmasından dolayı, bu durumun dezavantajlarının farkında olan kadınlar saatleri düzenli, sigortası olan işlere yönelmektedirler. Nitekim görüşme yapılan kadınlar ev işinin zor olmasından yakınarak, sürekliliği olan ve çalışma şartlarının daha iyi olduğunu düşündükleri işte çalışmak istediklerini şu sözleriyle ifade etmektedirler:

“İşler ev işi çok zor normal bir işte fabrikaya gir çalışma şartları daha iyi ama ev işinde her sorumluluğu alıyorsun hepsini yapmak zorundasın” (katılımcı 18).

“Çalışmadan önce eşimizin eline bakıyorduk ne getirecek diye kendimize güvenimiz yoktu. Ben diyordum eşim işten çıksa bittim ben diyordum. Şimdi çok şükür kendime güvenim arttı bir şeyleri yaparım beceririm diye hem de yapamayacağım şeylere girdim. Cesaret edemeyeceğim borçlara kredilere her şeye girdim. Çünkü güven arttığı için ama çalışıyorum diye daha bir güven var çalışmadan önce daha farklıydı hayat fırsatım olsa daha düzenli işe girer çalışırım” (katılımcı 2).

Bununla birlikte, “eşimin eline bakıyorduk, eşim çıksa naparım” ifadeleri kadınların çalışmaya başlamadan önce hiçbir güvencesinin olmadığını ancak çalışmaya başlamaları ile kendi ayakları üzerinde durabileceklerine inandıklarını göstermektedir. Bu nedenle çalışma hayatında yer almaları onlara farklı bir hayat sunmaktadır. Dolayısıyla çalışmak kadının güçlenmesi açısından önemlidir.

Öte yandan kadının düzenli bir işte çalışmasına engel olan sebeplerden biri olarak yine ev içi sorumlulukları devreye girmektedir. Çocukların küçük olması ve onların ihtiyaçlarını karşılayabilecek, bakımını sağlayacak kreş veya bakıcıya bırakamamaları kadınların düzensiz işlere girmelerine neden olmaktadır.

“Kadınların çalışmasının her zaman arkasındayım namusunla çalıştıktan sonra çünkü ekmek parası çıkarıyorsun değişik bir mutluluk anlatamam o parayı eliniz geçince alınının teri olunca değişik bir mutluluk çocuklarım büyük olsa hemen girerim yani devamlı sigortalı bir işe, çalışmaya çok iyi bakıyorum” (katılımcı 20).

Kadınların temizlik, bakım işlerini kendi kadınlık rolleri ile uyumlu bir şekilde başkalarının evinde yapıyor olmaları onları kendi gözlerinde saygın ve sorumlu kişi haline getirmektedir. Farklı hayatlara ilişkin bilgi ve deneyimi artan kadın eşi karşısında daha güçlü olabilmektedir. Ayrıca farklı sınıftaki kadınlar arasında eşitsizlik ve iktidar ilişkilerinde işveren modern, temiz bir kadınlık tanımı oluştururken, gündelikçi çalışan kadınlar ise mekânsal hareketlilik içerisinde olup, aldıkları ücretle güç kazanmaktadır.

3.1.4. Gündelikçi Kadınların Çalışma Yaşamlarının Kişisel ve Sosyal Hayatlarına Etkisine Yönelik Değerlendirmeler

3.1.4.1. Özel Yaşama Dair Sorunlar

Çalışan kadın hem işte hem de evde çalışma yükünü almaktadır. Gelir düzeyi yüksek kadınlar bu sorunu ortadan kaldırmak için eve yardımcı alırken gündelikçi kadınların böyle bir imkânı olmamaktadır. Bu durumda aile fertlerinden yardım beklemektedirler. Özellikle gittikleri evlerde eşlerinin birbirlerine olan davranışlarını gören gündelikçi kadınlar eşlerinin de yardımda bulunması gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu konuda gerekli ilgiyi görememektedirler. Aşağıda örneklendirilen söylem gündelikçi kadınların özel hayatları ve çalışma hayatı ile ilgili dengeyi sağlamada sorun yaşadıklarını göstermektedir. “Biz evde mecbur gibiyiz” söylemiyle ev işi yine bir kadının ellerine bırakılarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir. Kadın dışarıda başka bir işte çalışsa dahi evdeki işlerden de sorumlu tutulmaktadır.

“Ev işinde kızlarım yardımcı oluyor” (katılımcı 5).

*“Eşiyile birbirine karşı çok saygılılar birbirlerine teşekkür ederek konuşurlar. Biz boşa yaşıyoruz biz yaşamıyoruz ki bir kaç sefer rast geldim. Biz evde **mecbur** gibiyiz bir şey yaptığında mecbur yapcan sen bu evin karısı değil misin? Saygılılar birbirlerine” (katılımcı 2).*

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda çalışan kadın için ev ve aile içi sorumluluklarının büyük ölçüde değişmediği görülmektedir. Kadınlar için ikinci bir iş günü evde yaşanmaktadır. Kadınların ev işlerini kolaylaştıracak teknolojik ürünler olsa da kadının

aile içi sorumluluklarını arttıran gelişmelerde bulunmaktadır. Örneğin; çamaşır, bulaşık için makineler bulunmakta ancak giyilen kıyafetlerde artış vardır. Bu durum da ev işlerinin azaldığını söylemek zordur. Kadınlar çalışma hayatı ve aile de ki sorumlulukları yerine getirmede arada kalmaktadır. Bu durum aile de gerginliklere yol açmaktadır. Dolayısıyla kadınlar bu tür problemleri ortadan kaldırmak aile ve çalışma arasındaki dengeyi kurmak için esnek çalışma zamanlı işleri tercih etmektedirler (Kaya, 2009: 72-73). Görüşme yapılan kadınlar o günkü işi bittikten sonra eve gelip evdeki işleri de yaptıklarını ve bu durumun kendilerini çok zorladığını şöyle ifade etmektedirler:

“Eve gelince işlerimi yapıyorum. Bacaklarım ağrıyor her akşam yemek, tuvalet temizliği, ev temizliği yoruluyorum tabi çamaşır yıkıyorum misafirim geliyor mecbur akşamdan yapıyorsun bunları” (katılımcı 7).

“Zor oluyor misafirim gelecekse bir süpürge açıyorum, gelmezse açmıyorum aileden yardım eden yok” (katılımcı 17).

“Evde de iş yapıyorum çok iş yapıyorum eve geliyorsun yorgunsun bacakların tutmuyor kalksam mı kalkmasam mı davası oluyor, zor oluyor yani birden oturunca kalkamıyorsun” (katılımcı 19).

3.1.4.2. Kadınların Hayatındaki Değişimler

Araştırmaya katılan kadınların çoğu köyden kente göç etmiş kadınlardır. Dolayısıyla kentteki yaşam tarzları ve gittikleri evlerdeki yaşam tarzları farklılık göstermektedir. Çalışmada kadınların çalışmaya başlamadan önce aile içindeki konumları nasıldı, çalışmaya başladıktan sonra herhangi bir değişim olup olmadığı, çalışma hayatında yer almaları kadınların sosyal hayatlarını nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 9
Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatında Yer Almasının Ev İçi Kararlarda Etkisi

Kadınların Çalışmaya Başlaması İle Birlikte Ev İçi Kararlarda Değişim Olup Olmadığı	Kişi Sayısı
Evet	2
Hayır	12
Birlikte	6
Toplam	20

Araştırmada, çalışmaya başladıktan sonra gündelikçi kadınların ev içindeki söz haklarında değişim olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda gündelikçi kadınların 2'si değişim olduğunu 12'si olmadığını belirtirken, 6'sı ise kararları her zaman birlikte aldıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan kadınların ev içi kararlar ile ilgili söylemleri aşağıda örneklendirilmiştir. Bu söylemler ataerkil toplum yapısının devam ettiğini göstermektedir. Kadınlar çalışmaya başlamaları ile birlikte aile içindeki kararlarda bir değişiklik olmadığını, eşlerinin kendilerine söz hakkı tanımadığını her zaman kararları tek başına aldığını dolayısıyla geleneksel rollerde bir değişim olmadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla gündelikçiliğe giden kadınların eşleri kadınların çalışma hayatında yer almalarını zamanla kabullenseler de verilecek kararlar konusunda egemenliklerini sürdürmektedirler.

“evde değişiklik yok aynı çalışmadan önce nasılsa şimdide öyle bizim evde zaten kararları adamlar veriyor bizim hiç söz hakkımız yok konuşuruz ama gene de son sözü söyleyecek olan erkektir” (katılımcı 11).

“Eşim bana sormazdı zaten sormuyor da başta kendi karar verir sonra sorarsa sorar” (katılımcı 5).

Buna karşın 6 kadın ise eşlerinin kendilerine söz hakkı tanıdığını kendi fikirlerini söyleyebildiklerini belirtmektedirler. Kadının çalışması ve gelir getirmesi aile de refah seviyesini arttırmaktadır. Görüşme yapılan kadınlar, ev içinde söz hakkı elde etme ile çalışma hayatında yer almaları arasında ilişki olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedirler:

“Önceden ister istemez şey yoktu adam ne derse oydu dışarı çıkma gezme gezmiyordum şimdi daha bağımsızım” (katılımcı 4).

“Bence çalışan kadının söz hakkı daha fazla oluyor. Çünkü çalışmadığında istediğin şeyi rahatça söyleyemiyorsun çünkü eşinin eline bakıyorsun ama şimdi mesela şunu alıyorum şunu almak istiyorum diyebiliyorsun. Kendi çalıştığın paraya güveniyorsun 100 de yüz söz hakkı doğuyor. Sadece eşine karşı değil bence çevrende de yani söz hakkı oluyor” (katılımcı 1).

“Eşim çalışmamı istemedi ama başka çaremiz yoktu. Çocuklara bakanımız yok diye istemedi ama şimdi istiyor. Çalışmadan önce evde söz hakkım yoktu ama artık oluyor” (katılımcı 3).

Gündelikçi kadınlar alınacak kararlarda söz hakkı verilmesini eve para getirmekle bağlantılı olduğunu belirtmektedirler. Kadınlardan biri, çalışma hayatında yer almasıyla eşinin kendisine olan davranış şeklinde de değişim olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Eşimin ilgisi sevgisi daha farklı oluyor niye çünkü sıkışmıyorsun açık ve net valla paran varsa huzurunda var paran yoksa illa evde huzursuzluk oluyor. Şimdi ne evde kavga huzursuzluk olur çünkü her iki tarafta çalıştığı için parasız kalmıyorsun” (katılımcı 15).

Böylece evin mutfak ihtiyaçları dışında, ev içi işlerde ve kendi istediklerini yerine getirmede söz sahibi olmaya başlamışlardır. Çalışma hayatına girmeleriyle farklı insanlar, farklı hayatlar, farklı yerler tanıyarak kendilerinde de değişim başlamıştır. Belirli yerler dışında evden dışarı tek başına çıkamayan kadınlar tek başına hareket etmeye başlamışlardır. Gelir elde ettikçe de eşlerine söylemeden kendi paralarını harcadıkları görülmüştür. Kadınların ekonomik gelirlerinin olması ekonomik olarak bağımlılığını azaltmaktadır. Ev içinde rutin işlerle uğraşmak yerine daha sosyal bir hayat yaşayabilmektedirler (Karabıyık, 2012: 240).

Tablo 10
Gündelikçi Kadınların Kılık Kıyafetinde Değişim Olup Olmadığı

Giyim Kuşamda Değişim Olup Olmadığı	Kişi Sayısı
Evet	5
Hayır	15
Toplam	20

Araştırma kapsamında gündelikçi olarak çalışan kadınların 5’i giyim kuşamında değişim olduğunu, 15’i ise olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla kadınların çalışmaya başlaması ile birlikte giyim kuşamında değişim olduğu tespit edilmiştir. Bu değişimin en önemli nedeni farklı insanlarla bir arada bulunmaları ve bu nedenle kendilerine bakmaları gerektiği düşüncesidir. Aslında bu durum zaman içerisinde geleneksel giyim tarzından çıkarak daha özenli daha bakımlı olmalarına neden olmuştur. Gelir elde ettiklerinden, kentte gittikleri yerlerde değişimin gerekli olduğunu düşünmektedirler. Onlardan biri gibi olmaktadır. Ancak bu değişimin çok fazla olmadığı görülmektedir.

Dolayısıyla geleneksel düşünce sistemlerinde çok fazla bir değişim bulunmamaktadır. Bu değişime ayak uyduranlar daha çok genç yaştaki kadınlardır. Görüşme yapılan kadınlar yeni kişiler ve yerlerde bulunmaları, topluluk içerisinde yer almalarından dolayı kıyafetlerinde ve konuşmalarında değişim olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Evet, oldu biraz daha güzel giyindim çünkü yolculuk yapıyoruz temiz güzel paramız olunca istediğimizi alıyoruz istediğimiz yiyecekleri alıyoruz. Evde gördüğümüz şeyleri bazen bizde uyguluyoruz” (katılımcı 3).

“Gözüm açıldı çalışmaya başlayınca iki tarafımı gördüm benim hayatında çok şey değişti. Mesela oğlumu özel liseye gönderiyorum çalışsam nasıl gönderecektim. Kızım Balıkesir’de okuyor çalışsam nasıl gönderecektim. Etek giyiyordum şimdi pantolon giyiyorum” (katılımcı 10).

“Konuşma tarzın değişiyor” (katılımcı 16).

Gündelikçi kadınların çoğu ilkokul mezunudur. Ancak çalışmaya başlamaları ile birlikte eğitimin ve okumanın hayatlarında ne kadar önemli olduğunu anladıklarını belirtmişlerdir. Kadınlardan biri hayatta yer edinmek için eğitimin ne kadar önemli olduğunu çalıştığı işin zorluklarıyla bağdaştırarak şöyle ifade etmektedir:

“Her şeyin başının eğitim olduğunu anlıyorsun temeli eğitim kadın okumalı hayatta yer edinmeli. Temizlik işinde yıllarca çalışıyorsun camda kazayla düşersen akrabam bana yardım etti derim diyor kadın. Can güvenliğim yok parayla çalıştırıyor sosyal güvencen yok, düşsen talep edebileceğin hiç bir şey yok. Dizleri götürüyor ev işleri kireçlenme, bel fıtığı, dizlere platin taktırır kas yırtar” (katılımcı 12).

Bir başka kadın ise çalışmaya gittiği evlerden kitaplar alarak kendini nasıl geliştirdiğini şu sözleriyle ifade etmektedir.

“Ben kitap okumayı çok severim kitap çok okudum çocuğuma nasıl yardımcı olabilirim diye onların ordan kitaplarını getirirdim okurdum tekrar okuduktan sonra çantama koyar yerine koyardım. Bir çocuk nasıl yetiştirilir nasıl bakılır okuyarak öğrendim” (katılımcı 14).

Araştırmada gündelikçi olarak çalışan kadınların gittikleri evlerde ki mutfak kültüründen etkilendikleri ve bunu kendi evlerinde uyguladıkları tespit edilmiştir. Görüşme yapılan kadınlar gittikleri evlerde yapılan farklı yemekleri ve kullandıkları

deterjanları sorup öğrendiklerini, ayrıca birçok işi gittiği yerde öğrendiğini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Çalışmaya başladıktan sonra ordan ben kendime bir şeyler kattım yemek yapmayı bilmiyordum ev işi yapmayı bilmiyordum hiçbir şey bilmiyordum. Ordan bir ütü öğrendim, yemek yapmayı öğrendim, temizliği öğrendim nerden başlayacağımı öğrendim hayata bakışım çok değişti kendimde kıyafetimde işimde her şeyim değişti yani. Onlar bana çok şeyler kattı çok yardımcı oldular öğreterekten şu şu şekilde bu öyle yapılır diye... Zeytinyağlı çok yapmazdım onların şeyini ben de yapıyorum. Ekmeği az tüketmeye başladım” (katılımcı 16).

“Mesela bilmediğim çoğu şeyi mesela deterjan nerde nasıl kullanılır orda daha çok deterjan kullanıyorsun onları mesela evde de uygulayabiliyorsun bilmediğini soruyorsun mesela çamaşır yıkarken deterjandan da hariç sirke koyuyordu. Yerleri silerken sirke kullanılıyor biz de kullanıyoruz ama belli şeylerde orda daha çok kullanılıyor mesela. Ben o evde mesela çok az çamaşır suyu kullanıyorum farklı deterjanlar var. Benim yok ama diyorum bazı gördüklerimi istiyorum ama alamıyorum” (katılımcı 19).

3.1.5. Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Zorluklar

3.1.5.1. Sömürünün Katlanması

İşverenin işin tanımı ve denetimi konusundaki tutum ve davranışları otoriter ve hiyerarşik özellik göstermektedir. Görüşme yapılan kadınların en çok şikâyet ettiği konulardan biri de işverenin yapılacak işler arasına girmeyen işleri de yaptırıp, karşılığında herhangi bir ücret ödememesidir. Dolayısıyla gündelikçiliğe giden kadınlar işverenin keyfi davranışlarına maruz kalıp sömürü aracı haline gelmektedirler. Görüşme yapılan kadınlar bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Araba bile yıkadım yıkatıyorlar. Fatura nasıl ödüyorlar bu da onun gibi onlara dokunmuyor ama karşılığını vermiyorlar” (katılımcı 13).

“Tuvalet, banyo, cam, kapı balkon ne diyorsan işin erken bitti ya garaj bile temizlettiriyor inan ki garaj temizledim. İşin bitince hemen salmıyorlar paranın için de 35 liraya nereyi temizlersen temizle fazladan para vermedi. Hakkım olsun yaptığın işi ağzınla kuş tutsan yaranamıyorsun mecbur olduğumdan gidiyorum” (katılımcı 18).

İşveren işin karşılığını vermesi hem çalışanın iş tatminini arttıracak hem de ekonomik anlamda aile bütçesine katkı sağlayacaktır. Çünkü gündelikçi kadınların emek güçleri ücret karşılığı satmak dışında başka bir ekonomik dayanakları bulunmamaktadır. Aldıkları ek bir ücret onlar için yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu nedenle işverenin herhangi bir ücret ödemediği fazladan işler yaptırması ev içi istihdamın en önemli sorunlarından biridir.

3.1.5.2. Fiziksel ve Psikolojik Sorunlar

Enformel sektörde kısmi süreli düzensiz çalışma düşük ücret, iş güvenliğinin olmaması, işyerinde tehlikeli ve stresli çalışma koşullarına da neden olmaktadır. Bu durum fiziksel ve ruhsal sağlıklarını da etkilemektedir (Karadeniz, 2011: 88). Nitekim araştırmaya katılan kadınların yemek, ütü, genel temizlik gibi birçok işi yaptıkları görülmektedir ve bu işlerin hepsi genellikle dinlenmeden ayakta yapılmaktadır. Bu nedenle kadınlar genellikle bel fıtığı, boyun fıtığı gibi sağlık sorunları yaşamaktadırlar.

“Boyun, bel fıtığı başladı” (katılımcı 10).

“Sağlık sorunu bel fıtığı yaşadım halen var fiziğe gidiyorum yorucu iş sonuçta. Ayakta yapıyorum ütüyü falan bir şey değişmiyor” (katılımcı 16).

Ayrıca kullandıkları kimyasal maddelerin yoğunluğundan zehirlenme ve cilt hastalıkları, solunum problemleri yaşayabilmektedirler.

“Ben astım hastasıyım temizlik yaparken deterjana, toza maruz kalıyorsun bir de kedi var kedilerde tüylü tüylü ev de her yerde tüy uçuşuyor” (katılımcı 20).

“Deterjana çok maruz kalıyorsun bir ara ellerimde cilt hastalığı oldu ama geçici oldu eldiven kullanmaya başladım” (katılımcı 1).

“Özellikle mutfakta ve temizlik yaparken ellerimizi deterjanla yıpratıyoruz. Ellerimin üstü soyuluyor, kaşınıyor deterjanlardan” (katılımcı 3).

Ev hizmetlerinde çalışan kadınlar işveren tarafından ya da aile fertlerinden biri tarafından psikolojik şiddete uğrayabilmektedir. Bağırma, öfkelenme gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum çalışanın moralinin bozulmasına, veriminin düşmesine hatta işten ayrılmasına neden olmaktadır. Psikolojik şiddetin yanı sıra cinsel taciz ile de karşılaşabilmektedirler. Kadının hayatın her alanında cinsel tacize uğraması

ve ev hizmetlerinde çalışan kişilerin genellikle kadın olması bu tarz durumlarla karşılaşma riskini arttırmaktadır (Erdem ve Şahin, 2009: 309-310). Kadınlar yaşadıkları bu olayları bastırarak başkasına söylemeyip sessiz kalmakta veya dışa yansıtma eğiliminde bulunmaktadır. Görüşme yapılan kadınlardan biri yaşadığı olayı şöyle ifade etmektedir:

“105 yaşında bir adam vardı ben bakıyordum temizlik yaparken adam aniden sarılıp arkamdan göğsüme dokunmuştu. Adamı bir ittim yere düştü karısı içerdeydi ama karısının yokluğunda yapmıştı sapıktı açıkçası, eşime söyleyemedim. Bir daha da gitmedim” (katılımcı 14).

Türkiye’de kadının işyerinde cinsel taciz ve psikolojik şiddete maruz kaldığını ulusal ölçekte yansıtan bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak konu ile alakalı bazı çalışmalarda bu tarz durumların yoğun bir şekilde yaşandığı bilinmektedir. Örneğin; Avrupa Birliği’ne bağlı Avrupa yaşam ve çalışma koşulları iyileştirme kurumu tarafından hazırlanan 2005 tarihli “4. Avrupa Çalışma Koşulları” anketine göre Türkiye %6’lık cinsel taciz oranı ile 31 ülke arasından üçüncü sırada yer almaktadır. Eğitim Sen Samsun Şubesi Kadın sekreterliğinin Samsun kent merkezi ve beş ilçeyi kapsayan 550 kadın ile yaptığı çalışmaya göre işyerinde cinsel taciz yaşayanların oranı %11’dir. Bu durumlar genellikle açığa vurulmamakta ve görünür olmamaktadır. Konu ile alakalı yasal düzenlemeler olsa da işyerinde tacizi önlemeye yönelik uygulamalar bulunmamaktadır (Sosyal İş Sendikası, 2010: 26).

3.1.5.3. Güvenlik Söylemi ile Tahakküm

Ev içine kimin girebileceği güvene dayalı bir ilişki ile oluşturulmaktadır. Bu ilişkinin sağlanması ise genellikle tanıdıklar vasıtasıyla olmaktadır. Bu işi yapmak isteyen kadınlar eğitim seviyesinin düşük olması ve başka iş yapmak için gerekli sertifikalarının olmaması durumunda enformel ağlar vasıtasıyla iş bulmakta işveren ise bu yolla güvenebileceği bir çalışan bulmaktadır. Dolayısıyla ev içinde çalışacak kadının işini iyi yapmasının yanında şahsiyetlerine ilişkin güven önem arz etmektedir. Nitekim araştırmada bazı işverenin gündelikçi kadınlara yönelik negatif özellikler taşıyan tutum ve davranışlarda bulundukları tespit edilmiştir. Kadınlar potansiyel hırsız olarak görülüp buna yönelik test edici söylem ve davranışlarda bulunulmuştur. Aşağıda bu durum örneklendirilmiştir.

“5 yıl çalıştığım bir kadının evine gidiyorum girerken de seni muayene ediyor çıktığın zaman da bir şey götürdüm mü diye getirdin mi diye. Yabancılar geliyor benim çok şeylerim çalınıyor güvenemiyorum diyerekten...” (katılımcı 14).

“Bir hafta deneme süresi verildi. Onlar eli uzun mu değil mi bakıyorlar halının altına bir miktar para koymuş, takıları altınları olan yere izler koymuş. Ben de işte temizlerken halının altındaki parayı gördüm kadına götürdüm verdim takıları çıkarıp çekmecesini temizlerken bir daha tekrar aynı şekilde yerine koyuyordum. Unutmamak için bir gün evi süpürürken makine yüzüğü yuttu kadın beni aradı benim yüzüğüm kayıp ben dedim elektrik süpürgesini çektiğim zaman bir tıkırtı geldi fakat makineyi temizlemedim isterseniz gidin makineyi açıp bakın dedim. Kadın o zaman bir bakmış yüzük makinenin içinde” (katılımcı 17).

İşveren kadınlar güvenlik söylemi ile bu durumu meşrulaştırmaktadırlar. Ev sahibi tarafından deneme yapılan kadınlar bu durumun hoşlarına gitmediğini ancak işe ihtiyaçları olduğu için sustuklarını söylemişlerdir. Görüşme yapılan bazı kadınlar ise bunun normal olduğunu insanlara güven olmadığından kendisinin de böyle bir şey yapabileceğini şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Evine sürekli seni alacaksa seni deniyor bir yere para eşya bırakabiliyor deneme sürecinden geçiyorsun tepki gösteremiyorum ben de olsam yaparım. Tedirgin olabiliyor insan sapık mı hırsız mı diye o yüzden bu duruma anlayış gösterebiliyorum” (katılımcı 4).

“Onlar kendi ailesi olarak görüyor çünkü onlarda güvenebilecek insanlar arıyor yani” (katılımcı 19).

3.1.6. Gündelikçi Kadınların İşverene Yönelik Bakış Açısı

Gündelikçi kadınların ev sahibi tarafından rahatsız edici tutum ve davranışla karşılaşarak karşılaşmadıklarına yönelik soruya tablo 11’de görüldüğü gibi 15’i evet cevabını verilirken 5’i ise rahatsız edici durumla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Tablo 11
Gündelikçi Kadınların Rahatsız Edici Tutumla Karşılaşıp Karşılaşmadığı

Gündelikçi Kadınların Rahatsız Edici Tutumla Karşılaşıp Karşılaşmadıkları	Kişi Sayısı
Evet	15
Hayır	5
Toplam	20

İşçi ve işveren arasında sözel bir iş anlaşması bulunmaktadır. İşveren işlerin tam ve eksiksiz yapılmasını talep ederken işçi ise ücret konusunda sıkıntı yaşamamayı ve ev sahibi tarafından iyi muamele görmeyi istemektedir. Ancak görüşme yapılan kadınlar ev sahibi tarafından sürekli yaptıkları işleri kontrol etmeleri, temizlik konusunda titiz davranmalarını istemeleri, azarlama, argo sözcükler kullanma, küçük görme, yaptıkları işleri beğenmeme gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunlar aşağıda örneklendirilmiştir.

Gündelikçi kadınlar iş yaparken rahat hareket etmek istemektedirler. Bu nedenle birilerinin onları sürekli takip etmesinden ve yaptığı işi beğenmeyip birkaç defa yaptırmalarından rahatsızlık duymaktadırlar. Böyle durumlarda genellikle o eve bir daha gitmeyerek tepkilerini ortaya koymaktadırlar.

“...şunu sildin mi diyor. Bir keresin de işi yaptım kadın sandalyeye oturuyor, odayı temizlerken seyrediyor. Ben yaparken kürdanla temizlerim kendi evim gibi şurayı sildin mi diyor. Sildim diyorum orda şey kalmış tuvalet ve banyoyu temizlerken yine aynı viledayı vermedi. Süpürgem bozuk diyor küçük el süpürgesiyle süpürüyorum. Titiz temiz değil koridoru bile yağ bağlamış. Bir daha o eve gider miyim gitmiyorum. Rahatsız ediyor beni böyle durumlar bir daha gitmedim ben de söyleyemeyince. Ben yaparım sen git diyorum ama gitmiyor başımdan” (katılımcı 4).

“Gözleriyle takip etmesi ve ağır eşyalar kaldırtması beni rahatsız ediyor ama söyleyemiyorum” (katılımcı 8).

Bir başka kadın ise çalıştığı evde yaşadığı sıkıntıları şöyle ifade etmektedir:

“...şurayı burayı yapmamışsın yaptığım halde yapmamışsın diyen var. Hastalıklı dengesiz insan çok var. 150 lirayı senden kat kat fazlasını istiyor yani. Tatile gidiyorlar geri döndüklerinde cam, kapı berbat bir günde bütün işler yapılsın istiyorlar. Acıbademe gidiyorum. Yıkadığım perdeyi niye yıkamadın diyor beğenmiyor.

Yapmamışsın dediğinde o işi yapmadan çıkmıyorum. Kadın kahvaltını yapmadan gelme diyor. Öğlende ekmek arası veriyor. O eğitimle insanın duruşu alakası yok eğitimle karakter ölçmek doğru değil'' (katılımcı 6).

Gündelikçi kadınlar gittikleri evlerde ev sahibi tarafından yemek verilmediğini belirtmektedirler. Bu durum gündelikçi kadınların işverenler tarafından görmezden gelindiğinin göstergesidir. Kadınlar arasında iktidar ve eşitsizliği barındırmaktadır. İşveren kendisini diğer kadın karşısında “temiz”, “modern” olarak tanımlarken gündelikçi kadını ise “cahil”, “pis” olarak görebilmektedir. Ancak bu durum kadınların kendi bakış açısına göre de değişmektedir. Görüşme yapılan kadınlardan biri ise ev sahibinin kendisi hakkında olumsuz tutum ve davranışları karşısında işvereni “aciz” ve “pis” olarak tanımlayarak bir başka kadın karşısında kendisini savunmaktadır.

*“Bazı insanlar mesela benim ilk acemiliğimdeydi ben onun gibi insan görmedim sabah kahvaltayı hazırlıyorlar diyelim kaç kişi var eşiyle kendisi var diyelim iki yumurta kırıyor üçüncü yumurtayı kırmıyor. Diyelim hava çok sıcak dondurma yerler yani evde oturup yerler ama seni görmezler. Bir yerde sürekli başında oluyor insan başında olunca da insan yapacanı da yapamaz hale geliyor bir eğri yapıyor bir doğru bana desin ki bütün işi yap ben yaparım ama başında durursa ya ters yaparım ya eğri yaparım. Müdahale eden oluyor öyle olsun böyle yapalım şunu oraya çekelim başında olan da oluyor. Çalışıyorlar o kadar **aciz** insanlar ki bebek bezini bile burada yatıyorlar diyelim yastığın altında bebek bezleri çıkıyordu halının üstünde saç yani topla saç çıkıyor. Temiz evi temizlemek var bir de pis insanla uğraşmak var. Aslında temizlikle hiç alakası olmayan insanlar temizlik yapmaya çağırırsa o çok zor'' (katılımcı 20).*

Bir başka kadın ise çalışmaya gittiği evde ki kadının kendisine “deli” diye seslendiğini ve eziyet ettiğini ifade etmiştir. Yapılan işin kayıt dışı olmasından ve kadınlar arasındaki anlaşmaya bağlı olmasından dolayı, birçok kadın karşılaştıkları bu tür olumsuz durumlar karşısında hakkını savunamamakta ve sessiz kalmaktadır. Görüşme yapılan kadın yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

*“İlk gittiğim yerde sorun yaşadım. Benim paramla çalışıyorsun diyordu ben de sana da senin parana da dedim. Kahveyi haliya döküyordu... Dişlerimden oldum... Bana “**deli** N.” diye sesleniyordu. Para veriyordu ama eziyette ediyordu. Kadın paramla her şeyi*

yaptırırım uyguluyordu parasıyla konuşuyordu. Yaptığım şeyi bozardı parayla çalışıyorsun diye. Eşimin tedavisi için mecburen 7 ay katlandım’’ (katılımcı 11).

Kadınlar işverenin işi yaptırma şeklinden de rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Özellikle para vererek çalıştıklarına vurgu yapılarak gündelikçi kadınların işlerini kolaylaştıracak ve kısa sürede bitirmesini sağlayacak araçları vermedikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla kadınların işveren tarafından sömürüldüğü görülmektedir.

‘‘Mesela viledayla sildirmiyorlar elle müdahale ettiriyorlar viledayla silsem kendim silerim temizlikçi tutmam diyor. Defalarca ciftlettiriyor dizlerim kopuyor kimisi sürekli başında müdahale etmek için’’ (katılımcı 15).

‘‘Cam sildiriyor kapı halı koltuk sandalye parke bazıları vileda vermiyor elinde dizinin üstünde siliyorsun. Banyoya giriyorum 2 tane vileda var... Orayı sildim diyorum ama iz var diyor. Uğraşıyorum çıkarmaya çalışıyorum ama olduğu kadar yağ yapmış her yeri çıkmıyor. Mutfak dolabı kapı kacak yıkanıyor, tuvalet banyo ovuşturuluyor’’ (katılımcı 4).

Ev hizmetleri ev içi işleri kapsamından dolayı kadının özel alana ait sorumluluklarını içermektedir. Dolayısıyla bu sorumlulukları bir kadının başka bir kadına devretmesi hem işçi hem de işveren açısından yeni bir kadınlık kurgusu oluşturup, iktidar ilişkisi ortaya çıkarmaktadır. Bir tarafta ev işleri ile bağını koparıp cinsiyetçi iş bölümünün yüklediği sorumlulukları yerine getirmeyen kadın diğer tarafta ise ikinci bir sorumluluğu üzerine alan kadın bulunmaktadır. Bir kadının başka bir kadının yanında çalışması kadınlar arasında çatışmaya yol açmaktadır. Kendisini değersiz ve küçümsemiş olarak gören kadın diğer kadını ‘‘iş bilmeyen’’, ‘‘beceriksiz’’ olarak nitelendirerek onu küçümsemektedir. Bu şekilde kendini rahatlatmaktadır. Gündelikçi kadınlar evlerine temizliğe gittikleri kadınların titiz olmadıklarını, parasıyla iş yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan kadınların ikisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

‘‘...parasına güvendiği için aşağılıyorlar... Gelip sana takar kocasıyla arası iyi değilse işini beğenir fakat kendisinde aşağılık kompleksi olduğu için ben biliyorum benim param var ben daha güçlüyüm ev işinde çalışan kadın ondan daha bilgili becerikli olamaz. Oysa kendisi hiçbir iş beceremez’’ (katılımcı 12).

Başka bir kadın ise işverenin ev işlerini bilmediği için sürekli yardımcıya ihtiyaç duyduğunu, bu nedenle titiz olmadığını şu sözleriyle anlatmaktadır.

*“Kendi yataklarını kapatamıyorlar, yemeklerini yapamıyorlar, ütülerini yapamıyorlar hayatı boyunca ailelerinde görmedikleri için bir evde yardımcısız olmuyorlar. Yapamazlar üç gün ben hastalandım üç günde de bir gün gidememezlik oldu o iki gün de öyle yerde sürüne sürüne yine ben iş yaptım. Titiz değiller **dağınıklar** titiz değiller çünkü titiz biziz biz çalışmasak onlar hiçbir şey sıfır biz onlardan onlarda bizden” (katılımcı 14).*

3.1.6.1. Çalışan - Çalışmayan Kadın Ayrımı

Çalışan ve çalışmayan kadının ev düzeninin farklı olmasından dolayı gündelikçi kadınlar arasında çalışan ve çalışmayan kadın ayrımı olmaktadır. Görüşme yapılan kadınlar çalışan kadınların daha anlayışlı olduğunu, kendilerinin de çalıştığı için onları anladıklarını ifade etmektedirler.

“Çalışan kadınlar kadının çalışmasını destekliyorlar. Maddi imkânları olduğu için kendilerini yıpratmıyorlar. Ev işi zor imkânları oluyor çocuğuyla daha fazla vakit geçiriyor. Parasına güveniyor düzenli olsa da dağıtıyor para veriyorum diye. Becerikliler ev işinde ama hayatı kendilerine kolaylaştırmak için alıyorlar” (katılımcı 12).

“Çalışan kadınlar daha anlayışlı bence insana davranma stili bile çok farklı oluyor. Bence çalışan insan daha iyi çünkü çalışmanın ne olduğunu bildikleri için aman yapma aman şöyle öbür türlü diğer insanlar yapsan da hani daha fazlasını istiyorlar daha da iyi olsun daha da temiz olsun ama baktığın zaman evlerine gittiğin zaman ev hanımlarının evleri daha çok berbat ben çok karşılaştım yani o kadar pisiyle karşılaştım resmen sen temizle diye bakıyorlar” (katılımcı 15).

Ev hanımlarının ise daha dağınık olduğunu ve hiçbir şekilde yardım etmediklerini ifade etmektedirler.

“Ev hanımlarına gittiğim zaman zoruma gidiyor yani bana emrediyor azarlama stiline konuşanlar var ama napayım ekmek parası ihtiyacım var yani. Pis olanlar var o kadar çok pis ki lavaboları bu şekil oluyor artık böyle yosun bağlıyor. Yani evdesin biraz temizlesene. Çalışan bayanlar düzenli çalışmayan bayanlar dağınık” (katılımcı 9).

“Bazıları çok dağınık ev hanımları daha çok dağınık. Çalışanlar daha mütevazı daha anlayışlı” (katılımcı 16).

Kadınların ev işini yapacak başka bir kadına ihtiyaç duymalarının farklı nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan en çok karşımıza çıkan sebep ise kadınların çalışma hayatında yer almaları bu nedenle ev işlerine vakit bulamamalarıdır. Bazı gündelikçi kadınlar açısından işverenlerin çalışıyor olmaları evlerini temizleyemeyecekleri anlamına gelmemektedir. Kadınlar arasındaki ortak kanaat bu kişilerin rahatlarına düşkün olmaları ve bu nedenle bu tür işleri başkalarına yaptırıyor olmalarıdır. Görüşülen kadınlar bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Çalıştıkları için büyük temizlik için çağırıyorlar. Emekliler yapamıyor, çalışanlarda hafta içi çağırıyor alıştıkları için işle ilgilenemiyorlar. Rahatlarına düşkünler onlar için o para gerekli nasıl biz eve yağ alıyoruz gerekli diye o kadın da onlar için gerekli bir penyeye 800 lira veriyorlar bana verdiği 150 lira onun gözünde yoktur zaten” (katılımcı 6).

Kadınların ev sahibi kadın ile ilgili söylemleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, cinsiyete göre rol dağılımı yeniden üretmektedir. Bir kadın çalışsın veya çalışmasın ev içi işlerden sorumlu olduğu vurgusu bir başka kadın tarafından yapılmaktadır. Burada toplumun, kadının rollerine yönelik bakış açısı bir başka kadının bakış açısı ile yeniden ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla hem işte çalışıp hem de ailede ki rolünü yerine getiren kadın kendini başka kadın karşısında daha çalışkan, daha becerikli olarak tanımlamaktadır. Aşağıda bu durum örneklendirilmiştir.

“Keyfine düşkün kendini incitmiyor biz hem çocukları büyütüp hem de kaynana kayınbabaya bakıyorduk” (katılımcı 11).

“İki çocuğu var biri okuyor biri sınava hazırlanıyor. Çalışanlar kendileri yapmıyor oturuyorlar yapmıyorlar para yaptırmıyor parası olan temizlik yapar mı gelsin biri temizlesin diyor” (katılımcı 18).

Ev hanımı kadınların ise neden temizlik işlerini bir başkasına yaptırdığı sorulduğunda, genellikle işi bildiklerini ancak paralarının olmasından dolayı kendilerini yormak istemediklerini, bazılarının ise yaşadığı sosyal çevrenin etkisinden dolayı da bir yardımcıya ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Kadınların ev işi için başka kadına

ihtiyaç duyması sadece zaman yetersizliği veya işleri yapamama sorununa dayanmamaktadır. Başka bir kadın üzerinden statü oluşturmak için de evde yardımcı çalıştırmaktadırlar. Görüşülen kadınlardan biri bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Kadın üniversite mezunu maddi durumu iyi olduğu için kendini yıpratmaya gerek duymuyor aslında ev işini yapabilen anlayan bir insan çok varlıklı bir yerden gelmemiş ev işini biliyor ama sadece hava atmak için evine temizlikçi alıyordu. Mesela bir gün bir arkadaşını misafirliğe çağırdı ben gelecek kişinin açıkçası çok görgülü biri olduğunu düşündüm. Gelen kişide aynı bizim çevremizden seviyemizden bir insandı ama gelen kişiye evde hizmetçi çalıştırdığını belli etti beni görmesi için elinden geleni yaptı. Şunu al şunu yap bize kahve yapar mısın gibi. Yani evde bir temizlikçi olduğunu gösterdi onu gözüne soktu ama gelen kişide aman aman kültürlü medeni bir insan değildi yani” (katılımcı 1).

3.1.6.2. Mahremiyet İlişkisi ve Yakın İlişkinin Oluşması

Ev işinin enformel bir iş niteliğinde olması işçi işveren arasındaki çalışma ilişkisini de belirlemektedir. Bu alanda çalışan kadınlar evin bir üyesi ailenin parçası olarak görünmek isteyip, hizmetçi olarak görünmek istememektedirler. Bu nedenle genellikle akrabalık terimlerini tercih etmektedirler. Böylece yabancı bir evde daha rahat çalışma ortamı oluşturabilmekte ve işlerini “kendi evi” gibi yaparak kendisini o eve ait hissetmektedir. İş ilişkisinde yaşanan bu durumlar işin netleşmemesine neden olmaktadır. Görüşülen kadınların bazıları çalışılan evlerde ki kişileri aile olarak gördüklerini şöyle ifade etmektedirler:

“Çok saygılılar beni hiçbir zaman hizmetli temizlikçi değil de yardımcımız, kızımız gibi görüyorlar. Bir şey isterken hep rica benim yaptığım işe hep saygı gösterirler sildiysem basmazlar dökmezler. Yani çok saygılılar bana karşı çok medeni. Sonradan görme değiller her zaman yardımcı diye hitap ederler yabancı biriyle tanıştırdıklarında” (katılımcı 1).

“İş yaparken karışmıyorlar ailem gibiler. Ben de kendi evimin işi gibi yapıyorum” (katılımcı 5).

“İyi insanlarla karşılaştıkça kötülerini eliyorsun bana yurt dışına gidince hediye getiren bile var. Bana abla diye seslenirler onlarda benim kardeşim gibi aile gibiyiz hepsiyle” (katılımcı 6).

Ev işçisi kadınlar işverenle bir yandan işçi sözleşmesi yaparken diğer yandan da mahremiyet benzeri bir ilişki kurmaktadır (Akalin, 2014: 30). Böyle bir ilişki içinde hangi durumda hangi kuralların uygulanacağı, ilişkinin nasıl bir yapıda ve boyutta olacağı, işçi ve işveren arasında ne tür söylemsel ve pratik stratejilerin geliştirileceği, her bir özgül vaka için yeniden belirlenmek zorundadır (Bora, 2005: 74). Dolayısıyla ev içi işler sadece bir istihdam alanı değil aynı zamanda işverenle toplumsal/kişisel bir ilişki içinde olmaktadır.

Kadınlar belirli yerlere sürekli gittikleri zaman o evi aileyi benimsemektedirler. Bazısının gözünde işveren “abla” bazısının gözünde ise “kardeşi” konumunda olmaktadır. Durum böyle olunca onlarla dertleşmek konuşmak kendileri için iyi gelmekte, bazen akıl danışmaktadırlar. Özyeğin, çalışanların dertlerini dinlemeyi, akıl vermeyi “mahremiyetin yükü” olarak ifade etmektedir. Ücretli ev hizmetine ilişkin yapılan çalışmalarda ise bu durum “maternalizm” olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda işveren çalışanın iyiliğini isteyen işi öğreten, yol gösteren durumdadır (Bora, 2005: 120). Görüşülen kadınlardan biri çalıştığı evdeki kişiler ile arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmektedir:

“Eşini tanımam etmem sadece maaşımı verir ben evdeyken gelmez. Benim onlar bacım kardeşim annem vefat etti benim akrabalarım onlar kadar teselli etmedi. Eşi olsun kendi olsun dünya ahret kardeşim ellerinden gelen yardımı yaparlar hiç şey yapmazlar. Danışacak bir şeyim olsun danışırım çocuklarımla ilgili üniversite ile ilgili” (katılımcı 2).

Tablo 12
Gündelikçi Kadınların Aldığı Yardımlar

Ücretler Dışında Ne Tür Yardımların Yapıldığı	Kişi Sayısı
Para Yardımı	1
Yemek, Kıyafet Yardımı	4
Yardım Yapılmıyor	15
Toplam	20

Araştırmaya katılan kadınların 1’i çalışma ücretleri dışında para yardımı aldığını, 4’ü ise yemek, kıyafet yardımı aldığını belirtmiştir. 15’i ise ücretleri dışında hiçbir yardım almadıklarını ifade etmişlerdir.

İşverenler işveren olduklarını çalışanlara yılda bir veya iki kez de olsa özellikle bayramlarda ayni ve nakdi yardımlar yaparak göstermektedirler (Çelik ve Yüce Tar,

2016: 78). Bu durum gündelikçi kadınların iş memnuniyetini etkilemektedir ve emeğini iyiye kullanarak karşılık vermektedir (Şavran ve Suğur, 2008: 173-174). Yardım aldığını belirten kadınlar işverenlerin para, giysi, yemek gibi yardımlarda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan kadınlardan üçü bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

“Ücret dışında olur karşılıksız bırakmazlar. Mesela misafir gelir evde yemek çok çıkar veya usta gelir hiç karşılıksız bırakmaz verir yemeklerden yarım saat bir saat geç çıksam maaşıma yansıtır. Zaten öyle olmasa çalışmazdım” (katılımcı 12).

“Bayramlarda çocuklara harçlık koyarlar zarfın içine” (katılımcı 5).

“Bazen giymedikleri kıyafetleri veriyorlar” (katılımcı 3).

Herhangi bir yardım almadığını ifade eden kadınlar ise, işvereni görgüsüz veya cimri olarak tanımlayabilmektedirler. Bununla ilgili gündelikçiliğe giden bir kadın işverenin söylediği sözler ve davranışından dolayı kendisinin gözünde küçük düştüğünü belirtirken, bir başka kadın ise işverenin çalışanlara karşı yardımda bulunmadığını şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Çalıştığım kadın tatile gidecekti kendine bir şeyler almıştı Yazlık böyle mayonun üstüne giyecek tül tarzı şeyler hiç ilgimi çeken şeyler değil aslında ama kadının bana söylediği şu “ayy G. bunları sana gösteriyorum diye özenmiyorsun değil mi? Ben de içimden şunu geçirmiştım. Birincisi özeneceğim şeyler değil ikincisi özeneceğimi düşünüyorsan insan bir liraya iki liraya bir şey alır maksat gönül almak ise kırmamak ise bana ufak bir şey alabilirdi. Bana bunu söylemesi açıkçası kendi görgüsüzlüğünü ortaya kolay ben hiç imrenmedim kıskanmadım tam tersi benim gözümde kendisi küçük düştü” (katılımcı 1).

“Ramazan da erzak bile vermiyorlar. Naylon yağmurluğa 800 lira veriyor ama sana 10 lirayı zor veriyor” (katılımcı 6).

SONUÇ

Çalışmada gündelikçi kadınların genel özelliklerinin tespitine yönelik sorular sorulmuştur. Bunun sonucunda yaş ortalamalarının genellikle 30-50 yaş arasında olduğu, genelinin evli olduğu, bir kişinin eşinin vefat ettiği tespit edilmiştir. Öğrenim durumlarına bakıldığında kadınların geneli ilkokul mezunudur sadece iki kişi lise mezunudur. Eşleri genellikle ya fabrikada ya da tersanede işçi olarak çalışmaktadır. Fakat eşleri hiçbir işte çalışmayan kadınlarda bulunmaktadır. Bu durum gündelikçi kadınların ekonomik sıkıntıdan dolayı çalışmaya başladığını göstermektedir. Nitekim kadınlara başlıca çalışma nedenleri sorulduğunda ailelerinin geçimine katkıda bulunmak temel neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte eğitim seviyelerinin düşük olması ve ev işini yapabilecekleri tek iş alanı olarak düşünmeleri bu işe yönelmelerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla kadınlar ev işini kendi iş alanı olarak benimsemektedirler. Ayrıca ev işi saatinin esnek olmasından dolayı iş bittikten sonra veya işe gitmeden önce kendi evlerinin işlerini yapıp, çocukların ihtiyaçlarını yerine getirebilmektedirler. Bu durum kadının, dışarıda çalışsın ya da çalışmasın evde ki işlerden de sorumlu olduğunu göstermektedir. Kadınlar evde ikincil işgücü konumundadır. Ev işleri yine kadına veya evde varsa kız çocuklarına bırakılmaktadır. Yeniden üretim süreci içerisinde yer almakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir. Ayrıca enformel piyasada iş bulmakta zorlanan kadınların işleri akraba veya bu işi yapan kadınlar aracılığı ile buldukları tespit edilmiştir. Belli bir kuruma bağlı olmadan çalışan kadınlar kayıt dışı olduklarından herhangi bir iş güvenceleri bulunmamaktadır.

Gündelikçi kadınlara çalışma koşullarına yönelik sorular sorulmuştur. Bunun sonucunda gündelikçi olarak çalışmanın kadınlara bir gelir sağladığı ancak çalışma koşullarına baktığımızda ciddi sorunların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sorunların başında kayıt dışılık gelmektedir. Yasal zeminde gerekli alt yapının zayıf olması, kayıt dışılığı ve buna bağlı olan dezavantajların ana noktasını oluşturmaktadır. Enformel sektörün ve ev hizmetlerinin yaygınlaşması ise kayıt dışı sorununa çözüm bulmayı gerektirmektedir. Nitekim gündelikçi çalışanlar enformel sektör içinde en fazla görünmez olan ve sosyal korumadan yoksul olan istihdam alanını oluşturmaktadır. Gündelikçiliğe giden kadınların herhangi bir iş sözleşmesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla işe gitmedikleri zaman para kazanamamakta, çalışmadıkları zaman işlerine kolaylıkla son verilebilmektedir. Ayrıca ağır ve tehlikeli işler yapmalarına bağlı olarak meslek hastalıkları oluşabilmekte veya iş kazası geçirebilmektedirler. Uzun süre ayakta

çalıştıklarından, dinlenme sürelerinin az olmasından ve evin bütün sorumlulukları kendilerine ait olmasından dolayı ciddi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Nitekim araştırmaya katılan kadınların ağır eşyalar kaldırma, sürekli ayakta durma, pencere silme gibi nedenlerden dolayı bel, boyun, fıtık gibi ağrılar yaşadıkları, çeşitli deterjanlara maruz kalmalarından dolayı da cilt hastalıkları ve solunum sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir. Ancak büyük çoğunluğunun sigortasının olmadığı ve çıkan yasa hakkında da bilgilerinin bulunmadığı görülmüştür. İşyerinde herhangi bir meslek hastalığına yakalansalar veya ölümle burun buruna gelseler dahi sigortaları olmadığından hiçbir şey talep edememekte ve hastane masraflarını da kendileri karşılamak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla her türlü tehlikeye karşı savunmasızdırlar. Aynı zamanda kayıt dışı olduklarından herhangi bir durumda hiçbir talepte bulunamamakta ve emeklilik ile ilgili geleceğe dair bir yatırımları olmamaktadır. Bununla birlikte gündelikçi çalışmada ücretin ve çalışma saatlerinin bireysel pazarlıkla belirlendiği, bu nedenle çalışma saatlerinin belirsiz olup, çalışanlar arasında standart bir ücret olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum ise çalışanlara fazladan iş yükleyip, karşılığını vermeyerek sömürölmelerine ve düşük ücret almalarına neden olmaktadır.

Ev hizmetinde çalışan kadınların işçi ve işveren arasında kurduğı ilişkiye dair sorularda her kadının işveren arasında kurduğı ilişkinin farklı olduğı görölmüştür. Aralarındaki ilişki sözlü olup yasal olmadığından kişilere göre değişmektedir. Bazılarına göre ev sahibi kendileri için kardeş gibidir, bu nedenle onları ailesi gibi görüp, sıkıntılarını rahatlıkla paylaşp fikir danışabilmektedirler. Bu durum kadınların işyerinde kendilerini daha rahat etmeleri açısından önemlidir. Bazı gündelikçi olarak çalışan kadınlar ise işveren kadınların acımasız olduğunu, kendilerine kötü muamele ettiklerini belirtip tutum ve davranışlarından memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak ev hizmetlerinde işveren kadının aşağılayıcı tutumu en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Bu durumda kadınlar kendilerine karşı sergilenen olumsuz tutum neticesinde, işverene “beceriksiz”, “pis” gibi kavramlar yükleyerek kendilerini yüceltip işveren kadınları küçük düşörmeye çalışmaktadırlar. İştten ayrılamayan veya işverenin tutum ve davranışlarına karşı tepki veremeyen kadınların bu şekilde kendilerini rahatlattıkları tespit edilmiştir. Kadınlar bir başka kadın üzerinden ev işini kadına ait olarak gördüklerinden diğerkadınların da yapması gereken alan olarak kabul etmektedirler. Bu nedenle kadınların ev işini bilmemesi veya yapmaması karşısında

geliştirdikleri söylemler aracılığı ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir.

Çalışma hayatında ne gibi zorluklarla karşılaştıkları sorusuna birçok sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu zorlukların biri de işyerinde çalışan kadının yaşadığı tacizdir. Kadınların çalışma alanının ev içi olması dışarıdan müdahaleyi engellemektedir. Dolayısıyla kadınlar evde tek başlarına yalnız çalıştıklarından cinsel saldırı ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Kadınlar cinsel obje olarak görülebilmekte ve bu tarz saldırılar karşısında çalışılan alanın kayıt dışı olmasından dolayı kendisini savunma da yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla kadın olma ev hizmetleri alanında çalışanlar bakımından dezavantajlılığı daha da arttırmaktadır. Bununla birlikte işe başlama sürecinde güven konusunda sorunlar yaşadıkları ve bu nedenle çeşitli testlerle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Kadınlar işverenlerin gözünde “hırsız” olarak tanımlanıp, şahsiyetlerine ilişkin güven sorunu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çalışmak zorunda olan kadın bir başka kadın tarafından ezilse de, aşağılanmaya maruz kalsa da tepki gösterememektedir. Bu noktada kadınlar güvenlik söylemi ile tahakküm altında olmakta ve dezavantajlılık durumları artmaktadır.

Çalışma koşullarındaki bu olumsuzluklara rağmen çalışma hayatına bakış açınız nasıl sorusuna hepsi olumlu yanıt vermişlerdir. İşgücü piyasasında yer almaları hayata bakış açılarını değiştirmiştir. Kendilerine özgüven geldiğini, bir başkasına bağımlı olmadan yaşayabileceklerine ilişkin cesaretlerinin arttığı tespit edilmiştir. Çalışma hayatında yer almalarıyla hem güçlendikleri hem de eğitim açısından bilinçlendikleri görülmüştür. Para kazanmaları ve yeni kişiler mekânlar tanımaları kadınların güçlenmesini ve daha bağımsız hareket edebilmelerini sağlamıştır. Bununla birlikte öğrenme sürecine girip, gittikleri yerlerde gördükleri şeyleri öğrenerek kendi hayatlarına yansıttıkları, kılık kıyafet, konuşma tarzları, çocuk yetiştirme konusunda değişimler olduğu tespit edilmiştir. Böylece aile içi ilişkiler, çocuk bakımı ve eğitimi konusunda yeni bakış açıları elde etmişlerdir. Dolayısıyla kadınların çalışma hayatında yer almasını sadece para kazanmaları olarak değerlendirmek doğru değildir. Yeni yerler, yeni kişilerle birlikte öğrenim sürecinin içinde yer almaktadırlar.

Gündelikçi olarak çalışan kadınların işe başlama sürecinde eşlerinden izin alma konusunda zorluk yaşadıkları, kadının çalışmasına olumlu yaklaşmadıkları, çalışmaya başlamaları ile birlikte ev içindeki konumlarında herhangi bir değişim olmadığı

görülmüştür. Dolayısıyla bu durum ataerkil yapının devam ettiğinin göstergesidir. Bununla birlikte kadınların ev işini çalışabilecekleri en iyi iş alanı olarak görmeleriyle cinsiyetçi iş bölümünün devam ettiği, kadının dışarıda çalışmasının yanında evde de ev işini kendisinin yapmasıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramından yola çıkarak cinsiyetin biyolojik cinsiyete değil toplumsal cinsiyete dayandığı görülmektedir. Kadın ve erkek rolleri toplum tarafından inşa edilerek o role uygun davranışlarda bulunmaları beklenmektedir. Sonuç olarak cinsiyetçi söylemler kadın bedeni ile tanımlanmakta ve devam ettirilmektedir. Ev hizmetinde çalışan gündelikçi kadın üzerinden cinsiyetçi söylemler yeniden üretilmektedir. Ayrıca gündelikçi kadınlar başta işin tanımındaki belirsizlik olmak üzere birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların çözümüne yönelik öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Öneriler;

- ✓ Evde çalışanlara yönelik hukuki haklar getirilmiştir ancak bu haklara kavuşmamışlardır. Çünkü evde çalışanlar sahip oldukları haklar konusunda bilinçli değildir. Bilseler dahi ekonomik olarak güçsüz olduklarından işverenin şartlarını kabul etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle evde çalışanların bilinçlenmesi ve örgütlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili kurumların farkındalık yaratması gerekmektedir. Sorunlarla ilgili kamuoyu oluşturmak için medya ve sivil toplum örgütleri destek vermelidir. Evde çalışanların örgütlenmesi için kamu tarafından destek sağlanmalıdır.
- ✓ Ev işçilerinin iş tanımındaki boşluklar, ağır iş yükü, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma, iş sağlığı ve güvenliğinden yoksun olma, çalışma sürelerinin belirsiz olması çoğunluğu kadın olanları savunmasız bırakmaktadır. Bu durumun en önemli sebebi kayıt dışılıktır. Bu nedenle kayıt dışılığın ortadan kaldırılması, bunun için gerekli çalışmaların yapıp yasaların revize edilmesi gerekmektedir. Ev hizmetlerinde çalışanlar kayıt altına alınıp sigortalanması sağlanmalıdır. Bunun için bu alanda yasal düzenlemeler getirmiş ülkeler örnek alınabilir. Çalışmak isteyenlerin ise İŞKUR'a başvurarak kayıtlarının sağlanması yerel yönetimlerle iş birliği halinde gerçekleştirilebilir. Nitekim istihdamın formelleşmesi, işçi ve istihdam açısından güvenilir, sınırları ve koşulları belirgin bir iş alanı oluşturmaktadır.

- ✓ İş tanımındaki belirsizlik, çalışma saati, ücret gibi konuların çözülmesi için bu alanda çalışanlara yönelik bireysel iş sözleşme yapılmalı ve işverenler denetlenmelidir. Çalışanların standart bir ücret alması sağlanmalı, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili denetleyici ve bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır.
- ✓ Ev hizmetinde çalışanlar için yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Dolayısıyla ev hizmetinde çalışanlar işçi, ev hizmeti ise iş olarak tanımlanıp görünürlük kazanmalıdır. Bu iş alanı mesleki bakımından profesyonelleşmelidir. Bu alandaki çalışmalar iş kanunu kapsamına alınıp, diğer ülkeler örnek alınarak yasa çıkartılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar Savran, G. (2011). Özel/Kamusal, Yerel/Evrensel: İkilikleri Aşan Bir Feminizme Doğru, *Praksis* 8, 255-306.
- Aka Erdem, N. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Alev Alatlı Romanlarında Özne-İktidar İlişkisi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6 (2), 936-963.
- Akbıyık, N. (2013). Ev Hizmetlerinde Çalışma: Malatya'da Bir Alan Araştırması, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 21, 207-240.
- Akçay Odabaşı, D. (2009). Gündelikçi Kadınların Folklorü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aksoy, N. (2006). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bütçeleme ve Kadın Statü Genel Müdürlüğünün Rolü, KSGM Yayınları, Ankara.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 53-72.
- Aldemir, Ç. (2016). Kadının Görünmeyen Emeginin Görünür Kılınması: Ev İçi Emeginin Ücretlendirilmesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Alptekin, D. (2011). Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 33-43.
- Altınbaş, D. (2010). Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9, 21-52.
- Arıcı, F. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Arkonaç, S. A. (2014). Psikolojide Söz ve Anlam Analizi - Niteliksel Duruş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9 (2), 163-176.

Atasü Topçuoğlu, R. (2012). Küreselleşme ve Üretimin Esnekleşme Sürecinde Kadın Emeği, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 12 (44), 3-9.

Atila Demir S., Yazgan P. Ve Yüceşahin M. (2017). Türkiye'de Ev İşçisi Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Söylemin Eleştirel Bir Analizi: kadınarkulubu.com Örneği, İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 175-207.

Aydın, E. (2009). Formel ve Enformel Sektör Ücret Farklılıkları: Katmanlı İşgücü Piyasası Kuramının Türkiye Emek Piyasasına Uygulanması, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aydın, G. ve Aslaner Aydın, D. (2015). Stereotip Kadın Rollerinin Televizyon Reklamında Sunumu, Global Media Journal TR Edition, 6 (11), 54-74.

Aydın Koyuncu, Ç. Ve Tür Ö. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, 7 (26), 3-24.

Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, Alternatif Politika Dergisi, 1 (1), 1-41.

Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: "Kişisel Olan Politikadır" Söyleminde Aile, The Journal Of Europe, 1 (2), 1-21.

Başak, S., Kınır S. Ve Yaşar Ş. (2013). Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya, ANKA Kadın Araştırma Merkezi, Ankara.

Başkale, H. ve Bahar, Z. (2008). Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramıyla İlgili Bir Gözden Geçirme, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 1, (2), 133-147.

Berktaş, F., Ecevit, Y., Gündüz Hoşgör, A., Kümbetoğlu, B., Köker, E., Uygur, G., Çağlar, İ. ve Sancar, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Bora, A. (2005). Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası, İletişim Yayınları, İstanbul.

Bozkaya, G. (2013). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz, Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (5), 69-89.

Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 20 (1), 53-65.

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2017). Ev Eksenli Çalışmada Kayıtlı İstihdamı Teşviki Raporu ve Bir Model Önerisi, Ankara.

Çarhoğlu, E. (2011). Bir Esnek Çalışma Biçimi Olarak Evde Çalışma ve Evde Çalışan İşçilerin Korunması Sorunu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.

Çelik, H. ve Ekşi H. (2008). Söylem Analizi, Eğitim Bilimleri Dergisi, 27 (27), 99-117.

Çelik, K. ve Yüce Tar, Y. (2016). Samsun'da Evlere Temizliğe Giden Roman Kadınlar: Enformel Sektörde Çalışmanın Yükü Nelerden Hafif?, Çalışma ve Toplum Dergisi, 1, 59-86.

Çelik, S. (2007). Türkiye İşgücü Piyasasının Esnekliği ve Esnek Çalışma Önündeki Engeller, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.

Çelikkaleli, Ö. ve Avcı R. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Bağlanma Biçimlerinin İncelenmesi, Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4 (7), 103-123.

Çetin, D. ve Bilir Güler, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Liderlik Kavramını Algılama Biçimleri, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 47-54.

Çetinel, E. ve Ersoy Yılmaz, S. (2016). Feminist Teori: Yönetim ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 119-148.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği, Toplum ve Bilim Dergisi, 86, 139-170.

Demir, A. (2011). Yasal Düzenlemelerde Kadın Hakları, Hukuk Gündemi, 32-36. <http://www.ankarabarosus.org.tr/siteler/ankarabarosus/hgdmakale/2011-1/7.pdf> Erişim Tarihi 18.12.2018.

Demir Güneş, C. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 21 (21), 55-69.

Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marksist ve Radikal Feminist Teoriler, The Journal of Academic Social Science Studies, 43, 523-532.

Direk, D. (2016). Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sorunları: İstanbul İli Analizi, Journal of Life Economics, 103-118 DOI: 10.15637/jlecon.138.

Doğan, A., Bozkurt, S. ve Demir R. (2015). Çalışanların Esnek çalışmaya İlişkin Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 7 (14), 375-398.

Doğan, B. (2016). Çalışma Hayatının Kadının Beden ve Ruh Sağlığına Etkisi, Karatahta İş Yazıları Dergisi, 6, 51-76.

Dökmen, Z. (2004). Toplumsal Cinsiyet, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dursun, H. (2009). Yabancıların Sosyal Güvenlik hakkına Genel Bir Bakış, Kamu-İş Dergisi, 10 (4), 206-246.

Ecevit, Y. (1995). "Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri", Kadın Bakış Açısından Kadınlar. Ş. Tekeli. içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ecevit, Y., Ecevit, M., Ayata, A., Gölgelioğlu, Ö., Göğüş Tan, M., Kurdoğlu, A., Uygur, G., Çağlar, İ. ve Durakbaşı, A. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Erdem, Z. ve Şahin, L. (2008). Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı, Kamu İş Dergisi, 10 (2), 43-78.

Erdem, Z. ve Şahin, L. (2009). Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Araştırması, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (57), 282-325.

Erdoğan, S. ve Yaşar, S. (2018). Türkiye'de Kadın İstihdamının Gelişimi: Konya-Karaman Örneği, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 20 (34), 18-28.

Erdoğdu, S. ve Toksöz, G. (2013). Türkiye'de Ev İşçileri, Uluslararası Çalışma Örgütü, Ankara.

Erdut, T. (2005). İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü, Çalışma ve Toplum Dergisi, (3), 11-49.

Erdut, T. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bakımından Evde Çalışma, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2, 55-82.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (2), 209-231.

Ersöz Günindi, A. (2015). Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 18 (1), 80-102.

Ev Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri (Mart 2003). İstanbul: Birleşik Metal İş Yayınları, Erişim adresi: http://w.birlesikmetal.org/kitap/kitap_03/2003-1.pdf

Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun Ek 9'uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliği (2015, 1, Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 29313). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150401-16.htm>

Gökçek Karaca, N. ve Kocabaş, F. (2009). Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Kamu-İş Dergisi, 10 (4), 161-176.

Güldü, Ö. ve Ersoy Kart, M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64 (3), 97-116.

Gündoğdu, A. (2018). Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türkiye Uygulaması, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma İktisadi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.

Güneş, F. (2015). Toplumsal Yeniden Üretim ve Karşılığı Ödenmeyen Kadın Emeği, Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, (57), 1-9.

Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerkil Tartışmalar Üzerine Eleştirel Bir İnceleme, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, The Journal of International Social Sciences, 27 (2), 245-256.

Hekimoğlu, G. (2018). Kamusal Alan Toplumsal Katılımının Bir İmkânı, Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (19), 543-555.

ILO (International Labour Organization) (2011). "189 Sayılı ILO Ev İşçileri Sözleşmesi Hakkında Bilgi Notu". ILO Türkiye Ofisi, <http://evid-sen.org/wp-content/uploads/2015/09/Ev-İscileri-SozlesmesiNo.189.pdf> Erişim tarihi: 18.08.2018.

Kabadayı, L. (2004). Toplumsal Cinsiyet ve Film 90'lı Yıllarda ABD-İspanya-Hong Kong ve Türk Sinemasında Üretilen Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Olgusunun Feminist Yaklaşımla İncelenmesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.

Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger Tılıç, H. (2012). Enformel Sektörde Yapılanan Bir İş Biçimi Olan Ev İşçiliğinde Değişen Dinamikler, Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, (44), 10-15.

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 32 (1), 231-260.

Karadeniz, O. (2008). Ev Hizmetlerinde Çalışanlar ve Sosyal Koruma Sorunu II. Çalışma Yaşamı Kongresi, İş Müfettişleri Derneği, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Sosyal Politika Araştırma Merkezi, 26-27 Nisan, 176-204.

Karadeniz, O. (2011). Türkiye'de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvensizlik, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2 (29), 83-127.

Kaya, C. (2009). Çalışma Yaşamında Kadın işgücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, İzmir.

Kaya, M. ve Burtan Doğan, B. (2016). Esnek Çalışma Modeli: Ev Eksenli Çalışma, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (58), 1069-1099.

- Kaynak, D. (Ed.). (2013). Haklarımız Var, İstanbul: Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği <https://docplayer.biz.tr/11045262-Haklarimiz-var-kadinin-insan-haklari-yeni-cozumler-dernegi.html> Erişim tarihi:10/10/2018.
- Keskin, F. ve Ulusan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme, Akdeniz İletişim Dergisi, (26), 47-70.
- Kocabaş, F., Besler, S. ve Canbey Özgüler, V. (2017). Ev Eksenli Çalışan Kadınlara Yönelik Niteliksel Bir Araştırma: Eskişehir El Sanatları Pazarı Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (18), 178-201.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, V. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6 (1), 195-219.
- Kol, S. (2011). Erken Çocuklukla Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21, 1-21.
- Kolay, H. (2015). Kadın Hareketinin Süreçleri Talepleri ve Kazanımları, EMO Kadın Bülteni, (3), 5-11. http://www.emo.org.tr/ekler/1bb5fa7cf6b4360_ek.pdf?dergi=990 Erişim Tarihi: 10.12.2018
- Konak, Ö. (2016). Türkiye'de Kadın İşgücü İstihdamının Analizi: Trabzon İli Üzerine Bir Uygulama, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ordu.
- Kurt Ayyıldız, M. (2015). Kadın Dergilerinde Sunulan Kadın İmgesinin Feminist Yaklaşım Kavramlarıyla Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Makal, A. (2011). Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56 (2), 117-155.
- Manav, E. (2015). Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalığı, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (120). 509-538.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilişsel Gelişim, Ankara.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 1 (1), 35-61.

Özbay, F. (2002). Evlerde El Kızları; Cariyeler: Evlatlıklar, Gelinler, İletişim Yayınları, İstanbul.

Özdemir, A. (2010). Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar, Beta Yayınları

Özsöz, C. (2008). Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş, Sosyoloji Notları, (6), 51-55.

Öztürk, E. (2003). Türk Kadınının Feminizme Bakış Açısı (Erzurum Örneği), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Pira, A. ve Elgün, A. (2004). Toplumsal Cinsiyeti İnşa Eden Bir Kurum Olarak Medya: Reklamlar Aracılığı İle Ataerkil İdeolojinin Yeniden Üretilmesi, (Çevrimiçi), <https://docplayer.biz.tr/4280402-Toplumsal-cinsiyeti-insaa-eden-bir-kurum-olarak-medya-reklamlar-araciligiyla-ataerkil-ideolojinin-yeniden-uretilmesi.html> Erişim Tarihi: 17 Ocak 2019.

Sağlam, N. (2009). Kısmi Süreli Çalışma ve Kadın İşgücü, Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir

San, N. (2006). Part Time Çalışma Kavramı, İçeriği ve Uygulanabilirliği: Sakarya'da Bir Araştırması, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya

Sarı Gerşil, G. ve Temel, R. (2016). Kayıtdışı Emek: Ev Hizmeti ve Çocuk Yaşlı Bakım Hizmetleri, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30 (5), 1111-1128.

Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 54 (1), 123-142.

Sosyal İş Sendikası. (Mart 2010). 8 Mart'ın 100. yıldönümünde Türkiye'de ve Dünya'da Kadın Emeği ve İstihdamı Raporu.

Suğur, S. (2009). Ev Hizmetlerinde Kadın İşgücü İstihdamı ve Yoksulluk İlişkisi: Gündelikçi ve Bakıcı Kadınlar Üzerine Bir Araştırma, Amme İdaresi Dergisi, 42 (3), 93-116.

Şavran Gönc, T., Suğur, S. ve Suğur, N. (2008). Türkiye'de Orta Sınıfın Mazbut Hizmetkârları: Kapıcılar, Gündelikçiler ve Çocuk Bakıcıları, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63 (3), 161-183.

Şerbetçi, D. (2013). Postkolonyal Feminizm Bağlamında “KüreseK Kız Kardeşlik” Kavramının İncelenmesi: Hindistan Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Şimşek, A. (2012). Sosyal Medyada Kamusal Alandaki Kadına Dair Söylemler: İtiraf.com, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 4 (2), 51-61.

Tan, E. (2014). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnek İstihdam, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri, Akademik Hassasiyetler Dergisi, 3 (5), 163-175.

Taşoğlu, Jale ve Limoncuoğlu, A. (2010). 4857 Sayılı Kanun Kapsamında Esnek Çalışma, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2 (2), 77-85.

Tolan, B. (1991). Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller, Ankara: Aile Ansiklopedisi TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1, 208-214.

Topcuk, Y. (2006). Esnek Çalışma ve Esnek Çalışanların Sosyal Güvenliği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Topgül, S. (2016). Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Sosyal Güvenliği, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21 (1), 339-352.

Topuz Kurt, S. ve Erkanlı, H. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamların Metafor Yöntemiyle Analizi, Alternatif Politika Dergisi, 8 (2), 300-321.

Tunç, M. (2013). Feminist Grup Çalışması: Temeli, Kapsamı, Süreci, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 24 (2), 209-229.

Türkoğlu, E. (2015). Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm, Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Türköne, M. (1995). Eski Türk Toplumunda Cinsiyet Kültürü, Ark Yayınevi, Ankara.

Ulusoy, T. (2012). Feminist Kuramın Tarihsel Seyri, (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/2454253/Feminist_Kuram%C4%B1n_Tarihsel_Seyri Erişim Tarihi: 12.11.2018.

Uyar, V. (2018, 7, Mart). 2018'de Kadın İstatistikleri <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-de-kadin-istatistikleri> Erişim Tarihi: 11.10.2018.

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınsallaşması ve Görünmeyen Emek, Çalışma ve Toplum. Dergisi, (2), 25-40.

Üzümcü, Ö. (2016). Nitel Araştırma Yöntemine Sahip Tezlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (32), 327-340.

Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (31), 497-521.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Yıldırım alp, S. (2011). Kadının Yoksullukla Mücadelede Belirlediği Bir Strateji Olarak Ev Hizmetinde Çalışma. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya.

Yıldırım alp, S. (2014). Türkiye'de Ev Hizmetinde Çalışanların Sorunları, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (1), 45-59.

Yıldırım alp, S. ve İslamoğlu, E. (2014). İnsana Yakışır İş Kavramı Bağlamında Türkiye'de Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar, Sosyal Güvenlik Dergisi, 4 (2), 142-175.

Yıldız, Ö. (2013). İşverenlerin Bakış Açısından Türkiye'de Kadın İstihdamı: Bir Alan Araştırması, Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2 (3), 95-110.

Yılmaz, M. ve Zoğal, Y. (2015). Kadının İşgücüne Katılımının Tarihsel Gelişimi ve Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler: Türkiye ve Avrupa Örneği, Anadolu Üniversitesi SBE, İktisat ABD Başkanlığı, EconWorld Torino, 18-20 Ağustos: IRES Torino, Italy, 1-25. https://torino2015.econworld.org/assets/zogal_yilmaz.pdf Erişim Tarihi: 15.08.2018.

Yiğit Çavuşoğlu, G. (2015). Türkiye'de Kadın Hareketinin Oluşumu ve Kadının Sosyal Yaşamdaki Yeri, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Zembat, R. ve Keleş, S. (2012). Erken Çocuklukta Toplumsal Cinsiyet Değişmezliği Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 9 (1), 336-359.

EK

Ek 1. Görüşme Formu

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı'na yapılmakta olan “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar ve Sorunları: Gündelikçi Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma” isimli bu çalışma, gündelikçi olarak çalışan kadınların yeniden üretim süreci içerisinde yer alıp, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine nasıl maruz kaldıklarını ortaya koymak ve çalışma koşullarındaki sorunları belirleyip, bu sorunlara yönelik önerilerde bulunmak amacıyla yapılmaktadır. Görüşmede verilen bilgiler sadece bu çalışma için kullanılacaktır. Kişisel bilgiler araştırmacı tarafından gizli tutularak herhangi bir kuruluş ya da kişi ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkürler.

Görüşme Soruları

1. Gündelikçi Kadınların Sosyo - Demografik Özelliklerine Yönelik Sorular

- Yaşınız kaçtır?
- Medeni durumunuz nedir?
- Öğrenim durumunuz nedir?
- Eşinizin öğrenim durumu ve mesleği nedir?
- Kaç çocuğunuz var?
- Gelir durumunuz nedir?
- Aileniz hakkında bilgi verir misiniz?

2. Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatına Geçişine Yönelik Sorular

- Çalışmaya nasıl karar verdiniz?
- Gündelikçiliği neden tercih ettiniz?
- Kaç yıldır çalışıyorsunuz? İşleri nasıl buluyorsunuz?
- Dışarıda bir işte çalışmanıza eşinizin tepkisi ne oldu? İşe nasıl başladınız anlatır mısınız?

3. Gündelikçi Kadınların Çalışma Koşullarına Yönelik Sorular

- Gittiğiniz evlerde hangi işleri yapıyorsunuz?
- Sigortanız var mı? Yeni çıkan yasa hakkında bilginiz var mı?
- Ücret anlaşmasını nasıl yapıyorsunuz?
- Çalışma süresi hakkında bilgi verir misiniz?

4. İşçi ve İşveren Arasında Yakın ve Mahremiyet İlişkisinin Oluşmasına Yönelik Sorular

- Ev sahibi ile aranız nasıldır? Size nasıl davranıyorlar siz onları nasıl görüyorsunuz?
- Ücret dışında yardımda bulunuyorlar mı?

5. Gündelikçi Kadınların Çalışma Hayatına Bakış Açısına Yönelik Sorular?

- Aylık hane geliriniz hakkında bilgi verir misiniz?
- Kadının çalışmasına nasıl bakıyorsunuz?
- Gündelikçi olarak çalışmaya bakış açınız nedir?
- Başka yerde çalışmayı düşündünüz mü?

6. Çalışmanın Kişisel ve Sosyal Hayatlarına Etkisine Yönelik Sorular

- Çalışmaya başladıktan sonra aile içinde, ev işleri yapma konusunda sorunlar yaşadınız mı? Bu konuda aile üyeleri size destek oldu mu?
- Çalışmaya başladıktan sonra hayatınız da değişimler oldu mu? Evet ise bu değişimler nelerdir? Çalışma hayatında yer almanın size katkısı ne olmuştur?
- Ev içi kararlarda son söz kime aittir? Çalışma hayatında yer almanız ile birlikte herhangi bir değişim oldu mu? Çalışmaya başladıktan sonra eşinizin size karşı tutum ve davranışlarında değişim oldu mu?

7. Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Sorular

- Gittiğiniz evlerde ev işi işler dışında veya size söylenen işler dışında başka işler yapıyor musunuz? Evet ise çalıştığınız fazla saatin ücretini veriyorlar mı?

- İş yerinde iş kazası geçirdiniz mi? Sağlık sorunu yaşadınız mı?
- Fiziksel ve psikolojik şiddetle, tacizle karşı karşıya kaldınız mı? Evet ise tepkiniz ne oldu?
- İşveren tarafından rahatsız edici tutum ve davranışlarla karşılaştınız mı? Yaptığınız işe müdahale ediliyor mu?
- İşveren kadınları nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce neden bir çalışana ihtiyaç duyuyorlar?
- İş seçiminde ev sahibinin çalışan olup olmaması önemli mi? Ev hanımları ve çalışan kadınlar arasında farklılık var mı? Varsa konu hakkında bilgi verir misiniz?

ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Kırşehir’de doğdu. Hayatını İstanbul’da devam ettirdi. İlk ve ortaokulunu Ayazma İlkokulu’nda, liseyi Gülizar Zeki Obdan Lisesi’nde tamamladı. 2011’de Sakarya Üniversitesi’nde sosyoloji bölümünde başladığı lisans öğrenimini 2015 yılında bitirdi.

